CENTRALNA BANKA
BOSNE I HERCEGOVINE

ЦЕНТРАЛНА БАНКА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Извјештај о финансијској стабилности

2017

CENTRALNA BANKA
BOSNE I HERCEGOVINE

ЦЕНТРАЛНА БАНКА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

ИЗВЈЕШТАЈ О ФИНАНСИЈСКОЈ СТАБИЛНОСТИ ЗА 2017. ГОДИНУ

ИЗДАВАЧ

Централна банка Босне и Херцеговине
Маршала Тита 25, 71000 Сарајево
тел. (387 33) 278 100
факс (387 33) 278 299
Интернет: www.cbbh.ba
e-mail: publications@cbbh.ba

За све информације у вези са овом публикацијом контактирати са:
Одјељењем за финансијску стабилност

Уредништво:
др Сенад Софтић
др Милица Лакић
Желимира Распудић
мр Ернадина Бајровић
Весна Папић
Дејан Ковачевић
др Белма Чолаковић
мр Амир Хаџиомерагић

рипрема за штампу:
MINT д.о.о Бања Лука

Штампа:
Штампарија Фојница д.д.

Тираж:
70 примјерака

ISSN 1840-4111

Публиковање и умножавање у образовне и некомерцијалне
сврхе је дозвољено уз обавезно навођење извора.
© Централна Банка Босне и Херцеговине | сва права задржана

Садржај:

Скраћенице **7**
Увод **9**
Извршни сажетак **10**
1. Трендови и ризици из међународног окружења **12**
1.1 Трендови у међународном окружењу 12
1.2 Преглед главних ризика у ЕУ и еурозони 15
1.2.1 Ефекти на банкарски сектор *15*
1.2.2 Ефекти на реални сектор *18*
2. Макроекономски трендови у БиХ **21**
3. Влада **28**
4. Домаћинства **33**
5. Предузећа **43**
6. Финансијски посредници **53**
6.1 Банкарски сектор 53
Тестови на стрес *64*
6.2 Небанкарски финансијски сектор 66
7. Финансијска инфраструктура **70**
7.1 Платни системи 70
7.2 Регулаторни оквир 71
Статистички додатак **73**

Табеле:

Табела 1.1: Реални БДП, годишња стопа раста
Табела 3.1: Индикатори ризика фискалне одрживости
Табела 3.2: План отплате стендбај аранжмана према ММФ-у
Табела 3.2: Потраживања комерцијалних банака од сектора владе
Табела 4.1: Потраживања од становништва, картице
Табела 4.2: Искоришћени лимит по дебитној картици
Табела 4.3: Кредити становништву, рочна и валутна структура
Табела 5.1: Кредити предузећима – рочна и валутна структура остатка дуга
Табела 6.1: Вриједност имовине финансијских посредника
Табела 6.2: Поједностављени биланс стања комерцијалних банака
Табела 6.3: Основне карактеристике банкарског сектора
Табела 6.4: Основне претпоставке тестова на стрес
Табела 6.5: Резултати тестова на стрес
Табела 6.6: Поједностављени биланс стања микрокредитних организација
Табела 7.1: Трансакције у платном промету
Табела 7.2: Концентрација трансакција у међубанкарском платном промету (HHI)

Графикони:

Графикон 1.1: Промјена годишње стопе раста реалног БДП-а у 2017. години
Графикон 1.2: Кретање курса USD према EUR
Графикон 1.3: Цијене хране и нафте
Графикон 1.4: Учешће неквалитетних у укупним кредитима у одабраним земљама ЕУ
Графикон 1.5: Кретање цијена акција банака мајки домаћих банака
Графикон 1.6: Промјене у јавном дугу израженом у процентима БДП-а у 2017.
Графикон 1.7: Распон у односу на десетогодишње њемачке државне обвезнице
Графикон 1.8: Кретање главних тржишних индекса
Графикон 1.9: Стопе незапослености у ЕУ
Графикон 1.10: Извоз БиХ у земље главне трговинске партнере
Графикон 2.1: Финансирање дефицита текућег рачуна
Графикон 2.2: Просјечна номинална нето плата и индекс потрошачких цијена
Графикон 2.3: Стопе раста просјечне нето плате и незапослености
Графикон 2.4: Промјене у броју запослених по дјелатностима
Графикон 2.5: Стопа незапослености у земљама из окружења, Q4 2017
Графикон 2.6: Дугорочна незапосленост и однос радне снаге према неактивном становништву
Графикон 2.7: Индекс цијена некретнина
Графикон 3.1: Буџетски салдо сектора генералне владе БиХ, у процентима БДП-а
Графикон 3.2: Јавни дуг БиХ, у процентима БДП-а

Графикон 3.3: Структура спољног дуга према намјени

Графикон 3.4: Трошкови сервисирања спољног дуга, у процентима БДП-а

Графикон 4.1: Задуженост становништва према финансијским институцијама

Графикон 4.2: Задуженост становништва према институцијама и типу задужења, 2017

Графикон 4.3: Кредити становништву по намјени и кредитни раст

Графикон 4.4: Новоодобрени кредити становништву

Графикон 4.5: Валутна структура кредита становништву

Графикон 4.6: Неквалитетни кредити у сектору становништва по намјени

Графикон 4.7: Неквалитетни у укупним кредитима становништву по банкама

Графикон 4.8: Квартална стопа defaulta

Графикон 4.9: Стопа defaulta по банкама у 2017. години

Графикон 4.10: Новоодобрени дугорочни кредити и просјечне пондерисане каматне стопе

Графикон 4.11: Просјечне каматне стопе на дугорочне кредите становништву одобрене у 2017. години, по банкама

Графикон 4.12: Каматне стопе на новоодобрене дугорочне кредите према обиму кредитирања становништва, по банкама

Графикон 4.13: Новоодобрени кредити према периоду фиксације каматне стопе

Графикон 4.14: Депозити становништва по рочности

Графикон 4.15: Орочени депозити становништва и каматне стопе на депозите

Графикон 5.1: Потраживања од предузећа према типу задужења на крају 2017.

Графикон 5.2: Потраживања од предузећа према типу и дјелатности

Графикон 5.3: Просјечна задуженост по дјелатностима у 2016. и 2017.

Графикон 5.4: Уговорена и преостала рочност класичних кредита по дјелатностима у 2016. и 2017.

Графикон 5.5: Просјечно доспијеће по кредитима

Графикон 5.6: Учешће неквалитетних у укупним кредитма предузећима, по дјелатностима

Графикон 5.7: Стопа дефаулта по банкама у 2017. години

Графикон 5.8: Каматне стопе на кредите предузећима, по банкама

Графикон 5.9: Новоодобрени кредити према периоду фиксације каматне стопе

Графикон 6.1: Промјена најважнијих ставки биланса банкарског сектора

Графикон 6.2: Актива банкарског сектора

Графикон 6.3: Страна актива и пасива комерцијалних банака

Графикон 6.4: Токови стране пасиве у банкарском сектору

Графикон 6.5: Секторска структура депозита

Графикон 6.6: Структура укупних депозита по преосталој рочности

Графикон 6.7: Дијаграм индикатора финансијског здравља банкарског сектора

Графикон 6.8: Промјена CAR у учешћа NPL у односу на претходну годину, по банкама

Графикон 6.9: Квалитет кредитног портфеља

Графикон 6.10: Учешће неквалитетних у укупним кредитима

Графикон 6.11: Индикатори профитабилности

Графикон 6.12: Индикатори ликвидности

Графикон 6.13: Неквалитетни кредити и учешће неквалитених кредита у укупним кредитима

Графикон 6.14: Учешће владиних хартија од вриједности у укупној тржишној капитализацији

Графикон 7.1: Учешће банака у међубанкарском платном промету у 2017. години

Текстни оквир:

Текстни оквир 1: Оквир за рјешавање питања неквалитетних кредита у ЕУ и еврозони

Текстни оквир 2: Мапа макрофинансијских ризика

Текстни оквир 3: Мрежна анализа прелијевања системских ризика

Статисктички додатак:

Табела А1: Промјене суверeног рејтинга

Табела А2: Индекс цијена некретнина

Табела А3: Преглед највећих задужености по класичним кредитима према КД БиХ 2010., 31.12.2017.

Табела А4: Главне ставке спољнотрговинске размјене роба

Табела А5: Преглед потраживања од предузећа по типу и дјелатности

Табела А6: Кредити предузећима, валутна структура дуга по дјелатностима на крају 2017.

Табела А7: Статусне промјене у банкама у периоду од 2001. до 2017. године

Табела А8: Стање невладиног спољног дуга по NACE Rev 2 класификацији дјелатности дужника

Скраћенице

АБРС	Агенција за банкарство Републике Српске
АОД	Агенција за осигурање депозита
AQR	Процјена квалитета активе (Asset Quality Review)
ВАМ	Конвертибилна марка
БДП	Бруто домаћи производ
БХАС	Агенција за статистику БиХ
BIFX	Индекс инвестиционих фондова у ФБиХ
БиХ	Босна и Херцеговина
BIRS	Берзански индекс РС
BLSE	Бањалучка берза
CAC 40	Индекс француске берзе (Cotation Assistée en Continu)
CAR	Стопа адекватности капитала (Capital Adequacy Ratio)
ЦББиХ	Централна банка Босне и Херцеговине
CEFTA	Уговор о слободној трговини земаља чланица Централне Европе (Central European Free Trade Agreement)
CET 1	Основни капитал првог реда (Common Equity Tier 1)
CHF	Швајцарски франак
CPI	Индекс потрошачких цијена
CRD IV	ЕУ директива о капиталним захтјевима (Capital Requirements Directive)
ЦРК	Централни регистар кредита
CRR	Регулатива о капиталним захтјевима (Capital Requirements Regulations)
DAX	Индекс на берзи хартија од вриједности у Франкфурту (Deutscher Aktien Index)
ЕБА	Европска банкарска агенција (European Banking Authority)
ECAI	Екстерна кредитна рејтинг агенција (External Credit Assessment Institutions)
ЕЦБ	Европска централна банка
EDIS	Европски систем осигурања депозита (Europian Deposit Insurance System)
EFTA	Европско удружење за слободну трговину (Europian Free Trade Association)
EFF	Проширени аранжман ММФ-а (Extended Fund Facility)
ERS	Индекс предузећа електропривреде РС
ЕУ	Европска унија
EUR	Евро
FATF	Радна група за финансијске мјере против прања новца (Financial Action Task Force)
ФБА	Агенција за банкарство Федерације Босне и Херцеговине
ФБиХ	Федерација Босне и Херцеговине
FED	Систем федералних резерви
FTSE	Индекс лондонске берзе (Financial Times Stock Exchange)
GBP	Британска фунта
GRECO	Група држава против корупције (Group of States against Coruption)
HHI	Herfindahl–Hirschman Index
ILO	Међународна организација рада (International Labor Organization)
JPTP	Јединствени регистар трансакционих рачуна
КМ	Конвертибилна марка

KWD	Кувајтски динар
МФТ БиХ	Министарство финансија и трезора БиХ
МКД	Микрокредитно друштво
МКФ	Микрокредитна фондација
МКО	Микрокредитне организације
ММФ	Међународни монетарни фонд
MONEYVAL	Комитет Савјета Европе за евалуацију борбе против прања новца и финансирања терористичких активности
МРС 39	Међународни рачуноводствени стандард 39
МСФИ 9	Међународни стандард финансијског извјештавања 9
NACE	Статистичка класификација економских дјелатности у ЕУ
NPL	Неквалитетни кредити (Nonperforming loans)
OPEC	Организација земаља извозница нафте
ORS	Индекс обвезница РС
ROAA	Повратна просјечну активу (Return on Average Assets)
ROAE	Повратна просјечни капитал (Return on Average Equity)
РС	Република Српска
RTGS	Бруто поравнање у реалном времену (Real Time Gross Setllement)
S&P	Standard & Poor's
САД	Сједињене Америчке Државе
SASE	Сарајевска берза
SASX – BBI	Индекс сарајевске берзе BBI
SASX 10	Индекс сарајевске берзе 10
SASX 30	Индекс сарајевске берзе 30
СБА	Сендбај аранжман
SDR	Специјална права вучења
SSM	Једенствени механизам супервизије (Single Supervisory Mechanism)
USD	Амерички долар
WEO	Свјетски економски преглед (World Economic Outlook)
ЗМИФ	Затворени мјешовити инвестициони фонд

Земље:

AT	Аустрија
BG	Бугарска
CY	Кипар
DE	Њемачка
ES	Шпанија
FR	Француска
GR	Грчка
HR	Хрватска
IE	Ирска
IT	Италија
PT	Португал
RS	Србија
SI	Словенија
SK	Словачка
TR	Турска

Увод

Под финансијском стабилношћу ЦББиХ подразумијева стање у којем финансијски систем може апсорбовати шокове без значајних поремећаја у свом тренутном и будућем функционисању и чије функционисање нема негативне утицаје на економију.

Мандат ЦББиХ за праћење стабилности финансијског система индиректно произлази из Закона о ЦББиХ. ЦББиХ има активну улогу у развоју и имплементацији политике стабилности и одрживог економског раста БиХ, кроз осигурање стабилности домаће валуте и укупне финансијске и економске стабилности у земљи. Једна од темељних задаћа ЦББиХ је успостава и одржавање одговарајућих платних и обрачунских система као дијела финансијске инфраструктуре. ЦББиХ доприноси очувању финансијске стабилности кроз законом утврђену надлежност координације дјелатности ентитетских агенција за банкарство. ЦББиХ, у складу с одлуком Управног одбора, учествује у раду међународних организација које раде на учвршћивању финансијске и економске стабилности кроз међународну монетарну сарадњу. Активности ЦББиХ на пољу праћења стабилности финансијског система обухватају и специјализовану комуникацију с релевантним међународним и домаћим институцијама којом се осигурава континуитет процеса праћења системских ризика. Допринос очувању финансијске стабилности ЦББиХ даје у оквиру чланства у Сталном комитету за финансијску стабилност БиХ.

Публиковањем Извјештаја о финансијској стабилности ЦББиХ настоји допринијети финансијској стабилности у БиХ кроз:

- Унапређење разумијевања и подстицање дијалога о ризицима за финансијске посреднике у макроекономском окружењу;
- Упозоравање финансијских институција и других учесника на тржишту на могући колективни утицај њихових појединачних акција;
- Стварање консензуса о финансијској стабилности и побољшање финансијске инфраструктуре.

Иако је фокус овог извјештаја на догађајима из 2017. године, његов обухват је проширен и на најважнија дешавања из прве половине 2018. године, у складу с доступним подацима у вријеме израде. Извјештај о финансијској стабилности за 2017. годину је организован по поглављима како слиједи. У извршном сажетку су наглашени најважнији ризици по стабилност финансијског система. У првом поглављу су представљени главни трендови и ризици из међународног окружења. У склопу овог поглавља посебно су издвојени главни ризици из ЕУ и еврозоне те су описани њихови ефекти на банкарски сектор и реалну економију овог географског подручја, с фокусом на ризике који могу имати утицај на банкарски сектор и реалну економију БиХ. Друго поглавље даје преглед трендова и потенцијалних ризика из домаћег окружења који се одражавају на функционисање финансијског система у БиХ. Треће поглавље даје преглед главних трендова и ризика који долазе из фискалног сектора. Четврто поглавље илуструје ефекте ризика идентификоване у претходним поглављима на потраживања од становништва. Фокус петог поглавља су ефекти идентификованих ризика на сектор правних лица. У шестом поглављу се оцјењују ефекти ризика на стабилност финансијског сектора, с фокусом на банкарски сектор. Тестови на стрес су саставни дио шестог поглавља и служе како би се утврдила способност банкарског сектора да апсорбује екстремне, али ипак могуће шокове из макроекономског окружења. Седмо поглавље илуструје основне трендове у финансијској инфраструктури: платним системима и регулаторном оквиру. Извјештај о финансијској стабилности за 2017. годину садржи два текстна оквира: Оквир за рјешавање питања неквалитетних кредита у ЕУ и еврозони и Мапа макрофинансијских ризика.

На крају, потребно је нагласити да се овај извјештај бави искључиво питањима од значаја за системски ризик, јер је надзор пословања финансијских посредника, у складу с важећим законима у БиХ, задатак надлежних супервизора за финансијски сектор. Његов основни циљ је да укаже на ризике који долазе из финансијског система као и макроекономског окружења те процијени способност система да апсорбује те шокове.

Извршни сажетак

Убрзавање раста глобалне економије, првенствено под утицајем снажнијег раста економске активности еврозоне и америчке економије у односу на претходну годину, као и убрзаног економског раста земаља у развоју и земаља главних извозница сировина, раст инфлације подстакнут растом цијена нафте и других сировина те нормализација монетарне политике FED-а и наставак провођења неконвенционалних мјера монетране политике ЕЦБ-а основне су карактеристике глобалне економије у 2017. и првој половини 2018. године. Неизвјесност у вези с ефектима одлуке САД о увођењу увозних тарифа, ескалација трговинског рата између САД и Кине средином 2018. године као и потенцијална могућност покретања трговинског рата између САД и Европске уније уколико САД настави заоштравати спољнотрговинске односе, представљају ризик за наставак опоравка глобалне економије у наредном периоду. Најзначајније ризике у ЕУ и еврозони и даље представља успорено провођење фискалних и структурних реформи у појединим земљама, чиме се наставља вишегодишњи притисак на одрживост јавног дуга ових земаља, политичке неизвјесности везане за исхода Брегзита те и даље висок ниво неквалитетних потраживања у банкарском сектору у појединим земљама еврозоне који значајно утиче на висину трошкова пословања банака.

Упркос позитивним кретањима у економији БиХ у 2017. години која се огледају кроз раст реалног БДП-а, раст индустријске производње, смањење јавног дуга, остварени фискални суфицит те појачаним активностима на тржишту некретнина и благом побољшању индикатора с тржишта рада, ризици из домаћег окружења по финансијску стабилност нису значајније ублажени. Буџетски суфицит у 2017. години остварен је захваљујући снажном расту прихода у буџету и наставку политике ограничења текуће потрошње, а задуженост сектора опште владе смањена је и на домаћем и спољном тржишту, дијелом и услијед застоја у реализацији аранжмана с ММФ-ом. Упркос нешто блажим ризицима по финансијску стабилност који произлазе из фискалног сектора, продубљење трговинског дефицита, континуирано лоши индикатори животног стандарда те неповољно пословно окружење и лоша конкурентска позиција представљају и даље значајну пријетњу за стабилност финансијског сектора БиХ. Смањење ризика по финансијску стабилност повезаних с фискалном политиком у највећој мјери је резултат наставка процеса фискалне консолидације који траје од 2015. године. Међутим, водеће агенције за рејтинг и даље задржавају оцјене суверених рејтинга БиХ у зони шпекулативне кредитне способности, с високим кредитним ризиком.

Благи раст потрошње у сектору домаћинстава, потакнут нешто повољнијим условима на тржишту рада у односу на претходне периоде, дао је допринос порасту укупне задужености код домаћих финансијских институција. Раст задужености домаћинстава у највећој мјери је посљедица раста задужености становништва по кредитима од банака. Снижавање активних каматних стопа допринијело је нешто већој тражњи за кредитима, а банке су у великој мјери нудиле и замјенске кредите с повољнијим условима отплате. У 2017. години забиљежен је раст укупних депозита становништва, међутим, штедња становништва у виду орочених депозита се може оцијенити стагнирајућом, чему је, уз постојећи низак ниво расположивог дохотка, допринио и наставак снижавања пасивних каматних стопа.

Раст економске активности забиљежен у готово свим дјелатностима позитивно се рефлектирао на јачање кредитне потражње у сектору предузећа. Уз то, и историјски ниске каматне стопе додатно су подржале опоравак кредитне активности у овом сектору. У финансирању својих пословних активности корпоративни сектор се и у 2017. години у највећој мјери ослањао на кредитну подршку банака, док је задуженост према иностраним кредиторима смањења. Потенцијални ризик за секторе домаћинстава и предузећа представља јачање каматног ризика услијед очекивања раста референтних каматних стопа у еврозони, што би посљедично могло водити јачању кредитног ризика у банкарском сектору.

У 2017. години настављено је слабљење ризика по финансијску стабилност у банкарском сектору. Примјена новог рачуноводственог стандарда (МСФИ 9), који подразумијева да банке приликом вредновања финансијских инструмената морају у обзир узимати и будуће очекиване губитке, требала би допринијети већој отпорности банкарског сектора у наредним периодима. На крају године, банкарски сектор био је добро капитализован и све банке су испуњавале регулаторне захтјеве по питању адекватности капитала,

а забиљежено је и побољшање квалитете активе, раст профитабилности и висока ликвидност. Значајније јачање кредитне активности посебно је изражено у сектору нефинансијских приватних предузећа услијед наставака позитивних трендова у макроекономском окружењу. Посљедично, побољшани су индикатори квалитета кредита, али је ниво неквалитетних кредита још увијек висок, нарочито у сектору нефинансијских предузећа. Додатно, прекомјеран кредитни раст у појединим банкама могао би резултирати акумулацијом и материјализацијом кредитног ризика у наредним периодима. Активне каматне стопе биљеже опадајући тренд и налазе се на најнижем нивоу забиљеженом у БиХ, али се и даље значајан број кредитних уговора закључује уз промјењиву каматну стопу, што у случају раста каматних стопа у будућности може додатно допринијети јачању кредитног ризика. Истовремено, пасивне каматне стопе настављају се смањивати бржим интензитетом у односу на активне каматне стопе те слаби интерес депонената за орочавање депозита, што представља ограничавајући фактор стабилном финансирању из домаћих извора. У условима ниских каматних стопа банке и даље настоје компензовати слаб раст прихода из своје основне дјелатности ослањањем на изворе прихода по основу накнада и провизија, из чега произлази ризик одрживости стабилног нивоа добити.

У складу са својом законском обавезом, ЦББиХ је у 2017. години наставила успјешно одржавати функције платног промета путем обрачунских и платних система за извршавање међубанкарских трансакција. Одржавањем Централног регистра кредита с дневно ажурним подацима, ЦББиХ је омогућила финансијским институцијама боље управљање кредитним ризиком кроз праћење кредитне изложености и кредитне историје клијената. Такође, одржавајући Јединствени регистар трансакционих рачуна и јединствену базу података свих блокираних рачуна пословних субјеката у БиХ, пословним субјектима је омогућен увид у статус рачуна својих постојећих или потенцијалних пословних партнера.

У 2017. години и првој половини 2018. године домаће институције наставиле су с активностима на измјенама и доградњи законског и регулаторног оквира који уређује пословање финансијског сектора БиХ у циљу усклађивања с најбољим европским праксама као и побољшања пословног окружења финансијских посредника.

1. Трендови и ризици из међународног окружења

Убрзавање раста глобалне економије, раст инфлације те нормализација монетарне политике FED-а и наставак провођења неконвенционалних мјера монетране политике ЕЦБ-а основне су карактеристике глобалне економије у 2017. и првој половини 2018. године. Један од основних ризика по наставак оporавка глобалне економије у наредном периоду представља неизвјесност у вези с ефектима одлуке САД о увођењу увозних тарифа, ескалација трговинског рата између САД и Кине средином 2018. године, као и заоштравање спољнотрговинских односа између САД и Европске уније. Најзначајнији ризици у ЕУ и еврозони и даље су успорено провођење фискалних и структурних реформи у појединим земљама, чиме се наставља вишегодишњи притисак на одрживост њиховог јавног дуга, политичке неизвјесности везане за исхода Брегзита, као и даље висок ниво неквалитетних потраживања у банкарском сектору у појединим земљама еврозоне, који значајно утиче на висину трошкова пословања банака.

1.1 Трендови у међународном окружењу

Снажнији економски раст у односу на претходну годину у свим групама земаља према нивоу економске развијености једна је од основних карактеристика глобалне економије у 2017. години. Бржем оporавку свјетске економије допринос је снажнији раст економске активности еврозоне и америчке економије у односу на претходну годину, као и динамизација раста земаља у развоју и земаља извозница сировина. У 2017. години је настављена постепена нормализација монетарне политике FED-а. Док је FED наставио с подизањем референтних каматних стопа, ЕЦБ је задржала каматне стопе на истом нивоу те је постепено смањивала мјесечне вриједности откупа обвезница. Глобална инфлација је порасла захваљујући расту цијена нафте и других сировина, међутим, базна инфлација у готово свим развијеним економијама и даље је остала пригушена и испод циљаног нивоа. Годину је обиљежила и релативно ниска волатилност на тржиштима капитала те значајна економска и политичка неизвјесност која је слабила пред крај године.

Економски оporавак у свијету у 2017. години нешто је снажнији у односу на претходну годину, а стопа економског раста је износила 3,8%. У наредном периоду очекује се даљње јачање глобалног економског раста захваљујући расту глобалне тражње, оporавку инвестиција и трговине, а према пројекцијама ММФ-а раст реалног БДП-а у 2018. и 2019. години ће износити 3,9% (табела 1.1). Ипак, неизвјесност у вези с ефектима одлуке САД о увођењу тарифа на увоз метала те ескалација трговинског рата између САД и Кине средином 2018. године и потенцијална могућност покретања трговинског рата између САД и ЕУ, представљају реалан ризик за наставак оporавка глобалне економије у наредном периоду.

Табела 1.1: Реални БДП, годишња стопа раста

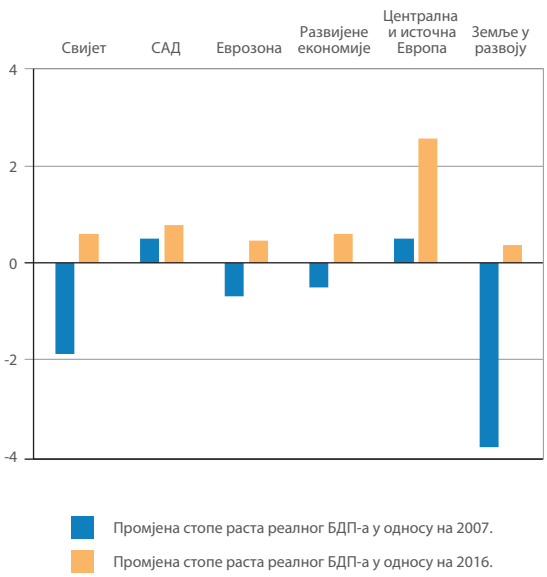
	Реални БДП, годишња стопа раста				Промјена у односу на пројекцију из октобра 2017.	
	2016.	**2017.**	**2018.**	**2019**	**2017.**	**2018.**
Свијет	**3,2**	**3,8**	**3,9**	**3,9**	**0,2**	**0,2**
Развијене економије	1,7	2,3	2,5	2,2	0,3	0,5
САД	1,5	2,3	2,9	2,7	0,1	0,6
ЕУ	2,0	2,7	2,5	2,1	0,4	0,4
Еврозона	1,8	2,3	2,4	2,0	0,2	0,5
Велика Британија	1,9	1,8	1,6	1,5	0,2	0,4
Јапан	0,9	1,7	1,2	0,9	0,2	0,5
Земље у развоју	4,4	4,8	4,9	5,1	0,2	0,0
Русија	-0,2	1,5	1,7	1,5	-0,3	0,1
Кина	6,7	6,9	6,6	6,4	0,1	0,1
Централна и истична Европа	3,2	5,8	4,3	3,7	1,3	0,8
Главни спољнотрговински партнери						
Њемачка	1,9	2,5	2,5	2,0	0,5	0,7
Хрватска	3,2	2,8	2,8	2,6	-0,1	0,1
Србија	2,8	1,8	3,5	3,5	-1,2	0,0
Италија	0,9	1,5	1,5	1,1	0,0	0,4
Словенија	3,1	3,1	4,0	2,5	-0,9	1,5
Аустрија	1,5	2,9	2,6	1,9	0,6	0,7
Црна Гора	2,9	4,2	3,1	2,4	1,2	0,3

Извор: World Economic Outlook, IMF, April 18, калкулација ЦББиХ

Убрзани раст економске активности подржан је растом како развијених економија тако и економија у развоју. У групи земаља у развоју најповољнија кретања забиљежена су у Кини, чији је економски раст у 2017. години износио 6,9%, што је највећи годишњи раст од 2015. године. Економије Русије и Турске такође су убрзано расле захваљујући расту домаће и иностране потражње. Русија је у 2017. години изашла из рецесије те је биљежила раст економске активности од 1,5%, чему је поред раста домаће

и иностране потражње допринио и раст цијена нафте на свјетским тржиштима. У земљама Латинске Америке које су биле погођене кризом такође су забиљежена повољнија економска кретања. Бразил је изашао из рецесије и остварио економски раст од 1% у 2017. години захваљујући расту извоза те ублаженом тренду пада домаће потражње.

Графикон 1.1: Промјена годишње стопе раста реалног БДП-а у 2017. години

Извор: World Economic Outlook, IMF, калкулација

У групи развијених економија, позитиван тренд раста економске активности посебно је изражен у еврозони. Економски опоравак готово свих земаља чланица еврозоне у 2017. години је био убрзан услијед стимулативних мјера економске политике усмјерених на опоравак инвестиција и јачање економског раста. Такође, на раст економске активности утицали су и даље повољни услови финансирања подржани наставком провођења мјера акомодативне монетарне политике ЕЦБ-а. Стопа раста земаља еврозоне у 2017. години износила је 2,3%, а највећи допринос јачању економске активности еврозоне дале су најразвијеније чланице еврозоне Њемачка, Француска и Италија. Реални раст највећих економија еврозоне се у току 2017. године убрзао, чему је највише допринио раст извоза и домаће потрошње услијед побољшаних услова на тржишту рада. Раст економије Шпаније, који је у претходној години био изнад потенцијалног, у 2017. години је незнатно успорен услијед јачања политичког ризика и износио је 3,1%, а очекује се да ће у 2018. години економија Шпаније наставити са сличном динамиком раста. Након вишегодишње рецесије те стагнације у претходној години, економија Грчке је у 2017. години забиљежила раст од 1,4%, чему је допринијела и смањена политичка неизвјесност. Програм финансијске помоћи Грчкој требао би бити окончан у августу 2018. године. С друге стране, одлука о изласку Велике Британије из ЕУ почела се одражавати на пад инвестиција и успоравање економског раста који је на крају године износио 1,8%, а према пројекцијама ММФ-а, успоравање економског раста очекује се и у наредним периодима.

Након успоравања у првом кварталу 2017. године, економски раст САД-а је убрзан у другом дијелу године, првенствено под утицајем опоравка приватне потрошње и инвестиција. Годишњи раст реалног БДП-а у 2017. години је износио 2,3%. Према пројекцијама ММФ-а, у 2018. години очекује се наставак убрзаног економског раста. Ова процјена утемељена је првенствено на основу провођења мјера експанзивне фискалне политике и пакета пореских реформи усвојеног у децембру 2017. године. Пореска реформа односи се на пореска растерећења остваренога дохотка становништва и реализоване добити предузећа, а има за циљ подстицање раста приватне потрошње, инвестиција и продуктивности. Ипак, на економски раст САД и на глобални економски раст, значајно ће утицати трговински протекционизам САД-а према Кини и ЕУ, имајући у виду да БДП САД, Кине и ЕУ чини преко 55% глобалног БДП-а.

У току 2017. године и првој половини 2018. године наставила су се дивергентна кретања монетарних политика водећих свјетских централних банака. FED је у току 2017. године наставио с пооштравањем монетарне политике те је у три наврата повисио референтне каматне стопе за по 25 базних поена на распон од 1,25% до 1,50%. Од октобра 2017. године обим реинвестирања средстава која FED прима по доспијећу државних и хипотекарних обвезница је смањен за 10 милијарди долара на мјесечном нивоу. Добри индикатори с тржишта рада те прогнозе да ће стопа инфлације у средњем року досегнути циљану стопу од 2% утицали су на одлуку FED-а о додатном смањењу износа реинвестирања доспјелих обвезница за 10 милијарди свака три мјесеца док њихов укупан мјесечни износ не достигне 50 милијарди долара. У марту 2018. године FED је још једном повећао референтне каматне стопе за 25 базних поена, а до краја године се очекују и нова повећања референтне каматне стопе.

ЕЦБ је у току 2017. и првој половини 2018. године задржала кључне каматне стопе на истом нивоу. Референтна каматна стопа задржана је на нивоу од 0%, каматна стопа на депозите банака код ЕЦБ-а на нивоу од -0,40%, док

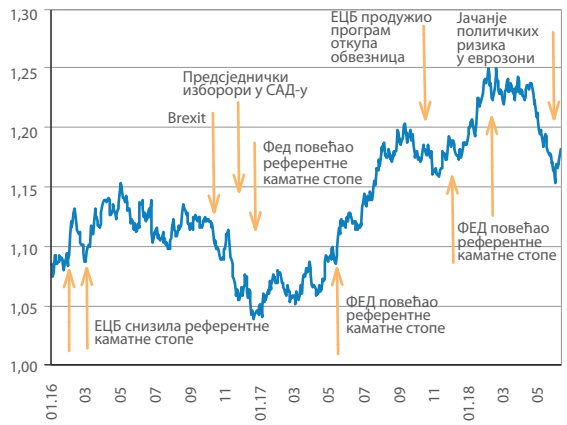
је каматна стопа по којој ЕЦБ кредитира комерцијалне банке задржана на 0,25%. Очекује се да ће каматне стопе остати непромијењене и у наредном периоду, најмање до завршетка текућег програма откупа обвезница, а врло могуће до средине 2019. године. Програм откупа државних и корпоративних обвезница је настављен до краја 2017. године у укупној мјесечној вриједности од 60 милијарди евра. У октобру 2017. године ЕЦБ је донијела одлуку да се програм квантитативних олакшица наставља и у 2018. години, с тим да је укупна мјесечна вриједност откупа обвезница, почев од јануара 2018. смањена са 60 на 30 милијарди евра. У јуну 2018. године ЕЦБ је донијела одлуку о поновном смањењу укупне мјесечне вриједности откупа обвезница са 30 на 15 милијарди евра, почевши од октобра до краја текуће године када ће програм бити окончан. Према најавама ЕЦБ-а, нормализација монетарне политике ће наступити постепено и контролисано, а у зависности од економских кретања у еврозони, што се понајвише односи на кретање стопе инфлације која још увијек није достигла циљани ниво од близу 2% у средњем року. Годишња стопа инфлације у еврозони је у децембру 2017. године износила 1,4%, док је базна инфлација која не обухвата цијене енергената и хране у децембру износила 0,9%.

Банка Јапана наставила је проводити акомодативну монетарну политику у току 2017. и првој половини 2018. године. Референтна каматна стопа задржана је на -0,1%. С друге стране, Банка Енглеске је први пут након десет година, у новембру 2017. године подигла референтну каматну стопу за 25 базних поена на 0,5%. Кључни разлог за подизање референтне каматне стопе представљало је јачање инфлаторних притисака, у значајној мјери узроковано падом вриједности фунте.

Добри економски индикатори као и очекивања о постепеном смањењу програма откупа обвезница од стране ЕЦБ-а те, с друге стране, неизвјесност у погледу економског раста САД-а утицали су на јачање курса евра према долару у 2017. години. Курс EUR/USD је у јуну 2017. године износио 1,14 док је на крају децембра износио 1,20 EUR/USD, што је за 12% више у односу на крај 2016. године. Тренд јачања курса евра према долару наставио се и у првом кварталу 2018. године те је на крају марта 2018. године курс EUR/USD износио 1,23. Након што су економски индикатори за први квартал 2018. године указали на успоравање економског раста еврозоне и услијед повољних макроекономских услова у САД и раста приноса на америчке обвезнице, дошло је до јачања долара у другом кварталу 2018. Депрецијацијски притисци на евро додатно су појачани под утицајем политичких збивања у Италији, а курс EUR/USD на крају маја је износио 1,17 (графикон 1.2).

Повољнији изгледи за економски раст еврозоне те већа склоност инвеститора ка ризику, утицали су и на слабљење швајцарског франка према евру у другом дијелу 2017. године, па је тако курс франка према евру на крају децембра износио 1,17 EUR/CHF. Курс фунте према евру је депрецирао у току 2017. године услијед пораста политичких ризика у Великој Британији након одлуке Европске комисије за започне преговоре око изласка ове земље из ЕУ. Подизање референтних каматних стопа Банке Енглеске утицало је на раст вриједности фунте у другом дијелу године, а курс EUR/GBP на крају децембра 2017. године износио је 0,88, што је за 4% мање у односу на курс на крају августа 2017. године.

Графикон 1.2: Кретање курса USD према EUR

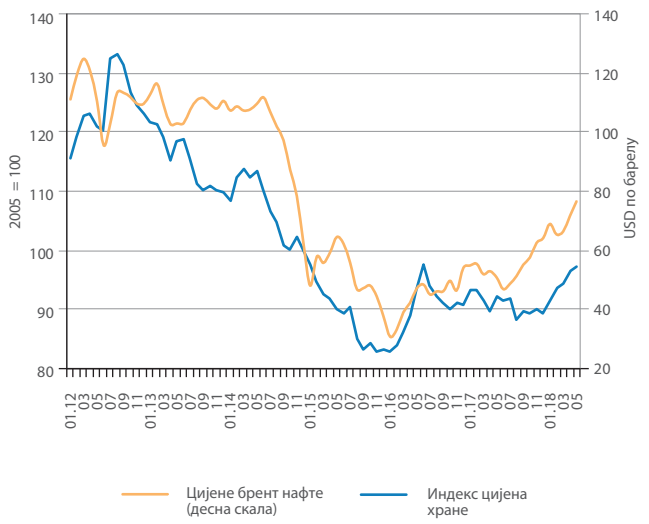

Извор: Bloomberg

У прва три квартала 2017. цијене злата су биљежиле раст те су у септембру 2017. године достигле ниво од 1.314 USD за унцу услијед повећане тражње узроковане падом вриједности долара од почетка године те јачањем геополитичких ризика. Раст цијене злата заустављен је у посљедњем кварталу услијед јачања долара и очекивања о даљњем подизању референтних каматних стопа FED-а, а цијена злата је завршила годину на нивоу од 1.264 USD за унцу. У првој половини 2018. године цијене злата су поново расле те су у мају 2018. године достигле ниво од 1.303 USD за унцу.

Након пада у првој половини године, цијене сирове нафте снажно су порасле у другом дијелу 2017. године те су наставиле раст и у првој половини 2018. године. На раст цијена нафте у другој половини 2017. године утицали су повећана тражња, повољни климатски услови у САД-у, договор чланица OPEC-a, Русије и других значајних произвођача о ограничењима у производњи нафте, као и политичка превирања на Средњем Истоку. Цијена нафте је на крају 2017. године повећана на 64 долара по барелу, што је за око 30% више у односу на просјечну цијену у јулу. Цијене нафте наставиле су расти и у првој половини 2018. те су у мају 2018. године достигле рекордну вриједност у посљедње три године од 76 долара по барелу. Овакав раст цијена нафте одраз је поремећаја у снабдијевању тржишта иранском нафтом услијед одлуке америчког предсједника о изласку САД-а из нуклеарног споразума с Ираном те поновном увођењу санкција према овој држави. Поред цијена енергената, у другој половини 2017. и првој половини 2018. године расле су и цијене осталих сировина и цијене хране услијед повећане потражње.

Графикон 1.3: Цијене хране и нафте

Извор: ММФ

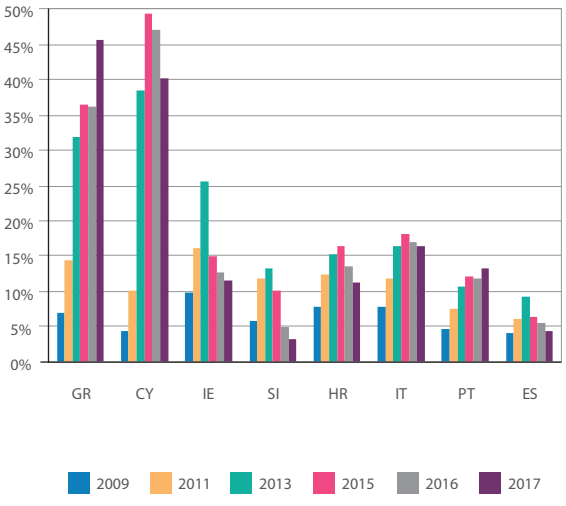
1.2 Преглед главних ризика у ЕУ и еврозони

Најзначајнији ризици у ЕУ и еврозони су и даље успорено провођење фискалних и структурних реформи, што би уз потенцијално заоштравање услова на финансијским тржиштима, односно укидање акомодативне монетарне политике и подизање референтних каматних ЕЦБ-а, могло утицати на одрживост јавног дуга појединих земаља чланица ЕУ. Иако су политички ризици унутар ЕУ и еврозоне ублажени, и даље нису занемариви с обзиром на неизвјесност око исхода Брегзита, формирања влада у Француској, Њемачкој и Италији те тензија у Шпанији. Ризици који долазе из банкарског сектора огледају се у још увијек високом нивоу неквалитетних потраживања у појединим земљама еврозоне, што има за посљедицу ниску профитабилност њиховог банкарског сектора. Банкарска унија није комплетирана ни у току 2017. године, а увођење трећег недостајућег стуба који се односи на оснивање фонда за осигурање депозита представља изазов за ЕУ и у наредном периоду.

1.2.1 Ефекти на банкарски сектор

Ризици у банкама значајно су умањени у односу на претходне периоде, будући да су банке подузимале активности на рјешавању неквалитетних кредита те су слиједећи регулаторне захтјеве јачале капиталне позиције. Квалитет активе банака еврозоне наставио се побољшавати у 2017. години, што се огледа у значајном смањењу неквалитетних потраживања од средине 2016. године. Према подацима ЕЦБ-а, учешће неквалитетних у укупним кредитима за банкарски сектор еврозоне на крају 2017. године је износио 4,92%. Смањење неквалитетних потраживања на нивоу еврозоне у највећој мјери рефлексија је нижег кредитног ризика у банкарском сектору Италије. Највеће учешће неквалитетних у укупним кредитима и даље биљеже Грчка, Кипар и Италија (графикон 1.4).

Графикон 1.4: Учешће неквалитених у укупним кредитима у одабраним земљама ЕУ

Извор: ММФ

Текстни оквир 1. Оквир за рјешавање питања неквалитетних кредита у ЕУ и еврозони

У току 2017. и 2018. године ЕЦБ, ЕБА и Европска комисија наставиле су напоре у рјешавању проблема неквалитетних кредита у ЕУ и еврозони. Успостављена је свеобухватна европска стратегија за рјешавање проблема неквалитетних потраживања у три кључна подручја и то: надзорне мјере; правне и судске реформе и развој секундарних тржишта за проблематичне кредите. Када је ријеч о надзорним мјерама, ЕЦБ је у марту 2017. године објавила Смјернице за рјешавање питања проблематичних кредита у еврозони, које садрже најбоље алате, стратегије и политике које би системски значајне банке под надзором SSM-а требале примјењивати у процесу рјешавања проблема неквалитетних потраживања. Након објаве смјерница, од системски значајних институција с високим учешћем неприходоносних кредита затражено је да своје стратегије и оперативне планове за смањење оваквих потраживања поднесу ЕЦБ-у, након чега су оформљени заједнички надзорни тимови који су извршили процјену планова у складу с надзорним очекивањима за сваку банку појединачно. На основу досадашњих искустава, ЕЦБ је наставила рад на додатним мјерама за рјешавање проблема неквалитетних потраживања те је у марту 2018. године објавила Додатак на смјернице за рјешавање питања неквалитетних потраживања. У основи, настоје се потакнути праксе правовременог резервисања за нове неприходоносне кредите како би се спријечио прекомјеран раст оваквих потраживања у будућности. Провођење мјера из Додатка на постојеће смјернице неће бити обавезујуће за банке него ће служити као платформа за расправу с банкама о евентуалним одступањима од предвиђених пруденцијалних очекивања када су у питању резервисања за неквалитетна потраживања, узимајући у обзир специфичности сваке банке појединачно, како би се утврдило да ли су супервизорске мјере адекватне за одређену банку.

Европска комисија је такође у марту 2018. године усвојила пакет мјера за наставак рјешавања постојећих и смањења ризика од настанка нових неквалитетних потраживања. Пакет мјера укључује нацрт за оснивање националних друштава за управљање имовином, законодавне мјере за даљњи развој секундарних тржишта за неквалитетне кредите и јачање способности вјеровника да остваре повраћај вриједности из осигураних зајмова те приједлог за измјену Директиве о капиталним захтјевима како би се увеле минималне стопе резервисања за покриће насталих и очекиваних губитака за нове неквалитетне кредите, а недостајуће резерве према законском минимуму би биле одбитна ставка од капитала у оквиру Стуба 1 као законска заштитна мјера против недовољног издвајања резервисања за нове неквалитетне кредите.

Европско надзорно тијело за банкарство – ЕБА, уз подршку ЕЦБ-а, такође ради на издавању општих смјерница за управљање неквалитетним кредитима које ће се односити на све банке на подручју ЕУ, као и на детаљним смјерницама о одобравању и праћењу кредита банака које ће се бавити питањима попут транспарентности и процјене кредитне способности дужника, с циљем промицања побољшања стандарда одобравања нових кредита.

И поред постепеног побољшања квалитета активе, банкарски системи појединих земаља еврозоне и ЕУ и даље су оптерећени јако високим нивоом неквалитетних потраживања те је потребно уложити додатне напоре како би се износ неквалитетних потраживања свео на одржив ниво. Важност рјешавања питања неквалитетних кредита потврђује се и кроз низ подузетих активности и предложених мјера од стране ЕЦБ-а, ЕБА-е и Европске комисије.

Банкарски сектор еврозоне у 2017. години биљежи благи раст профитабилности који је у највећој мјери генерисан растом прихода по основу накнада и провизија и нижим трошковима исправке вриједности услијед побољшања квалитета кредитног портфеља. Иако је јачање кредитне активности настављено у 2017. години, ниске каматне стопе представљале су ограничавајући фактор за значајнији раст профитабилности банака у еврозони. И поред постепеног побољшања квалитета активе, број банака у ЕУ и еврозони које су оптерећене високим нивоом неквалитетних потраживања и даље је значајан, што ствара додатни притисак на њихову профитабилност. Додатни притисак на профитабилност банака с високим нивоом неквалитетних потраживања ће вршити трошкови резервисања који ће се повећати примјеном новог Међународног стандарда финансијског извјештавања (МСФИ 9).

Банкарски сектор Италије се стабилизовао у 2017. години, чиме су системски ризици по стабилност банкарског сектора еврозоне значајно умањени. Опоравак је резултат успјешно проведеног програма

спашавања неколико проблематичних банака у току 2016. и у првој половини 2017. године те бржег економског опоравка земље. Поред тога, влада Италије предузела је низ мјера како би подржала процес рјешавања неквалитетних потраживања, што је резултирало значајним смањењем износа неквалитетних потраживања у посљедње двије године, с рекордних 325 милијарди у 2015. на 252 милијарде на крају 2017. године. Учешће неквалитетних у укупним потраживања смањено је са 17,1% на крају 2016. године на 14,4% на крају 2017. године. Monte dei Paschi di Siena S.p.A., прва банка која је спашена користећи средства владиног фонда за подршку проблематичним банкама, на крају 2017. године је остварила позитиван финансијски резултат, а стопа адекватности капитала банке на крају године износила је 15,2%.

Графикон 1.5: Кретање цијена акција банака мајки домаћих банака

Извор: Bloomberg

Цијене акција банака су расле у 2017. години услијед убрзаног економског опоравка у земљама еврозоне, смањене политичке неизвјесности, слабљења системских ризика у банкарском сектору те благог раста профитабилности банака еврозоне. Када је ријеч о банкарским групацијама које послују у БиХ, тржишна вриједност италијанских банкарских групација UniCredit S.p.A и Intesa Sanpaolo S.p.A на крају 2017. године већа је за 14% у односу на крај претходне године. Цијена акција Erste Group крајем 2017. године већа је за 30%, док су највећи раст цијена остварили акције Raiffeisen Bank International AG. Индикатори пословања Raiffeisen Bank International AG значајно су побољшани у односу на 2016. годину, нарочито у погледу остварене добити и смањења учешћа неквалитетних у укупним кредитима, а цијене акција на крају 2017. биле су веће за 74% у односу на крај претходне године.

Кредитни рејтинзи банкарских групација које послују у БиХ побољшани су у току 2017. године. Рејтинг агенција S&P је у октобру 2017. повећала кредитни рејтинг Италије на ББВ, који се све од краја 2014. године налазио на доњем инвестибилном прагу те је истовремено повећала кредитни рејтинг за двије италијанске банкарске групације које послују у БиХ, Intesa Sanpaolo S.p.A. и Unicredit S.p.A. Кредитни рејтинг Raiffeisen Bank International AG је потврђен, а изгледи су повећани с негативних на позитивне услијед смањене изложености банке ка страним тржиштима те стабилизацији геополитичких и економских услова у ризичним земљама у којима банка послује. Дугорочни кредитни рејтинг Нове Љубљанске банке такође је повећан у 2017. години с ББ- на ББ с позитивним изгледима услијед побољшаних економских услова и наставка процеса реструктурисања и ефикасног рјешавања проблема неквалитетних потраживања банке.

Уз економски опоравак, јачању отпорности банака ЕУ и еврозоне допринијеле су и претходне активности регулатора на детаљним прегледима стања у појединачним банкама, тестирањима на стрес и континуираном унапређењу регулаторног оквира, нарочито када је ријеч о системским банкама које су под окриљем SSM-а. Банкарске групације из ЕУ које спадају у групу системских банака, дужне су примјењивати регулаторне захтјеве успостављене према групацији у свим земљама у којима послују, што је за значајан број банака које послују у БиХ представљало додатни терет у пословању услијед неусаглашености домаћег регулаторног оквира с оним у ЕУ. Успостављањем новог законског и регулаторног оквира у БиХ, пословање ових банака требало би бити олакшано, међутим усклађивања домаћег регулаторног оквира с ЕУ директивама и базелским принципима није потпуно у свим сегментима. Тако и даље значајно оптерећење трошкова за банке, филијале ЕУ банака које послују у БиХ и региону, представља примјена одредби ЕУ директиве CRR/CRDIV, члана 114. која захтијева да се за изложености према државама и централним банкама држава које нису чланице ЕУ примјењује пондер ризика од 100%. О овој теми расправљало се и на форуму Бечке иницијативе у марту 2017. године, будући да је препознат ризик могућег смањења интерних лимита у банкама за изложености према домаћим владама. Једна

од могућности за превазилажење ових проблема је прибављање цертификата о еквивалентности који издаје ECAI, што захтијева од домаћих регулатора да изврше процјену усаглашености локалне регулативе и праксе у надзору банака с ЕУ режимом те подузму активности на отклањању евентуалних одступања.

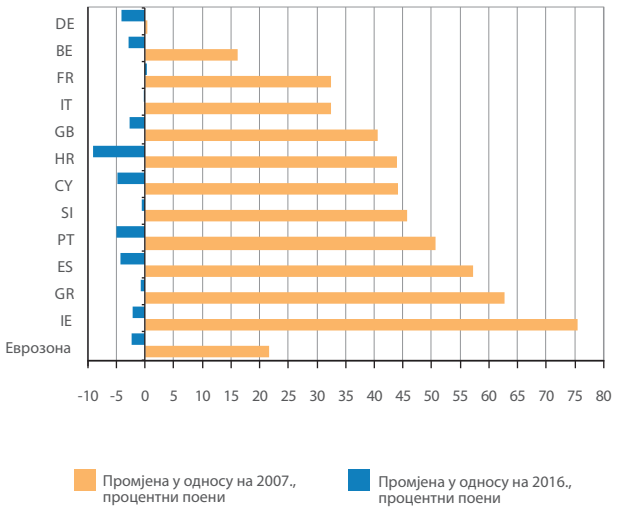
Комплетирање банкарске уније увођењем трећег недостајућег стуба који се односи на оснивање фонда за осигурање депозита један је од предстојећих изазова за ЕУ у наредном периоду. Европски систем осигурања депозита (EDIS) предвиђа једнак третман свих земаља чланица независно од њихове развијености, величине и софистицираности банкарског система те специфичности националних система осигурања депозита. С обзиром на диференциране премије у складу с ризиком банака те планираним износом осигураних депозита до 100.000 EUR, постоје бројна питања и сумње у оправданост оваквог рјешења, због чега се европски челници још увијек нису усагласили да започну с процесом увођења јединственог механизма осигурања депозита. С тим у вези, Европска комисија предлаже постепено увођење EDIS-а до краја 2018. године и то у двије фазе, при чему би прелазак у другу фазу зависио од постигнутог напретка у смањивању ризика у банкарској унији. У првој фази реосигурања европски фонд за осигурање депозита би покривао искључиво ликвидност националних система осигурања. То значи да би се из фонда привремено осигурала средства за пуну исплату у случају банке у кризи, а национални системи осигурања морали би отплатити средства. С друге стране, у фази суосигурања из EDIS-а би се и поступно покривали губици. Увођењем европског система осигурања депозита надоградиће се темељи банкарске уније, а то су: јединствена правила, јединствени надзорни механизам и јединствени санацијски механизам те осигурати потпуна ефикасност архитектуре финансијске стабилности у ЕУ.

1.2.2. Ефекти на реални сектор

Раст домаће потражње био је главни покретач економског раста у еврозони који је у 2017. години износио 2,3%. Повољни услови финансирања на тржиштима као и побољшана профитабилност сектора предузећа утицали су на раст инвестиција, док је даљње побољшање услова на тржишту рада утицало на раст приватне потрошње. Стопа инфлације, под утицајем раста цијена енергената и хране је расла у току 2017. године и у децембру 2017. године је износила 1,4%, док је у мају 2018. године износила 1,9%. Базна инфлација, која не укључује волатилне цијене енергената, хране и дувана, у децембру 2017. године је износила 0,9%, док је у мају 2018. године износила 1,1%.

Јавни дуг земаља чланица еврозоне изражен у процентима БДП-а се наставио смањивати у 2017. години те је у односу на 2016. години нижи за 2,3 процентна поена на нивоу еврозоне те за 1,7 процентни поен на нивоу ЕУ. Најзначајније смањење јавног дуга у процентима БДП-а биљеже Кипар, Словенија, Ирска и Њемачка. Задуженост у појединим земљама је и даље јако висока, а јавни дуг Грчке, Италије, Португала и Белгије премашује износ њиховог БДП-а. Поред наведених земаља, осам земаља еврозоне истиче се по висини јавног дуга који премашује 60% БДП-а. Међу посматраним земљама раст задужености у односу на претходну годину биљежи само Француска, и то за 0,4 процентна поена (графикон 1.6).

Графикон 1.6: Промјене у јавном дугу израженом у процентима БДП-а у 2017.

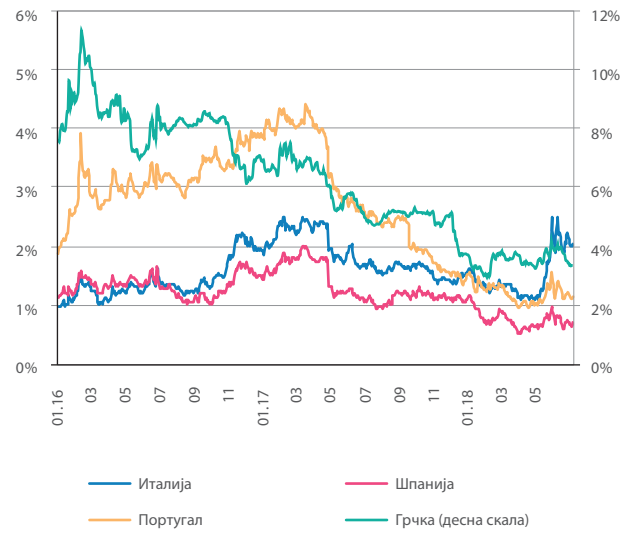
Извор: Еуростат, калкулација ЦББиХ

Буџетски дефицит земаља еврозоне и ЕУ изражен у процентима БДП-а такође је смањен, и то за 60 базних поена у односу на 2016. годину и износи 0,9% и 1,0% респективно. Смањење буџетског дефицита на ниво испод 3% БДП-а забиљежено је код готово свих земаља чланица еврозоне изузев Шпаније и Португала, које ће и у наредном периоду требати да наставе с процесом структурних реформи и фискалне консолидације.

Убрзани економски опоравак земаља еврозоне, постепени опоравак инфлације те раст приноса на обвезнице САД-а утицали су и на раст приноса на

дугорочне обвезнице земаља еврозоне у 2017. години. Приноси на десетогодишње обвезнице Њемачке су се на крају децембра 2017. године налазили на нивоу од 0,43%. С друге стране, услијед бољих економских индикатора и смањених ризика, приноси земаља с периферије ЕУ, попут Италије, Грчке и Португала, су падали, чиме је смањен распон у односу на принос на њемачке државне обвезнице (графикон 1.7). Приноси на обвезнице земаља еврозоне додатно су расли почетком 2018. године након што је ЕЦБ почео постепено смањивати квантитативне олакшице. Међутим, политичка неизвјесност узрокована изборима у Италији, као и одлука САД-а да уведе високе трговинске тарифе на увоз челика и алуминијума, били су главни покретачи волатилности на тржиштима капитала у првој половини 2018. године. Неизвјесност у вези с ефектима одлуке САД о увођењу тарифа на увоз метала и ескалацији трговинског рата између САД и Кине, заједно с изјавама званичника ЕЦБ-а о потреби задржавања актуелне акомодативне монетарне политике услијед и даље ниске стопе инфлације, утицали су на пад приноса на америчке и њемачке обвезнице. Приноси на десетогодишње обвезнице Њемачке на крају јуна су достигли најнижи ниво од почетка године (0,30%). С друге стране, неизвјесност да ли ће бити успјешно формирање италијанске владе те изгласавање неповјерења актуелној влади Шпаније, изазвали су краткотрајну политичку кризу у овим земљама, што се одразило на оштар раст приноса на италијанске и шпанске државне обвезнице. Крајем маја приноси на десетогодишње италијанске обвезнице достигли су ниво од чак 3,16% док су приноси на десетогодишње шпанске обвезнице износили 1,62%, што је и највиши ниво од почетка године.

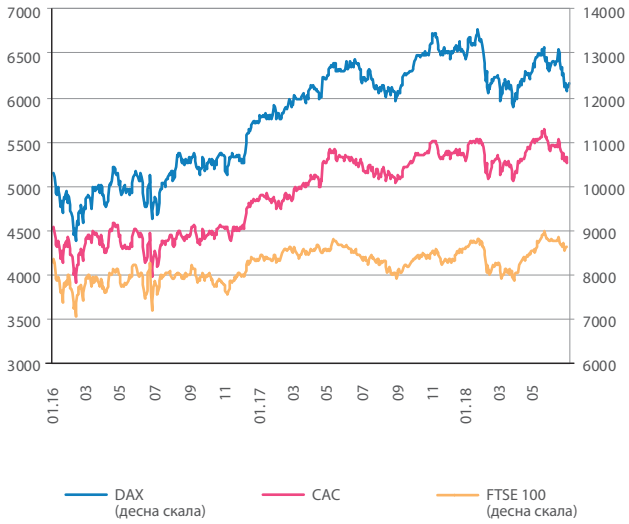
Графикон 1.7: Распон у односу на десетогодишње њемачке државне обвезнице

Извор: Bloomberg, калкулација ЦББиХ

У другој половини 2017. и првој половини 2018. године рејтинг агенција S&P побољшала је кредитни рејтинг Португала, Италије, Кипра, Грчке и Шпаније услијед бржег економског опоравка те наставка фискалне консолидације у овим земљама. И поред побољшања рејтинга, кредитни рејтинг Грчке и Кипра се још увијек налази у шпекулативном рангу (табела А1 Статистички додатак). Кредитни рејтинг Велике Британије, АА с негативним изгледима, потврђен је од стране S&P агенције услијед неизвјесности о резултатима преговора изласка ове земље из ЕУ те економских односа између земаља након што напусти ЕУ у марту 2019. године. Ако се посматрају земље региона, рејтинг агенције S&P и Fitch су у децембру 2017. године подигле кредитни рејтинг Србије на ББ са стабилним изгледима, а почетком 2018. године и кредитни рејтинг Хрватске на ББ+ са стабилним изгледима. Кредитна агенција S&P потврдила је кредитни рејтинг Албаније Б+ са стабилним изгледима почеком 2018. године те је повећала изгледе за кредитни рејтинг Црне Горе с негативних на стабилне.

Графикон 1.8: Кретање главних тржишних индекса

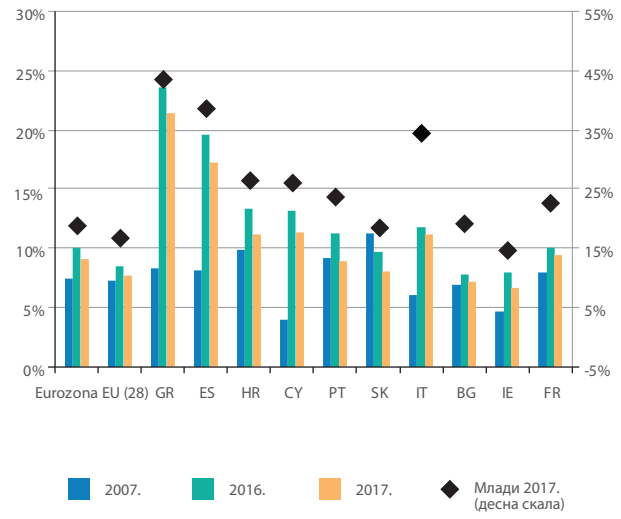
Извор: Bloomberg

Опоравак економске активности земаља еврозоне утицао је на опоравак тржишта акција у 2017. години, што се огледа и у расту главних тржишних индекса. Њемачки DAX и француски CAC40 су на годишњем нивоу забиљежили раст од 12,51%, односно 9,26%, што је најснажнији годишњи раст од 2013. године. Британски FTSE100 је, услијед неизвјесности узроковане преговорима о Брегзиту, забиљежио нижу годишњу стопу раста у односу на претходну годину (7,63%). Погоршани трговински односи

између САД-а и Кине и јачање политичких ризика изазвали су турбуленције на тржиштима капитала у првом кварталу 2018. године. Пад вриједности америчких индекса акција негативно се одразио и на вриједност европских индекса акција услијед забринутости инвеститора да би ескалација трговинских напетости између САД-а и Кине могла угрозити глобални економски раст. Јачање политичких ризика унутар еврозоне узрокованих неизвјесношћу око формирања нове њемачке, италијанске и шпанске владе такође је негативно утицало на кретање европских тржишних индекса у првој половини 2018. године.

Услови на тржишту рада ЕУ и еврозоне у 2017. години су се наставили побољшавати, што се огледа у умјереном расту плата и смањењу стопе незапослености. Стопа незапослености у еврозони у децембру 2017. године износила је 9,1%, док је стопа незапослености на нивоу ЕУ износила 7,7%, што су најниже стопе од 2008. године. И поред смањења у 2017. години, незапосленост младих у ЕУ и еврозони и даље је висока (графикон 1.9).

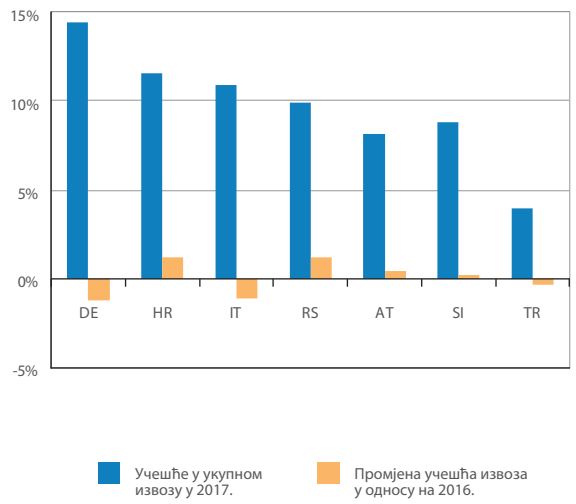
Графикон 1.9: Стопе незапослености у ЕУ

Извор: Eurostat

Економска кретања у земљама главним спољнотрговинским партнерима БиХ у 2017. години су била повољна. Њемачка као најзначајнији трговински партнер БиХ је остварила највећи економски раст у посљедњих шест година и то 2,5% услијед снажног раста домаће потражње подржаног јако повољним условима на тржишту рада, раста инвестиција и извоза. Економија Италије такође биљежи већи економски раст у односу на претходну годину и то 1,5%, понајвише захваљујући расту приватних инвестиција и запослености. Убрзан је економски раст Словеније, а стопа раста у 2017. години је износила 4%, што је знатно више у односу на просјек еврозоне. Хрватска и Србија су остариле стабилан економски раст у 2017. години и то 2,9% и 3,0% респективно. У току 2017. године забиљежен је раст извоза према свим земљама главним спољнотрговинским партнерима. Раст извоза подржан је убрзаним економским опоравком и повећаном тражњом. Највећи раст извоза у посматраној групи земаља остварен је према Хрватској и Србији, чије учешће у укупном извозу БиХ износи 11,6% и 9,9% респективно.

Графикон 1.10: Извоз БиХ у земље главне трговинске партнере

Извор: БХАС, калкулација ЦББиХ

2. Макроекономски трендови у БиХ

Иако је у 2017. години настављен опоравак економске активности у БиХ, може се оцијенити да је његов интензитет још увијек недовољан да би постојећи ризици из домаћег окружења били значајније ублажени. Иако се на тржишту рада биљеже позитивни трендови, ниска куповна моћ и даље представља ограничавајући фактор домаће тражње. Основни индикатори благостања становништва, стварна индивидуална потрошња по становнику и БДП по становнику и даље су на ниском нивоу. Структурни проблеми на тржишту рада у виду високе стопе неактивности, високе дугорочне незапослености и високе стопе незапослености младих онемогућавају значајније смањење ризика који долазе из овог сегмента економије. И поред тога, у 2017. години је настављено благо јачање активности на тржишту некретнина, а опоравак овог тржишта резултирао је порастом цијена некретнина стамбене намјене. Неповољно пословно окружење и даље представља ограничавајући фактор привлачењу иностраног капитала, а БиХ биљежи тек благо побољшање позиције на листи земаља по конкурентности.

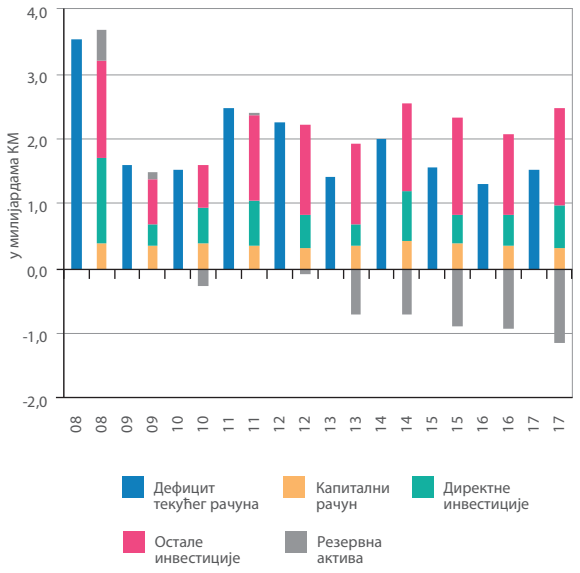
У 2017. години настављен је благи опоравак економије у БиХ, а према прелиминарним подацима Агенције за статистику БиХ годишња стопа раста реалног БДП-а износила је 3%. Реални раст бруто додане вриједности у 2017. години забиљежен је у скоро свим подручјима економских дјелатности, изузев дјелатности: *Пољопривреда, шумарство и риболов, Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација, Пословање некретнинама те Стручне, научне и техничке дјелатности.* У 2017. години највећи допринос расту реалног БДП-а су дале дјелатности: *Прерађивачка индустрија* и *Трговина на велико и мало* те је у односу на 2016. годину повећано њихово учешће у генерисању бруто додане вриједности. У 2017. години у БиХ је регистрован раст индустријске производње. На годишњем нивоу забиљежен је пораст обима индустријске производње од 3,1%, а пад обима индустријске производње забиљежен је једино у области *Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација.*

Спољне рањивости које произлазе из платнобилансне позиције земље благо су ублажене услијед благог смањења учешћа дефицита текућег рачуна у односу на БДП. У односу на претходну годину, дефицит текућег рачуна, мјерен учешћем у БДП-у, мањи је за 5 базних поена и на крају 2017. износио је 4,8% БДП-а. Дефицит на текућем рачуну платног биланса износи 1,51 милијарду КМ те је као и претходних година детерминисан негативним салдом на рачуну роба, који је ублажен позитивним нето приливима на рачуну услуга и рачуну секундарног дохотка. Опоравак економске активности у земљи и јачање домаће тражње позитивно су се рефлектовали на повећање дебитних трансакција унутар текућег рачуна, док се, с друге стране, јачање потражње и опоравак земаља ЕУ и CEFTA-е, као главних извозних тржишта, повољно рефлектирало на потражну страну текућег рачуна. У међународној размјени услуга, током 2017. остварен је суфицит у износу од 2,23 милијарде КМ, који је у односу на претходну годину већи за 184,4 милиона КМ (9%). Ублажавању дефицита текућег рачуна допринио је и позитиван салдо на рачуну секундарног дохотка. Суфицит на рачуну секундарног дохотка у 2017. години износи 3,75 милијарди КМ и у односу на претходну годину већи је за 246,9 милиона КМ (7,0%). За разлику од претходних година, рачун примарног дохотка није имао значајнијег утицаја на корекцију стања на текућем рачуну, будући да је позитиван салдо на овом рачуну износио готово занемаривих 3,3 милиона КМ.

На финансијском рачуну платног биланса регистровано је повећање нето прилива од 115,8 милиона КМ (12,6%) у односу на претходну годину те је салдо овог рачуна на крају 2017. године износио 1,03 милијарде КМ. У оквиру финансијског рачуна дошло је до повећања прилива по основу директних страних улагања која су у 2017. години износила 758,4 милиона КМ, од чега се на реинвестиране зараде односи 384,3 милиона КМ а на улагања у форми хартија од вриједности или других облика власничког учешћа 312,4 милиона КМ. Динамика кретања портфељних инвестиција није имала значајнијег утицаја на промјене у стању финансијског рачуна. Нето приливи по основу осталих инвестиција већи су за 132,3 милиона КМ (8,6%). Наведене промјене у платнобилансним позицијама резултирале су нето приливом девиза у земљу те је динамичан раст резервне активе забиљежен и у 2017. години, која је за 1,14 милијарди КМ већа у односу на претходну годину. На графикону 2.1 приказане су главне ставке финансирања дефицита текућег рачуна[1].

[1]Позитивна вриједност резервне активе на графикону 2.1 значи да је у тој години забиљежено њено смањење, односно да је резервном активом дјелимично финансиран дефицит текућег рачуна, док је у годинама када резервна актива није учествовала у покривању дефицита текућег рачуна њена

Графикон 2.1: Финансирање дефицита текућег рачуна

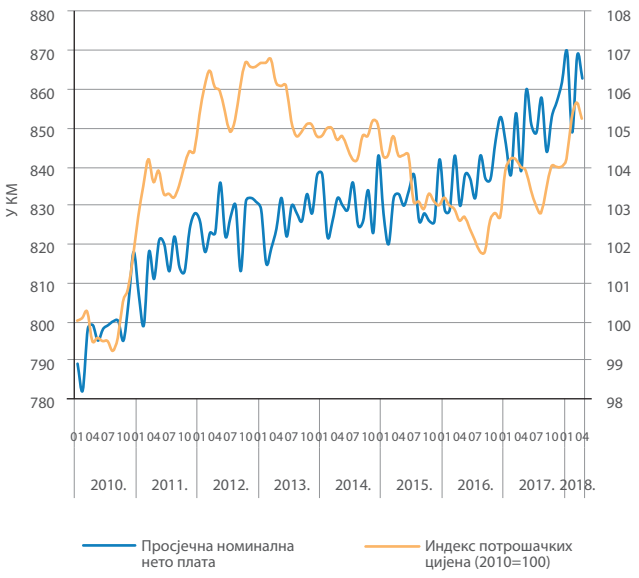

Извор: ЦББиХ

Неповољно пословно окружење и лоша конкурентска позиција земље представљају значајну слабост бх. економије. У таквим околностима и способност привлачења иностраног капитала је умањена. Према годишњем извјештају Свјетске банке о лакоћи пословања – Doing Business 2018, БиХ се налази на 86. мјесту у свијету по лакоћи пословања те је погоршала своју позицију у односу на прошлогодишњи извјештај за пет мјеста. По овом индикатору, БиХ заостаје за свим земљама региона. БиХ је посебно лоше рангирана у области покретања пословања (175. позиција), док је у сегменту рјешавања несолвентности и добијању кредита БиХ пласирана на 40. и 55. мјесто у свијету. На низак ниво конкурентности бх. економије указује и Извјештај Свјетског економског форума о глобалној конкурентности за 2017. - 2018. годину, према којем се БиХ налази на 103. мјесту од укупно 137 земаља које су обухваћене истраживањем. У односу на претходни Извјештај, БиХ је забиљежила побољшање позиције на листи конкурентности и напредовала је за четири мјеста. Ипак, и даље су присутни бројни фактори који ограничавају унапређење конкурентости и пословања, а у Извјештају су као основни идентификовани: неефикасност државне администрације, корупција, пореске стопе, политичка и владина нестабилност, лош приступ финансирању и сложеност пореских прописа. Иако је према оцјени из Извјештаја у већини области забиљежен благи напредак, финална оцјена се није много промијенила, јер су друге земље напредовале брже од БиХ. У поређењу с осталим европским земљама, БиХ је и даље најслабије конкурентна земља. Индикатори пословног окружења и конкурентске позиције упућују на закључак да постоји снажна потреба за провођењем структурних реформи које би осигурале повећање стопе раста бх. економије.

Иако су на тржишту рада примјетни позитивни помаци, још увијек се не може говорити о значајнијем опоравку у погледу раста просјечних мјесечних примања и запослености становништва. Просјечна номинална нето плата у 2017. години износила је 851 КМ и у односу на претходну годину порасла је за 1,5%. Раст просјечне номиналне нето плате евидентиран је у свим дјелатностима, изузев дјелатности *Образовање* и *Остале услужне дјелатности*. Највећи раст просјечних мјесечних примања биљежи се у дјелатностима: *Стручне, научне и техничке дјелатности* (12,6%) и *Административне и помоћне услужне дјелатности* (7,5%), у којима је запослено свега 4,5% од укупно запослених лица. Иако се раст просјечне нето плате наставио и у 2018. години, још увијек се ради о благом расту мјесечних примања који је недовољан да би се значајније побољшала куповна моћ запослених, посебно ако се узме у обзир јачање инфлаторних притисака у другој половини 2017. и почетком 2018. године (графикон 2.2).

Графикон 2.2: Просјечна номинална нето плата и индекс потрошачких цијена

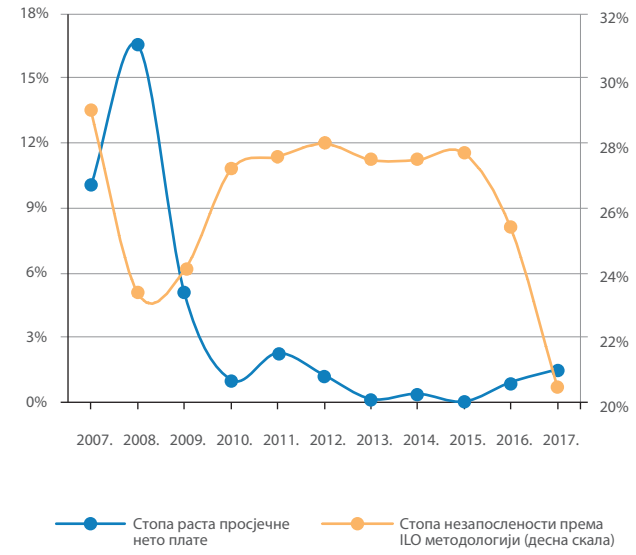
Извор: БХАС, калкулација ЦББиХ

Према подацима из Анкете о радној снази проведене у априлу 2017. године, у складу с методологијом Међународне

промјена у току године приказана испод х-осе.

организације рада (ILO), као и према административним подацима завода за запошљавање, незапосленост у БиХ у 2017. години наставила се смањивати. Према Анкети о радној снази, стопа незапослености у БиХ је износила 20,5% и смањена је за 4,9 процентних поена у односу на претходну годину. Број запослених лица према анкетним подацима повећан је за 1,8%, док је број незапослених у односу на претходну годину смањен за 22,8%. Иако се не располаже подацима о броју лица која су у посматраном периоду напустила БиХ, податак о мањем броју лица која се убрајају у радну снагу у односу на податак из прошлогодишње Анкете (-4,4%) указује на то да је смањењу незапослености једним дијелом допринијело и исељавање становништва из БиХ.

Графикон 2.3: Стопе раста просјечне нето плате и незапослености

Извор: БХАС

Стопа незапослености према административним подацима завода за запошљавање у 2017. години нижа је за 2,2 процентна поена. Према овом извору података, у 2017. години је забиљежен пораст броја запослених за 2,1%, док је број незапослених лица смањен за 6,9% у односу на 2016. годину. Разлике у административним и анкетним подацима о запосленим и незапосленим лицима произлазе из разлика у примјењиваној методологији израчуна и утврђивања статуса незапослених лица. С обзиром да и анкетни и административни подаци указују на побољшања на тржишту рада у 2017. години, на основу првих анкетних података за 2018. годину, може се очекивати наставак позитивних трендова на тржишту рада.

Административни подаци о броју запослених лица по подручјима економских дјелатности, показују да је у већини дјелатности регистрован раст запослености (графикон 2.4). Изузетак су три дјелатности, од којих је највећи релативни пад броја запослених регистрован у дјелатности *Пословање некретнинама* (-12,2%), у којој је двије претходне године услијед снажније активности на тржишту некретнина била забиљежена највећа стопа раста запослености. Поред ове дјелатности, број запослених је смањен и у дјелатностима *Стручне, научне и техничке дјелатности* (-3,3%) и *Вађење руда и камена* (-0,5%). Највећи допринос расту укупног броја запослених дао је раст броја запослених у *Прерађивачкој индустрији, Дјелатности пружања смјештаја те припреме и услуживања хране* и дјелатности *Трговина на велико и мало; поправак моторних возила и мотоцикала.*

Графикон 2.4: Промјене у броју запослених по дјелатностима

Извор: БХАС, калкулација ЦББиХ

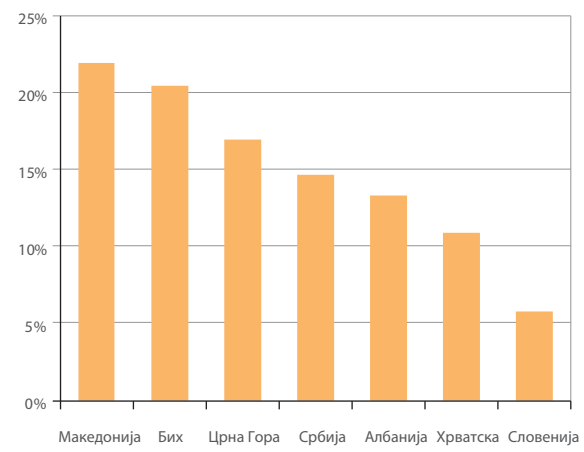
Легенда:

А - Пољопривреда, шумарство и риболов
Б - Вађење руда и камена
Ц - Прерађивачка индустрија
Д - Производња и снабдијевање електричном енергијом, плином, паром и климатизација
Е - Снабдијевање водом; уклањање отпадних вода, управљање отпадом, те дјелатности санације околиша
Ф - Грађевинарство
Г - Трговина на велико и мало; поправак моторних возила и мотоцикала
Х - Превоз и складиштење
И - Дјелатности пружања смјештаја, те припреме и услуживања хране
Ј - Информације и комуникације

К - Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања
Л - Пословање некретнинама
М - Стручне, научне и техничке дјелатности
Н - Административне и помоћне услужне дјелатности
О - Јавна управа и одбрана, обавезно социјално осигурање
П - Образовање
Q - Дјелатности здравствене и социјалне заштите
Р - Умјетност, забава и рекреација
С - Остале услужне дјелатности

Без обзира на чињеницу да су на тржишту рада присутна позитивна кретања, ситуација у погледу незапослености у БиХ и даље се може оцијенити забрињавајућом, а постојећа побољшања недовољним да би се значајније умањиле рањивости које долазе с тржишта рада. БиХ је и даље једна од земаља Европе с највећом стопом незапослености, а упоређујући податке са земљама у окружењу, БиХ уз Македонију има највишу стопу незапослености (графикон 2.5).

Графикон 2.5: Стопа незапослености у земљама из окружења, Q4 2017.

Извор: ILO, БХАС
Напомена: БиХ Анкета о радној снази, април 2017.

Посебан проблем на тржишту рада у БиХ представља дугорочна незапосленост, односно незапосленост преко 12 мјесеци. Према подацима из Анкете, учешће дугорочно незапослених лица у укупном броју незапослених у 2017. години износи 82,1% и далеко је изнад просјека ЕУ 28[2]. Поред овога, врло неповољна карактеристика тржишта рада у БиХ јесте и проблем неактивности становништва који се испољава кроз чињеницу да је број неактивних лица већи од радне снаге. У 2017. години однос радне снаге према неактивном становништву износио 74,3% и у односу на претходну годину је мањи за само 1,6 процентних поена (графикон 2.6).

Графикон 2.6: Дугорочна незапосленост и однос радне снаге према неактивном становништву

Извор: БХАС, калкулација ЦББиХ

Такође, врло забрињавајући је и податак о стопи незапослености младих, која је у 2017. години износила 45,8%. Податак да је стопа незапослености младих лица смањена за 8,5 процентних поена у односу на претходну годину не може се тумачити искључиво побољшањем услова на тржишту рада јер је једним дијелом мања стопа незапослености посљедица и смањења броја младих лица у радној снази услијед све интензивнијег тренда одласка младих у иностранство. Сви ови индикатори упућују на закључак да на тржишту рада у БиХ постоје врло озбиљни структурни проблеми који захтијевају његову реформу како би се повећала запосленост и смањило сиромаштво, а тиме и умањили потенцијални извори ризика који долазе из овог сегмента економије.

Стварна индивидуална потрошња по становнику и БДП по становнику у 2017. години, такође не показују да је остварен значајнији прогрес у нивоу благостања. Оба индикатора у 2017. години су остала на изузетно ниском нивоу због чега БиХ значајно заостаје, не само у односу на европски просјек него и у односу на земље у окружењу. Према подацима Еуростата у 2017. години бх. БДП по становнику изражен у стандарду куповне моћи износио је 32% просјека земаља ЕУ28. Иако је вриједност овог

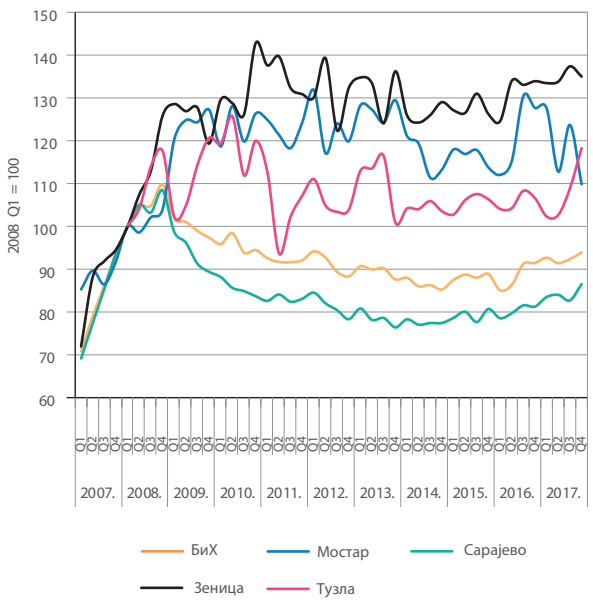
[2]Према подацима Еуростата, учешће дугорочно незапослених лица у укупном броју незапослених у земљама ЕУ у четвртом кварталу 2017. године је износило 44,5%.

индикатора већа за један проценти поен у односу на 2016. годину, БиХ се налази на претпосљедњем мјесту од 37 земаља које су обухваћене истраживањем[3]. Стварна индивидуална потрошња по становнику изражена у стандарду куповне моћи такође је порасла за један процентни поен у односу на претходну годину те је износила 42% просјека земаља ЕУ 28. Овај индикатор је нижи само у случају двије земље које су укључене у поменуто истраживање.

Благо јачање активности на тржишту некретнина у БиХ у претходне двије године узроковано нешто већом потражњом за стамбеним јединицама резултирало је порастом цијена некретнина како у категорији постојећих тако и у категорији новоизграђених стамбених јединица. За разлику од претходне двије године када је у БиХ остварен знатно већи обим промета некретнина старе градње у односу на претходне године, у 2017. години обим купопродаје некретнина мјерен површином продатог стамбеног простора, иако није занемарив, није достигао ниво из претходне двије године. За разлику од некретнина из категорије старе градње, обим промета новоизграђених станова наставио је расти и према површини је већи за 2,8%, а продато је 7,5% више станова у односу на 2016. годину. Раст тражње за новоизграђеним некретнинама стамбене намјене једним дијелом је потакнут и већом понудом на тржишту новоизграђених станова као и цјеновно повољнијим становима на мање атрактивним градским локацијама.

Просјечна цијена по метру квадратном новоизграђених стамбених јединица у 2017. години је била већа за 1,5% у односу на претходну годину, а на благи раст цијена некретнина указује и индекс цијена некретнина из категорије старе градње. Према индексу цијена некретнина за БиХ[4] (графикон 2.7), цијене некретнина стамбене намјене су расле у свим градовима који су укључени у израчун индекса цијена некретнина, изузев Мостара, гдје су забиљежене нешто веће осцилације цијена некретнина по кварталима, уз знатно мањи обим промета у односу на претходну годину. Највећи раст цијена некретнина старе градње је евидентиран у Тузли, гдје се биљежи и највећи обим купопродаје од 2008. године, када се почело с прикупљањем података о некретнинама у овом граду. Такође треба истаћи да је у Сарајеву у 2017. години забиљежен највећи раст цијена некретнина старе градње још од периода прије економске кризе, док је обим купопродаје некретнина нижи у односу на претходне двије године, што је посљедица мањег обима купопродаје у Општини Центар.

Графикон 2.7: Индекс цијена некретнина

Извор: ЦББиХ

Према подацима о новоизграђеним некретнинама за први квартал 2018. године, наставља се благо јачање активности на тржишту некретнина у БиХ. Број продатих нових станова већи је за 27,9% у односу на први квартал претходне године, док је површина продатих нових станова већа за 33,1%. У односу на просјечну површину продатих нових станова у 2017. години, у првом кварталу 2018. површина продатих новоизграђених некретнина стамбене намјене је већа за 3,5%. Просјечна цијена продатих нових станова у првом кварталу 2018. године је већа за 1,8% од просјечне цијене из 2017. године.

[3]Земље ЕУ 28, земље чланице EFTA (Норвешка, Швицарска, Исланд), земље кандидати за чланство у ЕУ (Турска, Србија, Црна Гора, Македонија и Албанија) и БиХ, као земља потенцијални кандидат за чланство у ЕУ.

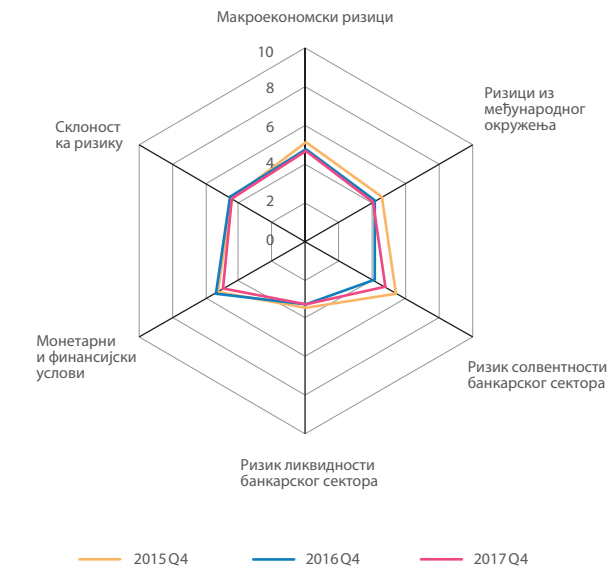
[4]Методологија за рачунање индекса цијена некретнина је објашњена у Извјештају о финансијској стабилности за 2007. Индекс цијена некретнина за Град Сарајево не обухвата Општину Стари Град која се од 2008. није одазивала позиву за доставу података. Од 2010. укључена је и Општина Тузла која је доставила податке од 2008. године. Пореска управа РС није била у могућности достављати податке за градове Бању Луку и Бијељину у траженом формату који је потребан за израчун индекса. Приликом формирања индекса цијена некретнина не користе се подаци о цијенама некретнина које спадају у ред новоизграђених стамбених објеката.

Текстни оквир 2: Мапа макрофинансијских ризика

Ризици који произлазе из структуре финансијског система и сложених односа између финансијских институција и тржишта те ризици повезани с домаћим и спољним макроекономским кретањима, могу довести до нарушавања финансијске стабилности и представљати потенцијални извор системских ризика. У циљу очувања финансијске стабилности неопходно је правовремено идентификовати потенцијалне изворе ризика, односно развити ширу лепезу расположивих алата који омогућују благовремено уочавање рањивости у систему, као и потенцијалне канале ширења системских ризика. ЦББиХ је постојећи аналитички оквир за идентификацију и процјену системских ризика проширила мапом макрофинансијских ризика (енг. dashboard) као додатним квантитативним алатом који омогућава праћење развоја, односно еволуцију цикличких и структурних ризика у систему. Dashboard представља алат који служи за процјену кључних макрофинансијских ризика који могу настати у реалном, фискалном, спољном или финансијском сектору, или као резултат њихове међусобне повезаности у одређеном временском тренутку, као и процјену монетарних и финансијских услова и склоности ка ризику. Процјена ризика заснована је на поједностављеној стандардизацији и рангирању позиције већег броја индикатора који представљају основу за квантификацију синтетичке оцјене степена ризика који долазе из различитих сегмената система. Да би индикатори били упоредиви, потребно их је прво трансформисати односно стандардизовати рачунањем z-вриједности (енг. z-score). Алат, након тога, у зависности од добивене вриједности z-scora идентификује позицију сваког појединог индикатора у односу на његову емпиријску дистрибуцију. Одговарајући децил користи се за процјену цикличког положаја сваког индикатора и имплицитно његовог ризика. На тај начин сваком од индикатора кориштених у dashboardu додијељена је оцјена ризика у складу с његовим релативним положајем у емпиријској дистрибуцији, што омогућава конзистентан приказ рањивости и кретања која могу представљати потенцијални извор ризика по финансијску стабилност, као и лакши поступак идентификовања и праћења тих ризика. За сваки од индикатора кориштена је најдужа расположива серија података, при чему се водило рачуна да за сваки индикатор обухват података осигурава покривеност кроз један економски циклус. Макрофинансијски ризици у dashboardu су, с обзиром на подручје одакле долазе, подијељени на макроекономске ризике у земљи, ризике из међународног окружења, ризик солвентности банкарског сектора, ризик ликвидности банкарског сектора, ризике повезане с монетарним и финансијским условима те склоност инвеститора ка преузимању ризика. За добивање оцјене макроекономских ризика сагледавају се структурне рањивости економије. Индикатори који служе као основа за квантификацију синтетичке оцјене степена макроекономских ризика јесу: output gap, стопа раста реалног БДП-а, стопа незапослености, стопа инфлације, салдо текућег рачуна изражен у процентима БДП-а, спољни дуг у процентима БДП-а, дуг сектора генералне владе у процентима БДП-а, текући биланс сектора генералне владе у процентима БДП-а, пројекција стопе раста реалног БДП-а за наредне двије године и промјене у кредитном рејтингу земље. Сваком од ових потенцијалних извора ризика додјељује се синтетичка оцјена на претходно описани начин, а коначна синтетичка оцјена изложености макроекономским ризицима добије се упросјечавањем оцјена које су добивене на основу више различитих индикатора који мјере економску активност и структурне рањивости у економији. Синтетичка оцјена утицаја ризика прелијевања шокова из међународног окружења и кретања на домаћу економију добива се на основу индикатора који мјере трговинске и финансијске везе у економији, попут вриједности увоза и извоза изражених у проценту БДП-а, стране активе и пасиве у банкарском сектору изражене у процентима БДП-а, затим индикатора који се односе на кретање цијена нафте, стопе 6-мјесечног EURIBOR-а, пондерисане просјечне стопе раста реалног БДП-а код десет најважнијих трговинских партнера те индикатора курсних кретања. Приликом оцјене ризика из међународног окружења на домаћу економију у обзир се узимају и бафери који служе за ублажавање спољних шокова, тј. ниво девизних резерви изражених у мјесецима увоза, затим бруто девизне резерве као проценат монетарне базе и промјене у девизним резервама земље. Финансијске рањивости које се мјере индикаторима финансијског здравља (стопа адекватности капитала, стопа финансијске полуге, стопе поврата на капитал и активу, омјер неквалитетних кредита према укупним кредитима, учешће индексираних и кредита у страној валути у укупним кредитима) заједно с индикаторима нивоа задужености корпоративног сектора и домаћинстава синтетизују се да би се добила оцјена ризика солвентности банкарског сектора. За оцјену ризика ликвидности у банкарском сектору користе се индикатори: омјер ликвидне имовине према краткорочним финансијским обавезама, учешће ликвидне имовине у активи банкарског сектора, омјер кредита према депозитима и омјер кредита према депозитима

резидената. Реална каматна стопа, раст новчане масе, раст кредита приватном сектору у билансима банака, раст кредита небанкарских финансијских институција, омјер кредита приватном сектору према БДП-у те гап омјера кредита приватном сектору према БДП-у, служе као индикатори за оцјену монетарних и финансијских услова. За оцјену склоности инвеститора према ризику користе се промјене у берзанским индексима на Сарајевској и Бањалучкој берзи, промјене у цијенама некретнина и токови директних, портфељних и осталих инвестиција изражених у процентима БДП-а. Оцјена макрофинансијских ризика те монетарних и финансијских услова и склоности ризику приказана је на графикону ТБ 2.1. Графикон представља визуелни сажетак свих претходно набројаних индикатора те приказ еволуције ризика у посљедње три године, односно промјене у индикаторима који означавају могућност настајања ризика, као и промјене у монетарним и финансијским условима и склоности ка ризику. Повећање удаљености од средишта графикона за сваку варијаблу подразумијева повећање степена ризика, повећање склоности ка ризику или побољшање монетарних и финансијских услова. Графикон показује да су макроекономски ризици и ризици који долазе из спољног окружења благо смањени у односу на претходну годину. Ризик ликвидности банкарског сектора остао је непромијењен, док су се ризици повезани са солвентношћу банкарског сектора незнатно повећали у односу на 2016. годину. Монетарни и финансијски услови побољшали су се у односу на претходну годину, а склоност инвеститора ризику је незнатно смањења. На смањење макроекономских ризика повољно је дјеловао опоравак домаће економије праћен смањењем стопе незапослености, уз истовремено смањење ризика повезаних с фискалним сектором услијед смањења јавног дуга и већег буџетског суфицита. Додатно и нешто повољнији салдо текућег рачуна платног биланса и нижа спољна задуженост земље повољно су дјеловали на смањење макроекономских ризика. Ризици који долазе из међународног окружења ублажени су услијед постепеног економског опоравка главних трговинских партнера БиХ. Ризик солвентности банкарског сектора незнатно је повећан, првенствено услијед значајнијег кредитног раста у сектору домаћинстава и предузећа, односно повећања изложености банака према ова два сектора након дужег периода стагнације кредитне активности. С друге стране, сви индикатори финансијског здравља за банкарски сектор указују на смањење ризика у билансима банака. Нижа реална каматна стопа и раст кредита приватном сектору утицали су на побољшање монетарних и финансијских услова. Смањење макроекономских ризика, као и ризика који долазе из међународног окружења није утицало на перцепцију инвеститора у погледу ризичности инвестирања и њихову већу склоност ка прихватању ризика.

Графикон ТО 2.1: Промјене у макрофинансијским ризицима

Калкулација ЦББиХ

3. Влада

Ризици по финансијску стабилност који потичу из фискалног сектора у 2017. години су ублажени. Наставак процеса фискалне консолидације резултирао је остварењем фискалног суфицита услијед раста буџетских прихода и ограничења у буџетској потрошњи. Задуженост опште владе је смањена, како по основу спољног тако и по основу унутрашњег дуга, што је дијелом резултат застоја у реализацији аранжмана с ММФ-ом.

Индикатори ризика фискалне одрживости упућују на низак ниво ризика по финансијску стабилност који долазе из сектора владе[5]. Предложени индикатори који упућују на постојање ризика фискалне одрживости, у случају БиХ не налазе се у ризичном подручју и не сугеришу постојање забринутости у погледу фискалне одрживости те се према дефинисаним референтним нивоима сви индикатори налазе у сигурном подручју (табела 3.1). Током 2017. године већина индикатора биљежи побољшање у односу на претходну годину. Тако је индикатор *„Имплицитна реална каматна стопа (r) умањена за реалну стопу раста БДП-а (g)“*, забиљежио побољшање од 0,49 процентних поена у односу на претходну годину, услијед смањења имплицитне реалне каматне стопе и интензивирања економске активности у земљи те се додатно спустио у сигурно подручје испод границе референтног нивоа. Такође, и вриједност индикатора *Јавни дуг сектора генералне владе изражен у процентима БДП-а* се побољшала у односу на годину раније услијед смањења износа јавног дуга и раста номиналног износа БДП-а. Пројекције ММФ-а за индикатор *Циклички прилагођен примарни салдо изражен у процентима потенцијалног БДП-а, за 2017.* годину показују да се и у овом случају смањују ризици по фискалну одрживост подржани наставком фискалне консолидације и повећањем буџетског суфицита на консолидованом нивоу. Просјечно доспијеће јавног дуга дуже је у 2017. години за 0,02 године те упућује на смањење ризика ликвидности јавног дуга, односно ризика повезаних с фискалном одрживошћу. Такође, у 2017. години смањено је и учешће јавног дуга деноминованог у иностраним валутама у односу на претходну годину, што је утицало на смањење валутног ризика те је и по том основу забиљежено редуцирање ризика у погледу фискалне одрживости. Благо погоршање три индикатора није утицало на повећање ризика фискалне одрживости, будући да се и они налазе у сигурном подручју, тј. знатно испод граница референтног нивоа.

Табела 3.1: Индикатори ризика фискалне одрживости

Индикатор	Сигурно подручје	Референтни ниво	Ниво у БиХ	Промјене у односу на претходну годину
r - g[1]	<	1,1	-2,4	-0,49
Јавни дуг сектора генералне владе (% БДП-а)	<	42,8%	35,6%	-3,4%
Циклички прилагођен примарни салдо (потенцијалног БДП-а)[2]	>	-0,5%	2,5%	1,5%
Потребе за финансирањем (% БДП-а)	<	20,6%	7,5%	3,8%
Учешће краткорочног дуга у укупном дугу, преостала рочност	<	44,0%	16,9%	5,0%
Дуг деноминован у инстраној валути (неевро валуте)[3]	<	40,3%	30,7%	-3,8%
Просјечно доспијеће јавног дуга (године)	>	2,3	5,99	0,02
Краткорочни инострани јавни дуг (% девизних резерви), преостала рочност	<	61,8%	8,3%	1,6%

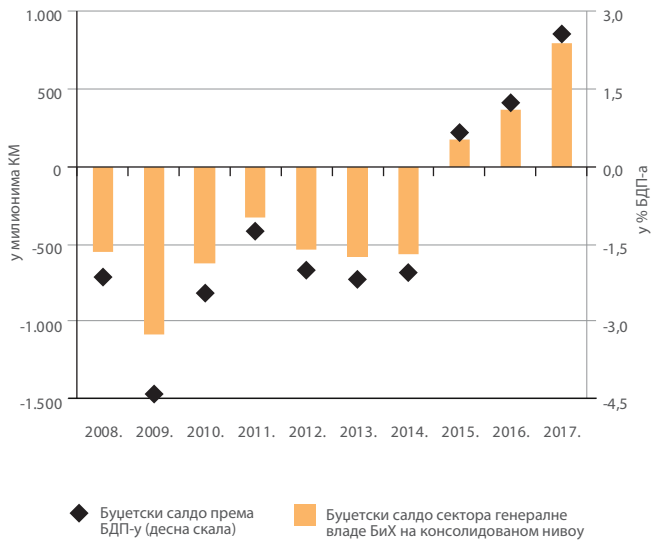
Извор: ЦББиХ, МФТ БиХ, БХАС, Фискални одбор БиХ, ММФ, Министарства финансија ФБиХ и РС, калкулација ЦББиХ
Напомене:
[1] r - Имплицитна каматна стопа на дуг сектора владе умањена за дефлатор БДП-а (помични просјек за пет година); g - стопа реалног БДП-а (помични просјек за пет година)
[2] За 2017. годину коришћена је пројекција ММФ-а
[3] У калкулацију јавног дуга деноминованог у иностраним валутама, није укључен дио јавног дуга који је деноминовaн у евру због фиксног курса домицилне валуте и евра

Током 2017. године, настављен је процес фискалне консолидације који траје од 2015. године, што је резултирало смањењем ризика по финансијску стабилност повезаних с фискалном политиком. Укупан буџетски суфицит на нивоу БиХ на консолидованој основи, износио је 2,6% БДП-а. Фискални суфицит остварен је

[5] За израчун индикатора ризика фискалне одрживости коришћен је IMF Working Paper, WP/11/100: E. Baldacci, I. Petrova, N. Belhocine, G. Dobrescu i S. Mazraani – *Assesing Fiscal Stress*

захваљујући снажном расту прихода у буџету, али и наставку политике ограничења текуће потрошње. Према подацима ЦББиХ, приходи сектора генералне владе у 2017. години повећали су се за 711,9 милиона КМ (5,6%) у односу на претходну годину. Најзначајнији утицај на повећање приходовне стране буџета имао је раст прихода по основу пореза, који су у 2017. години већи за 390,7 милиона КМ (5,8%), што је посљедица опоравка у реалном сектору економије и провођења активности усмјерених ка сузбијању пореских утаја на свим нивоима власти. На раст приходовне стране буџета утицао је и раст свих осталих категорија буџетских прихода, односно раст прихода по основу социјалних доприноса (5,8%), грантова (22,4%) и осталих прихода (3,6%). На расходовоној страни буџета настављен је тренд смањења издатака по основу камата, који су у 2017. години нижи за 28,9 милиона КМ (11,5%), а што је искључиво посљедица смањења каматних расхода по основу унутрашњег дуга. Истовремено, двије највеће ставке на расходовној страни буџета, тј. расходи по основу социјалне помоћи и расходи по основу накнада запосленим, имали су занемарив раст од 0,5% и 0,1% респективно у односу на претходну годину.

Графикон 3.1: Буџетски салдо сектора генералне владе БиХ, у процентима БДП-а

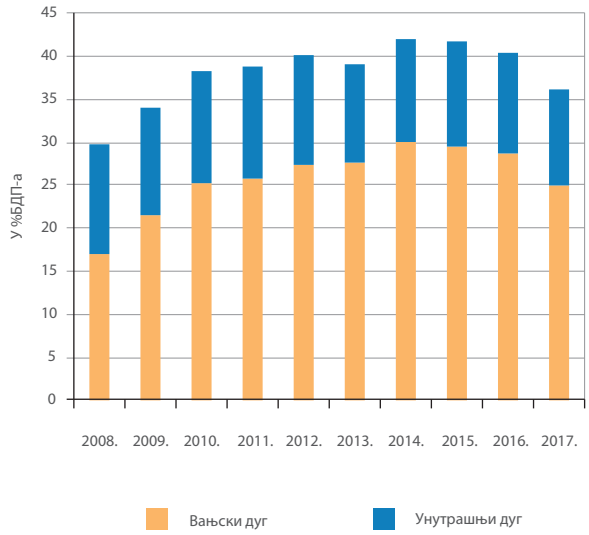

Извор: ЦББиХ, БХАС, калкулација ЦББиХ

Остварени позитиван напредак у правцу фискалне консолидације, умјерен економски раст те опоравак реалног сектора економије, ипак нису резултирали побољшањем кредитног рејтинга земље. Током 2017. године, међународна агенција S&P је два пута извршила процјену суверeног кредитног рејтинга те оба пута потврдила кредитни рејтинг „Б“ са стабилним изгледима. Такође, и међународна рејтинг агенција Moody's је током 2017. за БиХ задржала рејтинг „Б3“ са стабилним изгледима. Обје агенције су почетком 2018. године потврдиле већ раније утврђене кредитне рејтинге. Према оцјенама рејтинг агенција, једна од главних препрека на путу ка побољшању кредитног рејтинга јесу политички ризици и споро провођење структурних реформи.

У 2017. години задуженост сектора опште владе је смањена те су и по том основу ризици по фискалну одрживост умањени. Према подацима МФТ БиХ, јавни дуг на крају 2017. износио је 11,35 милијарди КМ те је у односу на претходну годину мањи за 744,6 милиона КМ, односно 6,2%. Учешће јавног дуга изражено у постоцима БДП-а износи 35,6% и за 3,44 процентних поена мање је у односу на годину раније (графикон 3.2). Нижи износ јавног дуга на крају 2017. године резултат је смањења спољне задужености, као и смањење обавеза по основу унутрашњег дуга, при чему је смањење по основу спољног дуга имало већи утицај на пад јавне задужености.

Графикон 3.2: Јавни дуг БиХ, у процентима БДП-а

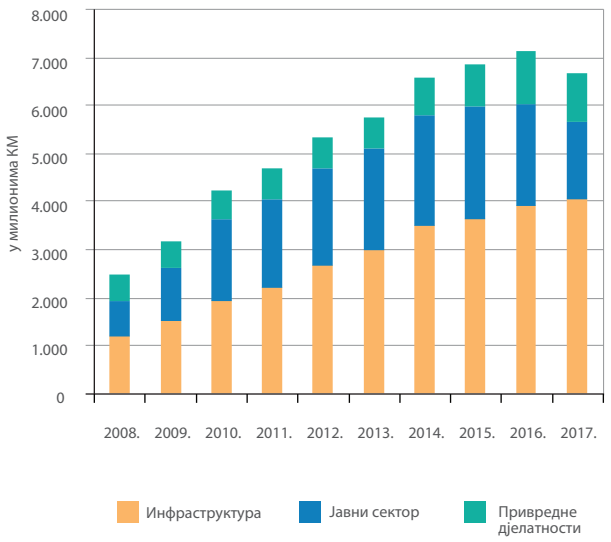

Извор: МФТ БиХ, БХАС, калкулација ЦББиХ

Спољни дуг и даље има доминантно учешће у структури јавног дуга и чини 69,2% јавне задужености у БиХ. Стање спољног дуга на крају 2017. године износи 7,85 милијарди КМ, односно 24,64% БДП-а. У односу на претходну годину, спољна задуженост БиХ мања је за 695,6 милиона КМ (8,1%), што у процентима БДП-а представља смањење од 2,95 процентних поена. Смањење спољног дуга у 2017. години посљедица је мањег износа ангажованих

средстава током 2017. године, првенствено услијед застоја у реализацији аранжмана с ММФ-ом, као и већег износа сервисираних обавеза у односу на годину раније. Током 2017. године ангажовано је 516,6 милиона КМ кредитних средстава из спољних извора, која су у највећој мјери коришћена за реализацију инфраструктурних пројеката (92,7%), док је мањи дио коришћен за пројекте јачања и унапређења јавног сектора (5,7%) и пројекте усмјерене на привредне дјелатности (1,6%). Структура спољног дуга према намјени приказана је на графикону 3.3. Годину су обиљежили и застој у реализацији проширеног аранжмана (EFF) с ММФ-ом те у 2017. години није повучена нити једна транша кредита по основу EFF-а.

Графикон 3.3: Структура спољног дуга према намјени

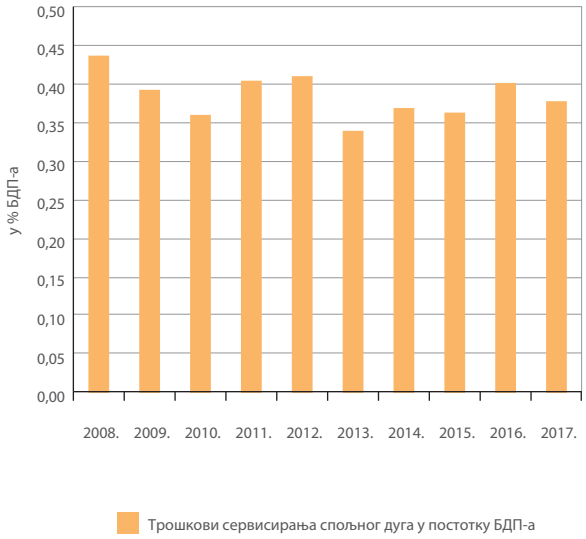

Извор: МФТ БиХ
Напомена: На графикону је приказан само спољни дуг настао након 14.12.1995. године

Током 2017. отплаћено је 864,62 милиона КМ главнице спољног дуга, док је за сервисирање камата издвојено 118,64 милиона КМ. Укупан износ плаћен по основу обавеза по спољном дугу у 2017. већи је за 35,97% у односу на годину раније и износи 983,3 милиона КМ. Највећи дио односи се на сервисирање обавеза према ММФ-у (табела 3.1) и по том основу у 2017. години плаћено је 385,7 милиона КМ (39,2%). Трошкови сервисирања спољног дуга, изражени у постоцима БДП-а, у 2017. години износе 0,38% и за 2 базна поена су мањи у односу на претходну годину (графикон 3.4). Ово је првенствено, уз незнатан пад износа плаћених камата у 2017. години, посљедица раста номиналне вриједности БДП-а.

Просјечна уговорена каматна стопа на спољни дуг релативно је ниска и у односу на претходну годину није се значајније промијенила, али је изложеност каматном ризику и даље значајна. Према подацима МФТ БиХ, просјечна каматна стопа на спољни дуг у 2017. години износила је 1,41%. Будући да је 42,99% кредитних аранжмана уговорено с варијабилном каматном стопом, изложеност спољног дуга каматном ризику и даље је висока. Ипак, у односу на претходну годину изложеност каматном ризику је смањења, имајући у виду да је учешће кредита с варијабилном каматном стопом у 2017. мање за 4,31 процентни поен. Просјечна каматна стопа на овај дио

Графикон 3.4: Трошкови сервисирања спољног дуга, у процентима БДП-а

Извор: МФТ БиХ, БХАС, калкулација ЦББиХ

дуга износи 0,72%. Просјечна каматна стопа на дио спољног дуга који је уговорен с клаузулом о непромјењивости каматне стопе значајно је већа и износи 1,92%. Ниске каматне стопе резултат су концесионалних услова под којим се БиХ задужује, али и тренутно ниских референтних стопа на међународним тржиштима. Раст каматних стопа на међународним финансијским тржиштима неповољно би се одразио на фискалну позицију, што би захтијевало и прекомпозицију расходовне стране. Изложеност каматном ризику додатно је смањена и по основу продужења просјечног времена потребног за рефиксирање каматне стопе, као и смањења учешћа дуга који се рефиксира унутар једне године. Просјечно вријеме рефиксирање каматне стопе у 2017. години износи 4,6 година те је нешто дуже у односу на 2016. годину (4,4 године), док је учешће дуга који се рефиксира унутар једне године мање за 3,8 процентних поена и износи 46,2%. Ризик рефинансирања није се значајније промијенио у односу на претходну годину, будући да је учешће дуга који доспијева на наплату у наредној години (9,8%) као и просјечно вријеме доспијећа

дуга (7,2 године) остало непромијењено. И у погледу валутног ризика, у 2017. години стање је повољније у односу на претходну годину, будући да је смањено учешће спољног дуга уговореног у другим страним валутама изузев евра за 4,5 процентних поена. Ипак, валутна структура спољног дуга и даље је прилично неповољна и носи висок ризик имајући у виду да је 44,4% спољног дуга уговорено у другим страним валутама изузев евра и изложено ризику промјене девизног течаја.

Пројекцијама МФТ БиХ предвиђено је да ће у наредном периоду доћи до смањења износа отплате по основу спољног дуга, што ће умањити притисак на очување буџетске равнотеже и смањити ризике по фискалну одрживост. Према пројекцијама МФТ БиХ, у 2018. и 2019. години, по основу обавеза за постојеће кредитне аранжмане, биће потребно платити нешто нижи износ од онога што је уплаћено у 2017. години. По основу отплате главнице и камата за постојеће кредите, према пројекцијама, у 2018. години биће потребно платити 969,17 милиона КМ, што у односу на плаћени износ у 2017. представља смањење од 14,1 милион КМ. У 2019. години износ сервисираних обавеза додатно ће се смањити за 149,1 милион КМ. Чак и када се у пројекције укључе и кредити који су у поступку закључивања, износ сервисираних обавеза у 2018. и 2019. биће мањи у односу на 2017. годину. И по основу аранжмана с ММФ-ом током 2018. године на наплату доспијева значајно мањи износ дуга у односу на претходну годину (табела 3.2).

Табела 3.2: План отплате стендбај аранжмана према ММФ-у

		у SDR	у КМ
Година	**Опис**	**Износ отплате**	**Износ отплате**
2017.	Главница и трошкови / камата	**162.864.441**	**385.720.650**
2018.	Главница СБА	122.597.500	290.354.280
	Трошкови / камата	5.560.090	13.168.261
	УКУПНО	**128.157.590**	**303.522.541**
2019.	Главница СБА	68.696.875	162.698.519
	Трошкови / камата	4.518.507	10.701.424
	УКУПНО	**73.215.382**	**173.399.943**
2020.	Главница СБА	0	0
	Трошкови / камата	3.979.396	9.424.618
	УКУПНО	**3.979.396**	**9.424.618**
2021.	Главница ЕФФ	10.568.750	25.030.541
	Трошкови / камата	3.893.977	9.222.316
	УКУПНО	**14.462.727**	**34.252.857**

Извор: ММФ, калкулација ЦББиХ
Напомена: Износи у КМ прерачунати су према курсу ЦББиХ на дан 31.05.2018. године 1 SDR = 2,368354 BAM

У 2017. години остварен је напредак и у погледу смањења задужености сектора опште владе на унутрашњем тржишту. Стање унутрашњег дуга БиХ[6] на крају 2017. године, према подацима МФТ БиХ, износи 3.501,6 милиона КМ[7], што у односу на претходну годину представља смањење од 1,4% (49,0 милиона КМ). Пројекције ентитетских министарстава финансија говоре да ће се тренд смањења задужености по основу унутрашњег дуга наставити и у наредном периоду. Код свих нивоа власти у БиХ, изузев општинског нивоа, регистровано је смањење задужености по основу унутрашњег дуга. Највеће учешће у унутрашњем дугу, и даље имају ентитетске владе и Влада Брчко дистрикта те је и смањење укупног унутрашњег дуга посљедица ниже задужености овог нивоа власти. Укупан дуг влада ентитета и Брчко дистрикта на крају 2017. износи 2,79 милијарди КМ и нижи је за 40,99 милиона КМ (1,45%), при чему су све категорије дуга (*Стара девизна штедња, Ратна потраживања, Опште обавезе, Трезорски записи, рефундације пореза и активирана јемства*), изузев дугорочних обвезница и обавеза по кредитима, забиљежиле смањење. У 2017. години владе ФБиХ и РС емитовале су хартије од вриједности у укупном износу од 653,88 милиона КМ. Влада ФБиХ у 2017. години реализовала је једну емисију дугорочних обвезница у номиналном износу од 30 милиона КМ и роком доспијећа од пет година, уз каматну стопу од 1,2%, што је значајно ниже у односу на годину раније. Такође, Влада ФБиХ организовала је и једанаест аукција трезорских записа у укупном износу од 260 милиона КМ и с распоном каматне стопе од 0,0098% до 0,27%. Влада РС емитовала је осам емисија обвезница у номиналном износу од 220 милиона КМ и роком доспијећа од 3 до 10 година, с распоном каматне стопе од 2,76% до 4,5%. И доња и горња граница распона каматне стопе ниже су у односу на годину раније. Такође, Влада РС реализовала је и девет емисија трезорских записа у укупном износу 143,88 милиона КМ и роком доспијећа од 6 и 12 мјесеци, уз каматну стопу од 0,3% до 1,01%. Укупан остатак дуга по основу трезорских записа на крају 2017. године износио је 182 милиона КМ и у односу на претходну годину мањи је за 26,8 милиона КМ. По основу обвезница, стање дуга у 2017. години веће је за 34,75 милиона КМ и износи 1.382,77 милиона КМ.

Према подацима ЦББиХ, укупна задуженост сектора владе код комерцијалних банака у БиХ мања је за 0,5%, при чему су у портфељу комерцијалних банака, хартије од вриједности сектора владе веће за 1%, док је дуг по кредитима нижи за 2,4% (табела 3.3).

[6]Унутрашњи дуг БиХ чини дуг ентитета и Брчко дистрикта, дуг кантона у ФБиХ, дуг градова и дуг општина, а састоји се од обавеза по основу старе девизне штедње, ратних потраживања, општих обавеза, обавеза по основу издатих краткорочних и дугорочних хартија од вриједности, обавеза по основу кредитних задужења у земљи и обавеза по основу рефундације пореза и активираних гаранција.

[7]У унутрашњи дуг БиХ нису укључене обавезе по основу реституције, јер ово питање није још увијек законски регулисано.

Табела 3.3: Потраживања комерцијалних банака од сектора владе

у милионима КМ

Потраживања	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Централна влада	**1,7**	**4,6**	**0,2**	**0,0**	**0,3**	**0,3**	**0,2**	**0,2**	**0,2**	**0,1**
Кредити	1,7	4,6	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Хартије од вриједности	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1
Влада на нивоу ентитета	**116,1**	**155,8**	**193,1**	**582,5**	**845,3**	**952,4**	**1.273,1**	**1.589,6**	**1.633,3**	**1.624,8**
Кредити	115,8	151,7	179,6	310,5	445,7	484,9	565,6	600,9	424,6	410,0
Хартије од вриједности	0,3	4,2	13,5	272,1	399,6	467,5	707,5	988,7	1.208,7	1.214,9
Влада кантона	**3,2**	**4,3**	**33,8**	**33,3**	**52,6**	**66,2**	**142,0**	**209,7**	**218,2**	**206,2**
Кредити	3,2	4,3	33,8	33,3	52,6	66,2	142,0	209,7	218,2	200,2
Хартије од вриједности	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,0
Влада на нивоу општина	**142,3**	**188,2**	**225,6**	**273,9**	**314,0**	**341,8**	**342,4**	**304,5**	**282,2**	**293,1**
Кредити	141,5	186,0	222,5	269,8	309,4	337,7	339,2	301,9	280,2	291,0
Хартије од вриједности	0,9	2,2	3,1	4,1	4,6	4,1	3,2	2,6	2,0	2,1
УКУПНО	**263,4**	**352,9**	**452,6**	**889,8**	**1.212,2**	**1.360,6**	**1.757,6**	**2.103,8**	**2.133,9**	**2.124,2**
Кредити	262,2	346,6	436,0	613,6	807,7	888,8	1.046,7	1.112,5	923,2	901,2
Хартије од вриједности	1,2	6,4	16,6	276,1	404,5	471,9	710,9	991,3	1.210,7	1.223,0

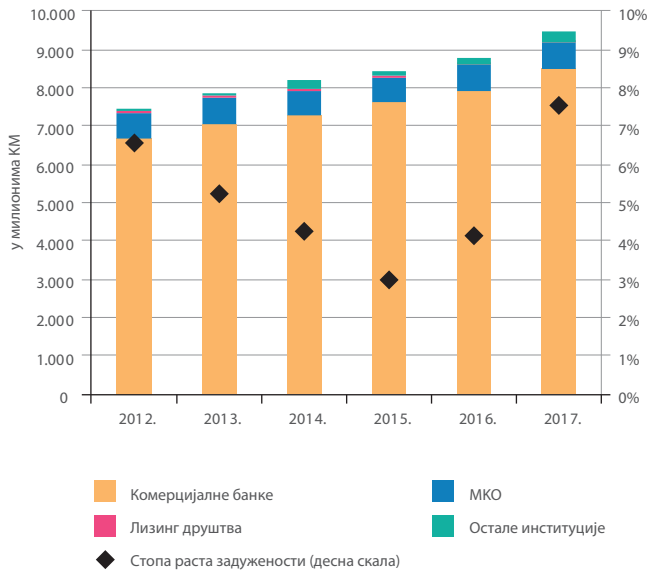
Извор: ЦББиХ

4. Домаћинства

Упркос благом опоравку у реалном сектору, постепеном оживљавању активности на тржишту некретнина и побољшаним индикаторима с тржишта рада, који су идентификовани у претходном поглављу, није дошло до значајнијег побољшања животног стандарда. Нешто повољнији услови на тржишту рада допринијели су благом расту потрошње и порасту задужености домаћинстава. Раст задужености домаћинстава у највећој мјери је посљедица раста задужености становништва по кредитима од банака. Снижавање активних каматних стопа допринијело је нешто већој тражњи за кредитима, а банке су у великој мјери нудиле и замјенске кредите с повољнијим условима отплате. Квалитет кредитног портфеља у сегменту становништва наставља се поправљати, највише захваљујући подузетим активностима појединих банака на трајном отпису неквалитетних кредита и учесталом провођењу репрограмирања кредита, а поред тога се биљежи и нешто слабији интензитет рекласификације кредита у неквалитетне кредите у односу на претходне године. Иако се и у 2017. години биљежи раст укупних депозита становништва, штедња становништва у виду орочених депозита се може оцијенити стагнирајућом, чему уз постојећи низак ниво расположивог дохотка доприноси и настављено снижавање пасивних каматних стопа. Потенцијални ризик за сектор домаћинстава представља каматни ризик који јача услијед очекивања раста референтних каматних стопа у еврозони, што би посљедично водило јачању кредитног ризика у банкарском сектору.

У 2017. години настављен је раст задужености сектора домаћинстава, који је потакнут порастом потрошње у овом сектору услијед благог опоравка економске активности и нешто повољнијих услова на тржишту рада у односу на претходне године. Према подацима из ЦРК, укупна задуженост домаћинстава на крају 2017. године износила је 9,45 милијарди КМ и у односу на крај претходне године је порасла за 7,5%. Изражено у процентима БДП-а, задуженост домаћинстава у односу на претходну годину већа је за 0,6 процентних поена и на крају 2017. године је износила 30%. Комерцијалне банке су главни кредитори сектора становништва, а раст задужености код ових финансијских институција даје највећи допринос расту укупне задужености становништва. Укупна задуженост становништва код комерцијалних банака забиљежила је раст од 6,9% у односу на крај претходне године. Задуженост домаћинстава код микрокредитних организација је у односу на крај 2016. године већа за 6,9%, док је тренд смањења задужености према лизинг компанијама настављен већ пету годину узастопно (графикон 4.1).

Графикон 4.1: Задуженост становништва према финансијским институцијама

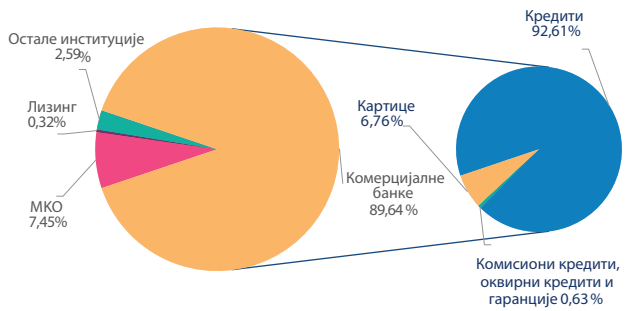

Извор: ЦРК

Структура задужености становништва у комерцијалним банкама према типу задужења у протеклом периоду није се значајније мијењала. Највећи дио задужености становништва у комерцијалним банкама се односи на задуженост по кредитима, која је у 2017. години забиљежила пораст од 7,4%. У посљедње четири године ниво кредитног раста у сектору становништва, уз изостанак значајнијег раста искоришћености лимита по платним картицама као и задужења по осталим типовима банкарских производа довели су до благог повећања учешћа задужености по кредитима у укупној задужености становништва у комерцијалним банкама. На крају 2017. године задуженост по кредитима чинила је 92,6% укупног задужења становништва у банкама (графикон 4.2). Задуженост становништва по комисионим кредитима и кредитним картицама се наставила смањивати. За разлику од кредитних картица по којима се становништво

мање задужује у протекле четири године, у 2017. години се повећао износ искоришћеног лимита по дебитним и картицама с одгођеним плаћањем, тако да је укупно задужење по платним картицама незнатно веће у односу на крај 2016. године.

Графикон 4.2: Задуженост становништва према институцијама и типу задужења, 2017.

Извор: ЦРК

Дуг становништва по основу коришћења одобрених лимита по платним картицама биљежи благи раст, док се просјечна задуженост по платној картици наставља смањивати. Према подацима из ЦРК, задуженост становништва по платним картицама у 2017. години је забиљежила благи раст (0,52%), али се с обзиром на пораст броја активних картица, просјечна задуженост по платној картици наставила смањивати и на крају 2017. је била нижа за 1,5% у односу на крај претходне године.

У сегменту дебитних и картица с одгођеним плаћањем дошло је до раста, како броја активних картица тако и искоришћеног износа по овим картицама, с тим што се просјечно задужење по дебитној картици незнатно смањило у односу на претходну годину. Задуженост становништва по кредитним картицама се наставила смањивати и поред тога што је повећан број одобрених картица, а просјечно задужење по кредитној картици смањено је за 4,7% у односу на стање с краја 2016. године.

Како је и поред већег броја кредитних картица смањен укупни одобрени износ лимита по овом типу картица, може се закључити да су у 2017. години банке интензивније смањивале дозвољене лимите клијентима. Поред смањених износа одобрених лимита, на смањење задужености по кредитној картици су вјероватно утицали и високи трошкови које са собом носи овај вид задуживања, због којих су корисници кредитних картица настојали смањити коришћење лимита по овим картицама. (табела 4.1).

С обзиром на то да је лимит по дебитним картицама најчешће одређен висином просјечних мјесечних примања, искоришћени дио лимита по картици може се користити као индикатор потрошње становништва у односу на висину својих примања. Просјечно задужење по дебитној картици на крају 2017. године износило је 59,2% просјечне нето плате у 2017. години, а овај омјер је нижи за један процентни поен у односу на 2016. годину. Ако се изузме утицај раста просјечних мјесечних примања, може се закључити да се просјечно задужење по овом основу није значајније мијењало у протеклих неколико година.

Табела 4.1: Потраживања од становништва, картице

у КМ

	Број издатих картица		Одобрени износ		Искоришћени износ		Задужење по картици	
	2016.	2017.	2016.	2017.	2016.	2017.	2016.	2017.
Дебитне картице	692.487	700.419	766.718.703	772.019.782	349.581.550	352.766.256	505	504
Кредитне картице	223.410	231.183	347.262.018	345.710.473	181.189.997	178.635.295	811	773
Картице с одгођеним плаћањем	132.346	138.137	153.477.271	155.306.547	38.316.438	40.680.875	290	294
УКУПНО	**1.048.243**	**1.069.739**	**1.267.457.992**	**1.273.036.801**	**569.087.985**	**572.082.426**	**543**	**535**

Извор: ЦРК

Уколико посматрамо дебитне картице према распону одобреног прекорачења по картици, може се уочити да се једино у категорији дебитних картица с вишим износима одобрених лимита (преко 1.600 КМ) искоришћени лимит по картици није смањио, док се највеће смањење у односу на претходну годину биљежи у категорији становништва с најнижим нивоом одобреног лимита (табела 4.2). Како се искоришћени лимит по дебитној картици за ову категорију

становништва смањује трећу годину узастопно, може се претпоставити да велики број грађана с ниским мјесечним примањима, који су у претходним периодима у значајној мјери користили могућност прекорачења по дебитним картицама, није био у могућности да се даље задужује на овај начин, једним дијелом и због смањења или укидања лимита по дебитној картици. Томе у прилог иде и податак да је на крају 2017. године у ЦРК-у било евидентирано за 8,6% више дебитних картица без одобреног лимита у односу на крај претходне године. И поред тога што се просјечна задуженост по дебитним картицама с нижим износима одобреног лимита благо смањила, низак расположиви доходак и даље је разлог што становништво с нижим примањима у значајној мјери користи прекорачења по дебитним картицама за подмирење основних животних потреба, с обзиром да је то најједноставнији облик финансирања текуће потрошње, коју ова категорија грађана не може обезбиједити из редовних примања. С обзиром на то да је становништво с најнижим примањима у протеклом периоду било највише погођено погоршаним економским приликама у земљи, у овој категорији клијената се и даље биљежи већи омјер неквалитетних у укупним потраживањима у односу на категорије клијената с вишим мјесечним примањима.

Табела 4.2: Искоришћени лимит по дебитној картици

у КМ

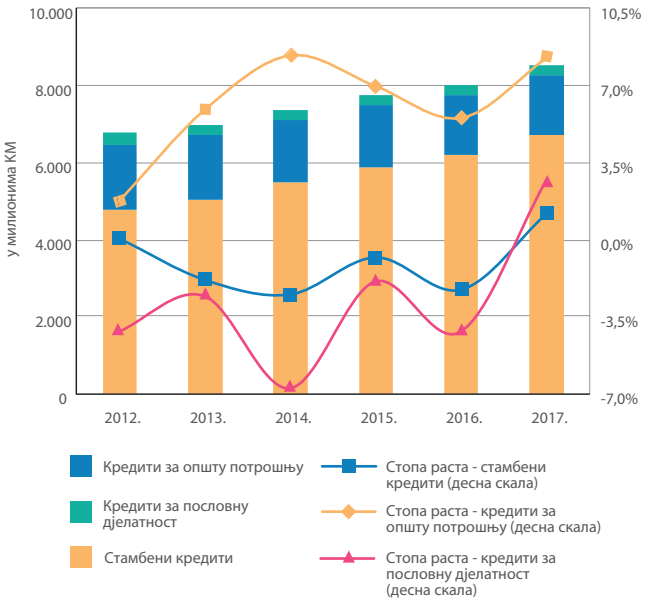
	Распон одобреног лимита				
	do 400	400-800	800-1200	1200-1600	preko 1600
Децембар 2016.	157	299	486	690	1.124
Децембар 2017.	155	296	485	688	1.137
Промјена, %	-1,3	-1,1	-0,3	-0,2	1,2

Извор: ЦРК

У структури потраживања од становништва према намјени доминирају кредити за општу потрошњу, у које су укључена и потраживања по свим типовима картица (графикон 4.3). Кредити намијењени општој потрошњи биљеже раст седму годину узастопно. На крају 2017. године задуженост становништва по овом типу кредита је већа за 8,5% у односу на крај 2016. године, а њихово учешће у укупним кредитима становништву је износило 78,3%, што је за 1,1 процентни поен више у односу на крај претходне године. Расту тражње за овом врстом кредита доприноси већа понуда ненамјенских и замјенских кредита по повољнијим условима. У 2017. години заустављен је тренд смањења задужености становништва по основу стамбених и кредита за пословну дјелатност. Тако је задуженост становништва по основу стамбених кредита први пут након четири године забиљежила благи раст од 1,2%, док је задуженост по кредитима за пословну активност на крају 2017. године порасла први пут након пет година (2,7%). И поред благог раста задужености становништва по стамбеним кредитима, учешће стамбених кредита у укупним кредитима становништву смањено је за један процентни поен и на крају 2017. године је износило 18,8%.

Спорија динамика пласирања кредита стамбене намјене посљедњих година, и поред опадајућег тренда каматних стопа за овај тип кредита, уз истовремени раст задуживања становништва по основу кредита за општу потрошњу је индикатор и даље ниског животног стандарда становништва. Иако се у посљедње двије године биљежи опоравак тржишта некретнина, велики дио грађана није у могућности да испуни тражене критеријуме банака за одобравање стамбеног кредита те се у одређеној мјери финансирање стамбених потреба врши кредитима за општу потрошњу или другим изворима финансирања. Међутим, настављени тренд раста кредита за општу потрошњу првенствено указује да и даље велики дио грађана своје текуће животне потребе финансира уз помоћ одобрених прекорачења по картицама, ненамјенским или потрошачким кредитима.

Графикон 4.3: Кредити становништву по намјени и кредитни раст

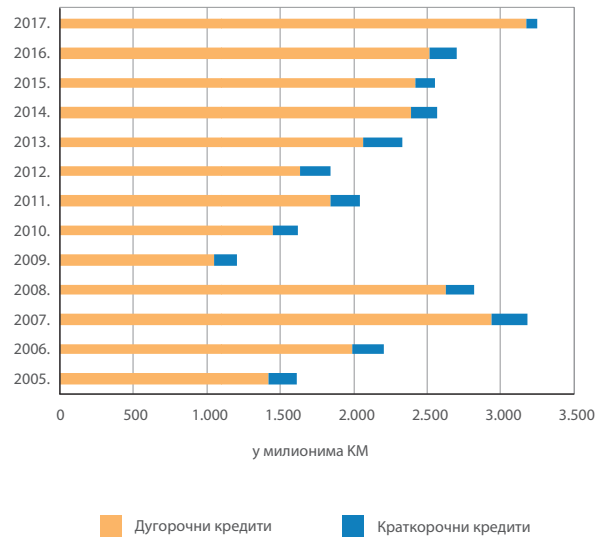

Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

У 2017. години је евидентирано 3,18 милијарди новоодобрених кредита становништву, што је њихов највећи износ у поређењу с претходним годинама. Како

се у овој евиденцији под новоодобреним кредитима сматрају и раније одобрени репрограмирани кредити тако се раст ових кредита не може искључиво тумачити као резултат раста потрошње сектора становништва и благог побољшања ситуације на тржишту рада, већ и интензивнијег репрограмирања кредита по новим условима, односно одобравања замјенских кредита. У односу на претходну годину, у 2017. години становништву је одобрено или репрограмирано за 20% више кредита, при чему се пораст биљежи искључиво у случају дугорочних кредита (графикон 4.4).

Графикон 4.4: Новоодобрени кредити становништву

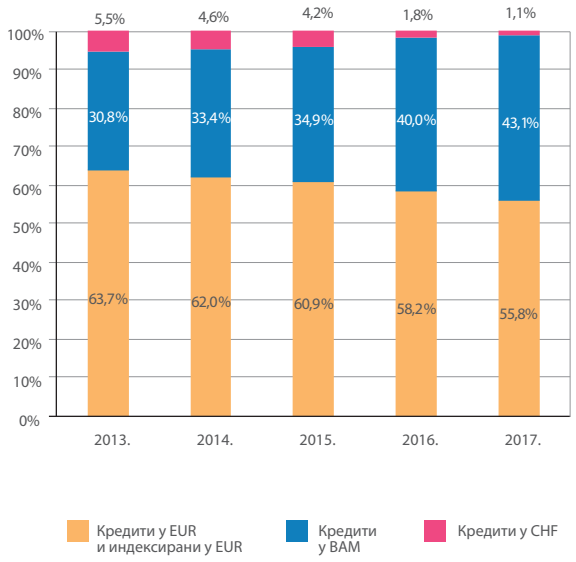

Извор: ЦББиХ

У валутној структури кредита становништву доминирају кредити с валутном клаузулом у евру. Узимајући у обзир постојећи режим валутног одбора у БиХ и опредијељеност да се исти задржи и у наредном периоду, задуженост становништва у EUR валути не чини изложеност валутном ризику већом. Поред тога, посљедњих година је примјетан тренд смањења учешћа кредита у страној валути и индексираних кредита у укупним кредитима становништву, што овај ризик додатно умањује.

Према подацима из ЦРК-а, на крају 2017. године кредити становништву у страним валутама и с валутном клаузулом су чинили 56,9% укупних кредита становништву, од чега се највећи дио односи на кредите индексиране у евру. Задуженост становништва по кредитима индексираним у CHF смањила се са 5,5% у 2013. на 1,1% укупних кредита становништву на крају 2017. године (графикон 4.5).

Графикон 4.5: Валутна структура кредита становништву

Извор: ЦРК

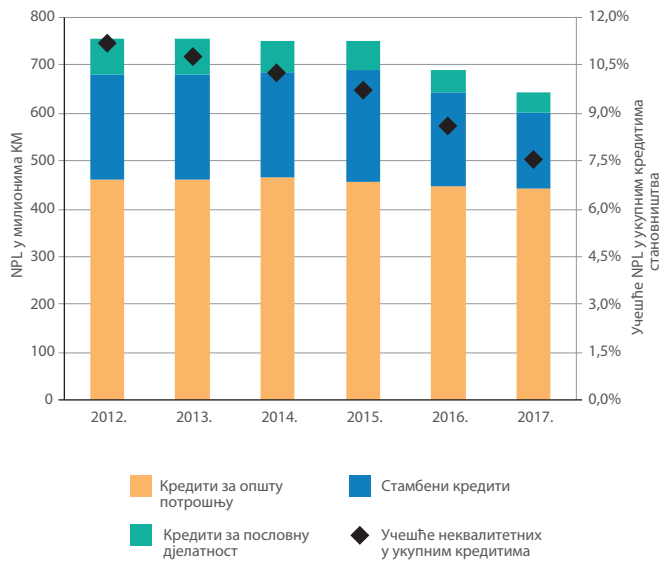
У односу на крај 2016. године задуженост становништва у КМ је порасла за 15,8%, док је задуженост по кредитима у EUR и с валутном клаузулом у EUR, након смањења у претходној години, забиљежила раст од 2,9%. Посматрајући рочну структуру, становништво је највише задужено по кредитима уговорене рочности преко десет година, а затим по кредитима рочности од пет до десет година. У 2017. години забиљежен је раст дугорочних кредита становништву по свим категоријама рочности, од чега су највећи кредитни раст имали кредити одобрени на период дужи од десет година, док је задуженост становништва по краткорочним кредитима смањена за 6,7% (табела 4.3).

Табела 4.3: Кредити становништву, рочна и валутна структура

Рочност / Валута	Остатак дуга и доспјела ненаплаћена главница, у хиљадама КМ							
	BAM		Кредити у страној валути и кредити с валутом клаузулом				УКУПНО	
			EUR		CHF			
	2017.	Годишња промјена	2017.	Годишња промјена	2017.	Годишња промјена	2017.	Годишња промјена
до 1 године	66.922	-6,2%	4.354	-13,3%	0	0,0%	71.276	-6,7%
1 - 3 године	225.236	19,1%	120.419	-15,7%	8.491	-32,0%	354.146	2,8%
3 - 5 године	475.518	30,1%	345.987	-13,5%	31.418	-23,3%	852.923	5,8%
5 - 10 године	1.272.032	16,2%	1.676.677	1,1%	30.558	-31,4%	2.979.268	6,5%
преко 10 година	1.339.746	12,0%	2.226.993	9,0%	17.225	-49,0%	3.583.963	9,5%
УКУПНО	**3.379.454**	**15,8%**	**4.374.430**	**2,9%**	**87.692**	**-33,5%**	**7.841.575**	**7,4%**

Извор: ЦРК

Графикон 4.6: Неквалитетни кредити у сектору становништва по намјени

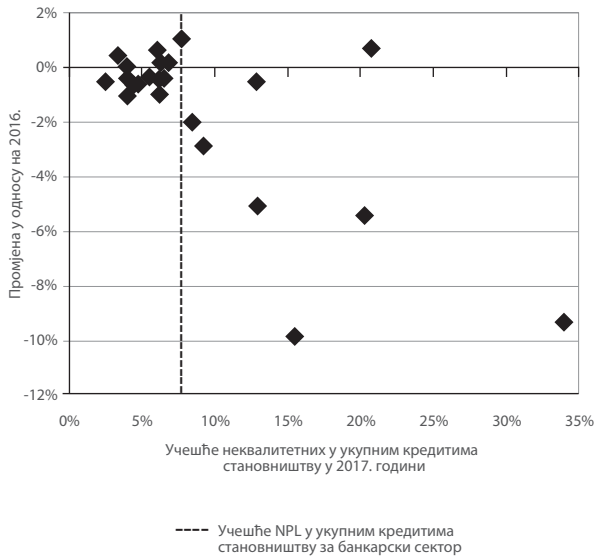
Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

Ниво неквалитетних кредита становништву наставио се смањивати и у 2017. години. Неквалитетни кредити у апсолутном износу су забиљежили смањење од 6,7%, а учешће неквалитетних у укупним кредитима становништву наставило се смањивати пету годину узастопно, чему је доприносио и раст пласмана становништву. На крају 2017. године учешће неквалитетних у укупним кредитима становништву је износило 7,5%, што је за 1,1 процентни поен нижи ниво у односу на исти период протекле године (графикон 4.6). Иако се квалитет кредитног портфеља у овом сектору наставио побољшавати, још увијек није могуће констатовати да се ова побољшања дешавају услијед побољшаног животног стандарда становништва, већ су великим дијелом посљедица активности које проводе банке, као што је трајни отпис неквалитетних кредита у појединим банкама. Ефикасније управљање кредитним ризиком у банкама у протеклих неколико година и олакшице у отплати кредита у виду репрограма и мораторијума кредитних обавеза клијентима који су се суочили с потешкоћама у отплати кредитних обавеза, у великој мјери су допринијеле спречавању погоршања квалитета кредитног портфеља у сектору становништва.

Посматрајући квалитет кредитног портфеља у сегменту становништва по појединачним банкама, евидентно је да се учешће неквалитетних у укупним кредитима становништва у 2017. години смањило код већине банака у сектору, укључујући и банке с највећом концентрацијом неквалитетних кредита, с изузетком једне од њих. Евидентно је да већина банака у систему на крају 2017. године има учешће неквалитетних кредита у укупним кредитима становништву испод просјека банкарског сектора (између 2,5% и 6,8%). Оваква концентрација неквалитетних кредита по банкама указује на то да се проблем неквалитетних кредита током година акумулирао претежно у мањем броју банака које су одобравале кредите ризичнијим скупинама грађана, без адекватне процјене њиховог бонитета те да економска криза није искључиви разлог за раст кредитног ризика у сегменту становништва у протеклим годинама. Међу банкама с лошијим индикаторима квалитета кредитног портфеља од просјека банкарског сектора посебно се истичу три банке код којих је више од једне петине кредита становништву класификовано у неквалитетне кредите, а у једној од њих се квалитет портфеља наставио погоршавати и у 2017. години. На графикону 4.7 се истиче и неколико банака код којих постоје веће промјене у квалитету кредитног портфеља у односу на претходну годину. Највеће смањење неквалитетних у укупним кредитима уочава се у четири банке, које су у протеклом периоду проводиле детаљнију реорганизацију пословања , при чему је извршен и отпис

једног дијела неквалитетних кредита. И поред тога, ове банке и даље имају висок ниво неквалитетних кредита.

Графикон 4.7: Неквалитетни у укупним кредитима становништву, по банкама

Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

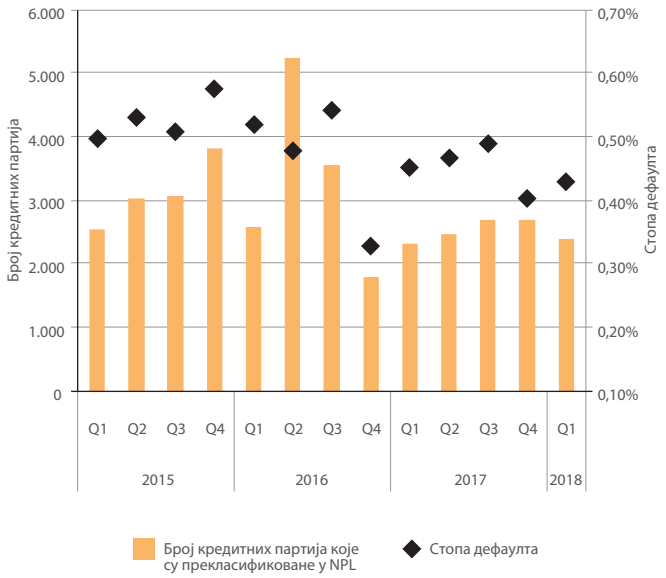
Неквалитетни кредити, као и њихово учешће у укупним кредитима, у 2017. години су забиљежили смањење у свим категоријама кредита по намјени. Као и у претходној години, неквалитетни кредити су се највише смањили у категорији стамбених кредита, а њиховом смањењу су највише допринијеле активности које су, у склопу реорганизације пословања, провеле двије банке. Учешће неквалитетних кредита у укупним кредитима стамбене намјене на крају 2017. године износило је 9,9% и смањено је у односу на крај претходне године за 2,5 процентна поена. И поред већег смањења овог индикатора код кредита стамбене намјене, учешће неквалитетних у укупним кредитима је за 3,3 процентна поена више него у случају кредита намијењених општој потрошњи. Ипак, у периоду економске кризе највеће посљедице су се осјетиле у уредности отплате кредита који су становништву одобрени за обављање пословне дјелатности, код којих и поред смањења неквалитетних кредита њихово учешће износи 16,8% укупних кредита намијењених за пословну дјелатност. Поред индикатора учешћа неквалитетних кредита у укупним кредитима, на кварталном нивоу се прати и интензитет погоршања уредности отплате, односно прекласификација кредита из квалитетних у категорије неквалитетних кредита, како према броју кредитних партија тако и према стопи defaulta (енг. default rate), која се рачуна према износу преосталог задужења[8]. Према подацима из ЦРК-а, број кредитних партија које су од краја 2016. до краја 2017. године прекласификоване у неквалитетне кредите указује на нешто слабији интензитет погоршања квалитета кредитног портфеља у сектору становништва, с обзиром на то да је мањи за 13,8% од броја кредита који су у претходној години постали неквалитетни. Међутим, стопа defaulta за кредите становништву, која је у 2017. години износила 1,36%, није се значајније промијенила у односу на претходну годину[9] те се због погоршања уредности отплате кредита већих износа преосталог дуга не може рећи да се ризик смањио у већој мјери.

Посматрајући стопу defaulta на кварталном нивоу, у просјеку је нижа у односу на претходне двије године, а број кредитних партија које су прекласификоване у неквалитетне кредите по кварталима није биљежио већа међуквартална одступања у 2017. години, која су била забиљежена у претходним годинама. Од почетка 2017. године највећи број кредитних партија које су прекласификоване у неквалитетне кредите је забиљежен у четвртом кварталу, иако је у том периоду стопа defaulta била најнижа услијед мањих износа преосталог задужења по кредитима који су постали неквалитетни. Ни у првом кварталу 2018. године нису забиљежене веће промјене у погледу погоршања уредности отплате кредита из групе квалитетних клијената. Стопа defaulta је била нешто већа него у протеклом кварталу, али нижа од кварталног просјека у 2017. години, док је забиљежен мањи број кредитних партија прекласификованих у неквалитетне кредите у односу на три претходна квартала (графикон 4.8).

[8]Стопа defaulta је израчуната као омјер преосталог задужења по кредитима становништву који су у току једног периода прекласификовани у неквалитетне кредите (категорије Ц, Д и Е) и вриједности укупног портфеља квалитетних кредита (категорије А и Б) из претходног периода.

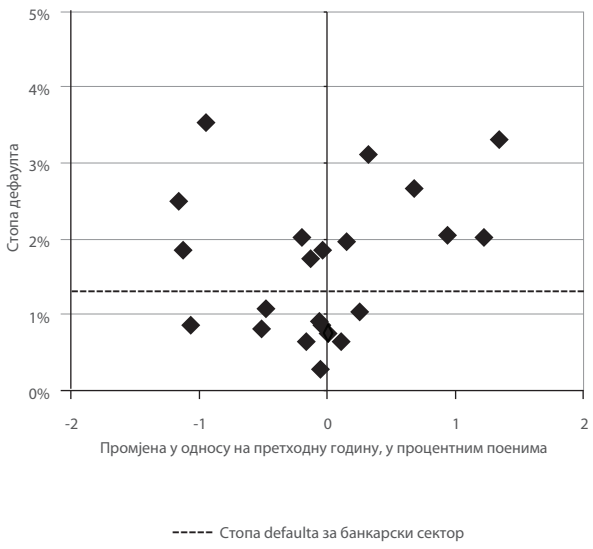
[9]Иако је стопа дефаулта у 2017. већа за свега један базни поен у односу на претходну годину, треба имати у виду да у 2016. години није било могуће у израчун укључити податке за банке код којих су проведене статусне промјене припајања услијед којих се промијенио број уговора по којима се посматрају кредитне партије.

Графикон 4.8: Квартална стопа дефаулта

Извор: ЦРК, калкулација ЦББиХ

Графикон 4.9: Стопа defaulta по банкама у 2017. години

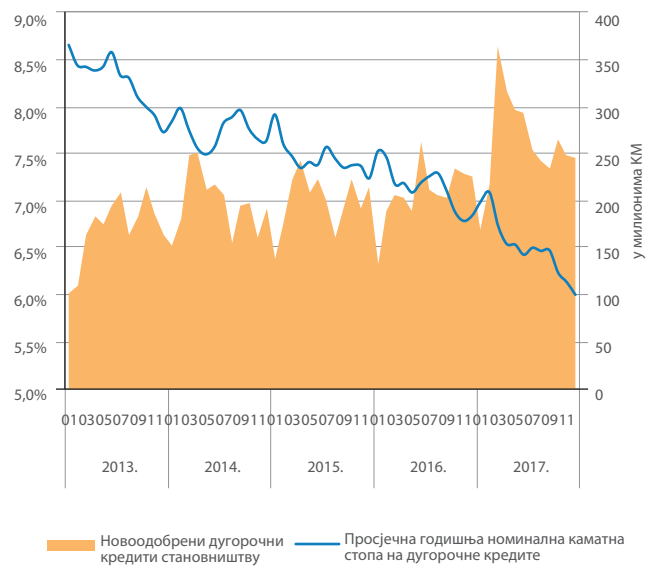

Извор: ЦРК, калкулација ЦББиХ

Посматрајући стопу defaulta по банкама, у већини банака се биљежи нижа стопа defaulta у односу на претходну годину, а благо побољшање је евидентно и према томе што се смањио број банака у којима се стопа defaulta повећала у односу на претходну годину. У 2017. години стопа defaulta у осам банака је била виша у односу на претходну годину, од чега је шест банака имало вишу стопу defaulta од просјечне стопе у банкарском сектору. У банкама које су се и протекле године истицале по значајном обиму прекласификације кредита становништву у неквалитетне и у 2017. години стопа defaulta је била виша у односу на просјечну стопу defaulta у банкарском сектору. У банкама које су у претходној години имале највећу стопу defaulta, интензитет погоршања квалитета кредита становништву био је и у 2017. години већи у односу на просјек банкарског сектора (графикон 4.9).

Као резултат пада каматних стопа на међународним финансијским тржиштима и настојања банака да остваре веће тржишно учешће у условима изражене конкуренције на банкарском тржишту, каматне стопе на кредите становништву наставиле су се снижавати и у 2017. години, чак и бржим интензитетом него што је то био случај у претходној години (графикон 4.10). Просјечна номинална каматна стопа на дугорочне кредите у 2017. години је износила 6,51% и нижа је за 63 базна поена у односу на претходну годину. Нешто повољнији услови задуживања становништва једним дијелом су допринијели расту тражње за кредитима. Према подацима ЦББиХ, у 2017. години је одобрено 26,3% више нових дугорочних кредита становништву, с тим што треба нагласити да се у овој евиденцији поред нових кредита воде и већ одобрени кредити по којима је извршен репрограм.

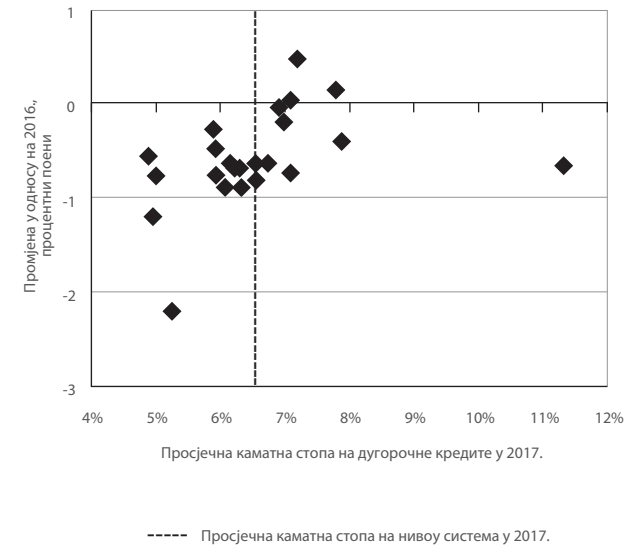
Графикон 4.10: Новоодобрени дугорочни кредити и просјечне пондерисане каматне стопе

Извор: ЦББиХ, клакулација ЦББиХ

Просјечна пондерисана каматна стопа на новоодобрене дугорочне кредите становништву у 2017. години код већине банака се кретала у распону од 4,9% до 7,9%, док је код само једне банке била изван овог распона и износила је 11,3%. С обзиром на то да се наставио период ниских каматних стопа на међународним финансијским тржиштима, већина банака у БиХ је била у могућности да настави водити политику нижих каматних стопа. До раста просјечне каматне стопе на дугорочне кредите дошло је у само три банке у систему (графикон 4.11).

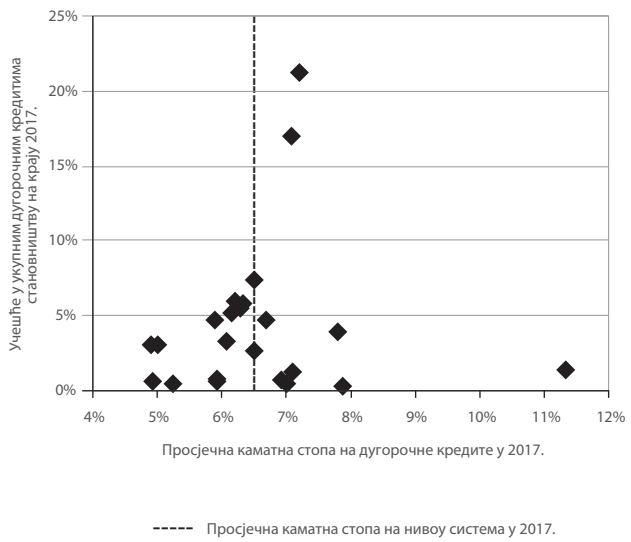
Графикон 4.11: Просјечне каматне стопе на дугорочне кредите становништву одобрене у 2017. години, по банкама

Извор: ЦББиХ, калкулација ЦББиХ

Просјечне каматне стопе на дугорочне кредите у већини банака не одступају значајније у односу на просјечну каматну стопу на нивоу банкарског сектора. Веће одступање се биљежи у случају једне, већ поменуте, мање банке (графикон 4.12), код које су каматне стопе више у односу на каматне стопе осталих банака у сектору, што је посљедица различитог модела пословања у односу на друге банке и нешто тежег приступа повољнијим изворима финансирања из иностранства. Смањење просјечне каматне стопе веће од једног процентног поена забиљежено је код двије банке од којих је једна у протеклом периоду била оријентисана на промјену у стратегији пословања, а код друге је смањење каматних стопа највјероватније посљедица тежње за растом пласмана у сектору становништва, што се значајно одразило на кредитни раст у овој банци. Банке које се значајније издвајају по нижем нивоу каматних стопа од просјечне каматне стопе банкарског сектора су у 2017. години наставиле с политиком нижих каматних стопа и додатно их смањиле у односу на претходну годину, у настојању да побољшају своју конкурентску позицију и повећају тржишно учешће у сегменту кредитирања становништва.

Графикон 4.12: Каматне стопе на новоодобрене дугорочне кредите према обиму кредитирања становништва, по банкама

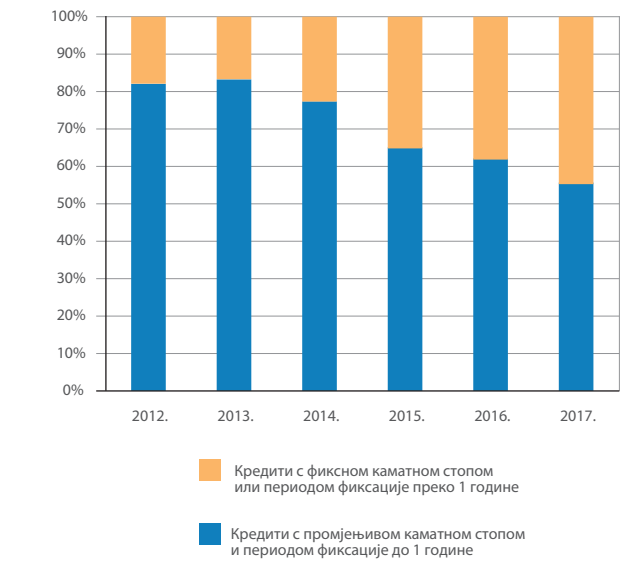

Извор: ЦББиХ, калкулација ЦББиХ

Тренд смањења активних каматних стопа настављен је и у 2018. години, па је тако просјечна каматна стопа на дугорочне кредите за прва три мјесеца 2018. године износила 6%. Иако су каматне стопе и почетком 2018. имале опадајући тренд те се до краја године не очекује њихов раст, у наредним годинама би могло доћи до

пораста каматних стопа под утицајем будућих промјена монетарне политике у еврозони. Уколико банке у БиХ не би смањивале марже, раст каматних стопа у еврозони у наредном периоду би могао утицати на трошкове финансирања домаћинстава. Уколико се узме у обзир да превладавају кредити становништву одобрени с варијабилном каматном стопом или с периодом фиксације каматне стопе до једне године, може се закључити да изложеност домаћинстава ризику промјене каматних стопа није занемарива. С обзиром на то да је неизвјестан јачи раст расположивог дохотка становништва, чак и блажи раст каматних стопа би за један дио домаћинстава представљао значајно оптерећење и отежао би отплату кредитних обавеза. Иако каматни ризик добија на значају у периоду када се може очекивати раст каматних стопа на међународним тржиштима, он се посљедњих година у бх. банкарском сектору дјелимично ублажава повећаним обимом кредитирања уз фиксну каматну стопу или продужавањем периода фиксације каматне стопе. Такође, приликом репрограмирања раније одобрених кредита често се закључују уговори с повољнијим условима по клијента, међу којима је и фиксирање каматне стопе која је до тада била промјењива. Тренд смањивања учешћа кредита с варијабилном каматном стопом или периодом фиксације до једне године у новоодобреним кредитима становништву примјетан је од 2014. године, а у 2017. години износио је 55,6% укупних новоодобрених кредита становништву (графикон 4.13).

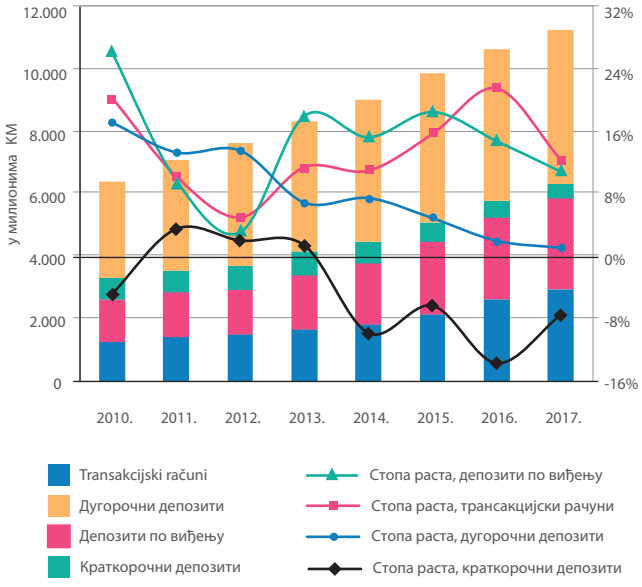
Графикон 4.13: Новоодобрени кредити према периоду фиксације каматне стопе

Извор: ЦББиХ, калкулација ЦББиХ

Иако су депозити становништва наставили расти и у 2017. години, њихов раст је значајно успорен у односу на претходне периоде. Према подацима ЦББиХ, депозити становништва су на крају године досегли износ од 11,27 милијарди КМ, што је за 5,7% више у односу на износ депозита становништва на крају 2016. године. Депозити становништва у апсолутном износу су, као и претходних година, дали највећи допринос расту укупних депозита у банкарском сектору. Ипак, стопа раста депозита становништва најнижа је још од 2009. године, а услијед значајног раста депозита владе и нефинансијских приватних предузећа у 2017. години, учешће депозита становништва у укупним депозитима у банкарском сектору се смањило за 2,8 процентних поена у односу на крај претходне године (графикон 4.14). Посебно је ниска годишња стопа раста орочених депозита становништва. И док краткорочни депозити становништва већ четврту годину узастопно биљеже негативну стопу раста, дугорочни депозити су у 2017. години расли по годишњој стопи од свега 0,92%, што је најнижа стопа раста у посљедњих 10 година.

Графикон 4.14: Депозити становништва по рочности и стопе раста депозита

Извор: ЦББиХ, калкулација ЦББиХ

Раст укупних депозита становништва се не може тумачити као назнака бољег животног стандарда, а подаци о високој стопи незапослености и ниском нивоу просјечне плате у БиХ указују на то да већи дио становништва није у могућности да штеди. Осим тога, један дио штедње у банкама је посљедица неизвјесности у погледу будућих економских прилика у земљи, као и

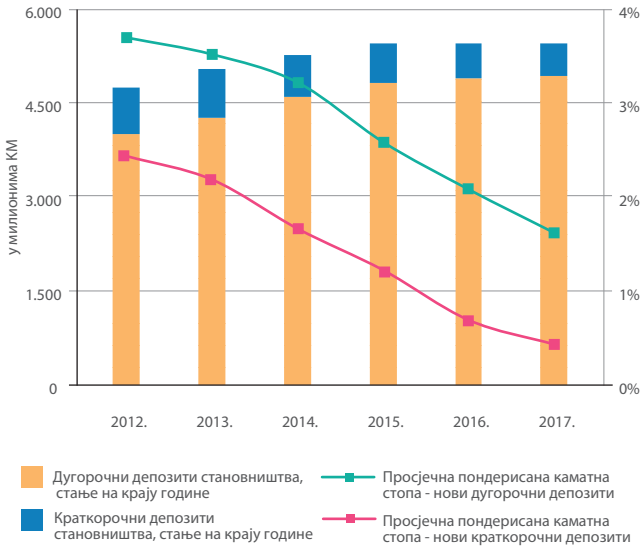
недостатка повјерења у алтернативне видове штедње. У прилог томе да мањи дио становништва има могућност за штедњу, а посебно за штедњу значајнијег износа средстава, иду и подаци Агенције за осигурање депозита (АОД) који показују да се депозити који премашују износ осигураног штедног улога од 50 хиљада КМ, а на које се односи скоро половина укупног износа депозита становништва налази на малом броју депозитних рачуна[10] као и да ови депозити биљеже већи релативни раст како у погледу броја депозитних рачуна тако и у погледу износа депозита. Такође, просјечни износ средстава по једном депозитном рачуну указује на то да у категорији депозита становништва до 50 хиљада КМ превладавају депозитни рачуни с мањим износима средстава, с обзиром на то да су овдје укључени и сви текући рачуни становништва[11].

Највећи допринос расту укупних депозита становништва даје раст средстава на трансакционим рачунима (12,5%) као и раст депозита по виђењу (10,8%).

Наведено је у највећој мјери посљедица пада пасивних каматних стопа, услијед чега се губи интерес становништва да орочавају расположива средства те иста држе на трансакционим рачунима или као депозите по виђењу.

Под утицајем ниских каматних стопа на међународним финансијским тржиштима пасивне каматне стопе у 2017. години су задржале опадајући тренд. Просјечна пондерисана каматна стопа на депозите становништва с договореним доспијећем (орочени депозити) у 2017. години је износила 1,42% и за 42 базна поена је нижа у односу на претходну годину, док су просјечне пондерисане каматне стопе на дугорочне и краткорочне депозите становништва ниже за 46, односно за 26 базних поена (графикон 4.15). Тренд пада пасивних каматних стопа настављен је и у 2018. години, а у прва три мјесеца 2018. просјечна пондерисана каматна стопа на нове депозите износила је 1,18%.

Графикон 4.15: Орочени депозити становништва и каматне стопе на депозите

Извор: ЦББиХ, калкулација ЦББиХ

[10]На крају 2017. године депозити износа преко 50 хиљада КМ чине 49,2% укупног износа депозита становништва, а налазе се на само 1,5% депозитних рачуна.

[11]Просјечни износ средстава на депозитном рачуну у категорији депозита до 50 хиљада КМ на крају 2017. године је износио 2.126 КМ.

5. Предузећа

Постепени опоравак кредитне активности и наставак тренда смањења кредитног ризика представљају основна обиљежја 2017. године у сектору предузећа. Раст економске активности, забиљежен у готово свим дјелатностима, позитивно се рефлектовао на јачање кредитне потражње у сектору предузећа. Уз то, и историјски ниске каматне стопе додатно су подржале опоравак кредитне активности у овом сектору. Иако и даље постоји релативно високо учешће неквалитетних у укупним кредитима у сектору предузећа, у 2017. години у свим подручјима економских дјелатности забиљежено је смањење неквалитетних кредита. У финансирању својих пословних активности корпоративни сектор се и у 2017. години у највећој мјери ослањао на кредитну подршку банака, док је задуженост према иностраним кредиторима смањења.

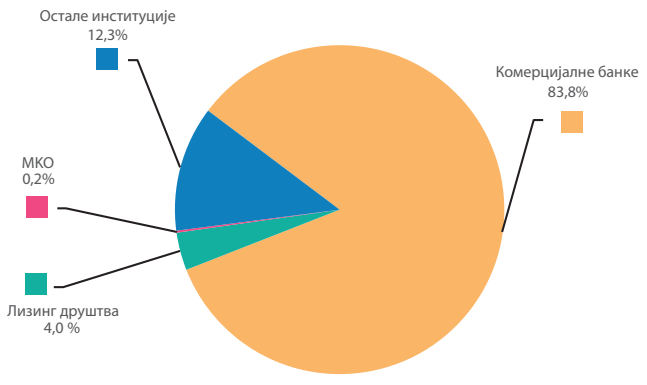
Обим спољнотрговинске размјене у 2017. години забиљежио је значајније повећање те је у односу на претходну годину дошло до повећања вриједности увоза и извоза, при чему је раст извоза био интензивнији. Стопа раста извоза у 2017. години износила је 17,4%, док је увоз растао по стопи од 12,2%. Вриједност остареног робног извоза у 2017. години већа је за 1,64 милијарде КМ у односу на претходну годину, а раст је у највећој мјери потакнут економским опоравком и јачањем потражње у земљама ЕУ и CEFTA-е. Све главне групе извозних производа забиљежиле су повећање номиналне вриједности извоза. У појединим групама производа повећање номиналне вриједности извоза резултат је повећања извезених количина, док је у другим цјеновни ефект имао значајнији утицај. Најзначајнији извозни производ и даље су *Базни метали,* односно *гвожђе, челик, алуминијум и њихови фабрикати*. У овој категорији производа стопа раста извоза у 2017. години износила је 26,7%, а раст вриједности извоза забиљежен је у све три главне групе производа (*Гвожђе и челик, Производи одгвожђа и челика, Алуминијум и производи од алуминијума*) унутар ове категорије. При томе, у групи *Гвожђе и челик* раст вриједности извоза је искључиво посљедица већих цијена и повољних цјеновних кретања на међународним тржиштима. У друге двије групе производа повећање номиналне вриједности извоза резултат је првенствено већих извезених количина те дјелимично и повећања извозних цијена. У групи *Минерална горива, минерална уља и производи њихове дестилације; електрична енергија; битуменске твари; минерални воскови* такође је забиљежен снажан раст номиналне вриједности извоза од 43,5%, узрокован у највећој мјери растом извозне цијене, посебно у посљедњем кварталу, минералних горива и електричне енергије, као главних извозних производа у овој групи. Раст извоза дрвне индустрије у БиХ настављен је и током 2017. године. У групи *Дрво и производи од дрвета* на раст номиналне вриједности извоза од 7,6%, готово подједнак утицај је имало повећање извозних цијена и повећање извозних количина. У случају производа који спадају у групу *Разни производи (Намјештај; носачи мадраца; опрема за кревете и слични производи; свјетиљке и друга расвјетна тијела која нису споменута нити укључена на другом мјесту; свијетлећи знакови, осветљене плочице с натписом; монтажне зграде)* повећање извоза искључиво је посљедица повећане количине извезене робе, док је цјеновни ефекат имао негативан допринос расту вриједности извоза. Висока стопа раста извоза (24,1%) забиљежена је и у категорији *Производи хемијске и сродних индустрија* (првенствено под утицајем снажног раста *Анорганских хемијских производа; органских и анорганских једињења племенитих метала, метала који се ријетко налазе, радиоактивних елемената и изотопа*) услиједе позитивног цјеновног ефекта, али и повећања извезених количина. У групи производа *Машине, апарати и механички уређаји, котлови; њихови дијелови* повећање извоза, као и претходне године, резултат је првенствено повећања извезене количине, мада су и цјеновна кретања незнатно допринијела повећању вриједности извоза. Код производа из групе *Електричне машине и опрема и њихови дијелови; апарати за снимање или репродукцију звука, телевизијски апарати за снимање или репродукцију слике и звука и дијелови и прибор за те производе* повећање извоза резултат је повећања извозних цијена, мада је и ефекат количине дјелимично утицао на повећање вриједности извоза код ове групе производа.

Остварена вриједност робног увоза у 2017. години износила је 18,1 милијарди КМ и у односу на претходну годину већа је за 1,97 милијарди КМ. Као и на страни извоза, све главне групе увозних производа забиљежиле су повећање номиналне вриједности увоза. Повећање увоза дјелимично је посљедица повећане потрошње

и потражње за увозним робама, али и инфлаторних притисака и повећања цијена на тржиштима увезених роба. У категорији с највећом номиналном вриједношћу увоза, *Минерална горива, минерална уља и производи њихове дестилације; електрична енергија; битуменске твари; минерални воскови* раст вриједности увоза детерминисан је првенствено цјеновним ефектом, односно растом цијена нафте на свјетском тржишту. У категорији *Базних метала* раст вриједности увоза детерминисан је снажним растом увезене количине *Алуминијума и његових производа,* уз истовремени пад увозне цијене. У друге двије групе производа (*Гвожђе и челик, Производи од гвожђа и челик*) у овој категорији, забиљежено је повећање увозних количина као и увозне цијене. Вриједност увоза *Прехрамбених прерађевина* расла је по приближно истој стопи као и претходне године (3,1%), при чему су код једне групе увозних производа у овој категорији (*Пића, алкохоли и сирће*) и даље присутни дефлаторни притисци. У категорији *Машине, апарати, механички и електрични уређаји* раст увоза је првенствено детерминисан растом увезених количина, док је у категорији *Производи хемијске и сродних индустрија* раст вриједности увоза у већој мјери био под утицајем цјеновних кретања. У табели А4 у Статистичком додатку приказане су најзначајније групе извозних и увозних производа, односно групе с највећим учешћем у спољнотрговинској размјени те процијењени цјеновни ефекти и ефекти промјене у обиму извезених и увезених роба на вриједност извоза и увоза у најзначајнијим робним групама у односу на 2016. годину.

Опоравак економске и привредне активности током 2017. године те раст бруто додане вриједности у готово свим економским дјелатностима, рефлектовао се и на јачање кредитне активности у сектору предузећа. Високе стопе раста бруто додане вриједности (преко 5%) током 2017. године регистроване су у дјелатности R (*Умјетност, забава и рекреација*), S (*Остале услужне дјелатности*), G (*Трговина на велико и мало*) и C (*Прерађивачка индустрија*). Поред тога, значајнији раст бруто додане вриједности (између 3% и 5%) забиљежен је и у дјелатности B (*Рударство*), K (*Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања*), Q (*Дјелатности здравствене заштите и социјалне заштите*) и H (*Превоз и складиштење*). Негативна стопа раста забиљежена је само у дјелатности D (*Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација*), M (*Стручне, научне и техничке дјелатности*), A (*Пољопривреда, шумарство и риболов*) и L (*Пословање некретнинама*). Раст економске и привредне дјелатности у већини економских индустрија подржан је и јачом кредитном активношћу банака према предузећима која послују у тим дјелатностима. Према подацима из ЦРК-а, укупна задуженост сектора предузећа према свим групама финансијских посредника износи 12,1 милијарду КМ, што у односу на претходну годину представља повећање од 2,6%. Мјерено учешћем у БДП-у, укупна задуженост предузећа према свим групама финансијских посредника износи 38,3% БДП-а, што је ниже у односу на крај претходне године (39,4%). Ово смањење искључиво је посљедица бржег раста номиналне вриједности БДП-а у односу на повећање укупне задужености предузећа, а не раздуживања корпоративног сектора. Задуженост корпоративног сектора може се, у највећој мјери, посматрати као задуженост према банкарском сектору будући да су примарни и практично једини извор финансирања сектора предузећа на домаћем финансијском тржишту домаће кредитне институције, односно банке. Учешће банкарског сектора у укупном дугу предузећа чини 83,8% дуга предузећа према свим групама финансијских посредника у БиХ (графикон 5.1). У односу на претходну годину учешће банака у укупном дугу предузећа повећано је за 2,2 процентна поена. У групи небанкарских финансијских посредника највеће је учешће лизинг компанија и осталих небанкарских финансијских институција, при чему је учешће лизинг компанија смањено услијед припајања једног лизинг друштва банци.

Графикон 5.1: Потраживања од предузећа према типу задужења на крају 2017.

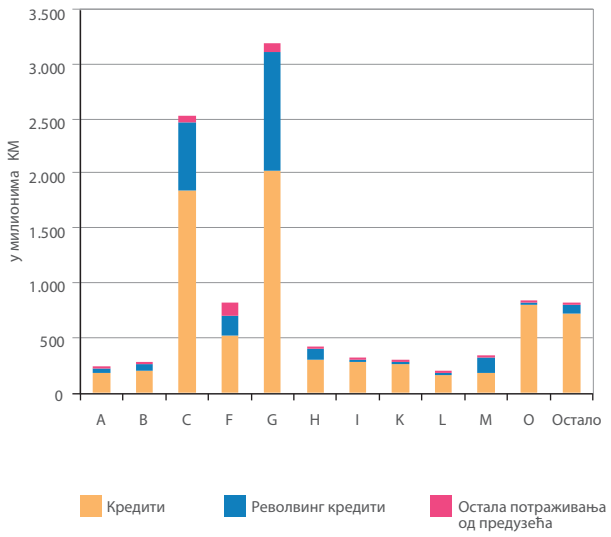

Извор: ЦРК

Укупан дуг сектора предузећа према банкама у БиХ износи 10,1 милијарди КМ или 32,1% БДП-а. У структури

банкарских потраживања од предузећа, потраживања по основу класичних и револвинг кредита чине најзначајнији дио укупних потраживања, док потраживања по основу гаранција, акредитива и факторинга чине занемарив дио укупних потраживања и немају системску важност (графикон 5.2).

Графикон 5.2: Потраживања од предузећа према типу и дјелатности

Извор: ЦРК

Легенда:

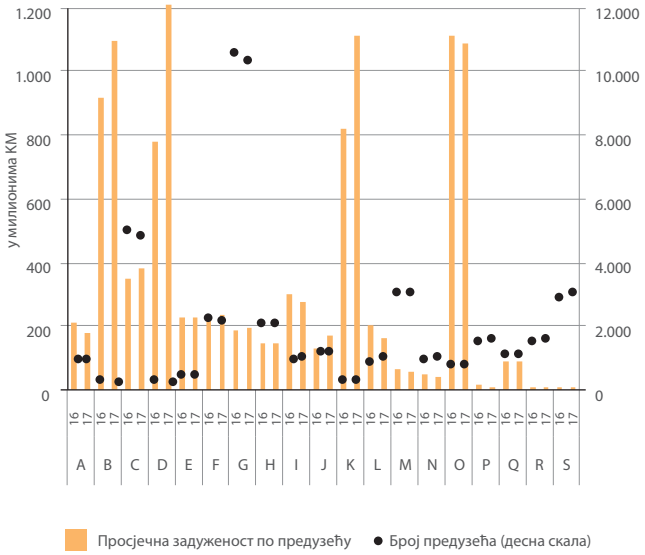
А - Пољопривреда, шумарство и риболов
Б - Вађење руда и камена
Ц - Прерађивачка индустрија
Ф - Грађевинарство
Г - Трговина на велико и мало; поправак моторних возила и мотоцикала
Х - Превоз и складиштење
И - Дјелатности пружања смјештаја, те припреме и услуживања хране (хотелијерство и угоститељство)
К - Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања
Л - Пословање некретнинама
М - Стручне, научне и техничке дјелатности
О - Јавна управа и одбрана, обавезно социјално осигурање
ОСТАЛО:
Д - Производња и снабдијевање електричном енергијом, плином, паром и климатизација
Е - Снабдијевање водом; уклањање отпадних вода, управљање отпадом, те дјелатности санације околиша
Ј - Информације и комуникације
Н - Административне и помоћне услужне дјелатности
П - Образовање
Q - Дјелатности здравствене и социјалне заштите
Р - Умјетност, забава и рекреација
С - Остале услужне дјелатности

Посматрано према економским дјелатностима, изложеност банкарског сектора у БиХ највећа је према предузећима из дјелатности *Прерађивачке индустрије и Трговине*, тј. дјелатностима с највећим учешћем у генерисању бруто додане вриједности. Потраживања банкарског сектора према ове двије дјелатности чине 56,8% укупних потраживања. У односу на претходну годину учешће *Трговине* у укупним потраживањима банака ниже је за један процентни поен, док је учешће *Прерађивачке индустрије* повећано за 0,7 процентних поена. Значајније повећање учешћа поједине дјелатности у укупним потраживањима банака у односу на претходну годину регистровано је још у дјелатностима: *Производња и снабдијевање електричном, енергијом, гасом, паром и климатизација; Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања; Информације и комуникације; Грађевинарство,* док је смањење учешћа регистровано у дјелатностима: *Јавна управа и одбрана, обавезно социјално осигурање; Стручне, научне и техничке дјелатности и Пољопривреда, шумарство и риболов.* У осталим дјелатностима нису забиљежене веће промјене у односу на претходну годину. Табела А5 у Статистичком додатку приказује задуженост свих економских дјелатности у сектору предузећа, према врстама банкарских потраживања.

У 2017. години регистровано је повећање задужености сектора предузећа по основу класичних кредита. Остатак дуга по основу класичних кредита у сектору предузећа на крају 2017. године износи 7,43 милијарди КМ, што у односу на претходну годину представља повећање од 250,3 милиона КМ (3,5%). Посматрано по економским дјелатностима, највећи допринос расту дуга по основу класичних кредита долази од дјелатности *Прерађивачке индустрије; Производње и снабдијевање електричном, енергијом, гасом, паром и климатизација; Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања; Информације и комуникације* и *Рударства*. Класични кредити овим дјелатностима забиљежили су раст од 13,9% у односу на претходну годину. Високе стопе раста остатка дуга по основу класичних кредита забиљежене су у дјелатностима у којима је истовремено и забиљежен значајнији раст бруто додане вриједности. Тако је уз раст обима индустријске производње и интензиван раст бруто додане вриједности у *Прерађивачкој индустрији* у 2017. години забиљежен раст остатка дуга по основу класичних кредита од 7,7%. Слично је и с дјелатности *Рударства* у којој је врло динамичан раст производње био праћен и снажнијом кредитном подршком банака те је раст задужености предузећа из ове индустрије

износио 7,6%. Пад бруто додане вриједности у 2017. у дјелатности *Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација* није се одразио на финансијску подршку домаћих кредитних институција према предузећима из ове дјелатности. Напротив, највећа стопа раста остатка дуга по основу класичних кредита забиљежена је управо у овој дјелатности. При томе, највећи дио одобрених средстава предузећима из ове дјелатности током 2017. године је дугорочног карактера и без ануитетне отплате, што сугерише да банке приликом доношења одлуке о обиму финансијске подршке предузећима из ове дјелатности већи значај дају дугорочним трендовима, а не тренутним индикаторима пословања. Поред тога, значајне стопе раста забиљежене су и у дјелатности *Финансијског посредовања* (35,8%) и дјелатности *Информације и комуникације* (29,3%). Изложеност банкарског сектора према дјелатностима *Хотелијерство и угоститељство* и *Превоз и складиштење* у 2017. години додатно је повећана за 2,9% и 1,3%. У дјелатности *Трговина*, која има највеће учешће у укупном остатку дуга по основу класичних кредита у сектору предузећа, а у којој је истовремено и забиљежен снажан раст бруто додане вриједности, није забиљежен значајнији раст задужености (0,1%). Будући да дјелатност *Грађевинарства* у 2017. години није остварила значајнији раст у погледу бруто додане вриједности и задуженост предузећа из ове дјелатности је стагнирала. У свим осталим дјелатностима, забиљежено је смањење остатка дуга по основу класичних кредита. Највеће смањење задужености, у апсолутном износу од 32,5 милиона КМ, забиљежено је у случају *Стручних, научних и техничких дјелатности*, чиме је тренд раздуживања из претходних година настављен. Истовремено, у овој дјелатности забиљежена је и негативна стопа раста бруто додане вриједности. Негативна стопа раста бруто додане вриједности у случају *Пољопривреде* врло вјероватно је утицала и на смањење изложености банкарског сектора према предузећима и из ове дјелатности. Посматрајући просјечну задуженост предузећа по економским дјелатностима, у 2017. настављен је тренд повећања просјечне задужености у дјелатности *Рударства* услијед повећања укупног остатка дуга, као и нижег броја регистрованих предузећа у овој дјелатности. Значајније повећање просјечне задужености забиљежено је и у случају *Финансијских дјелатности и дјелатности осигурања*, што је искључиво посљедица већег износа дуга, као и дјелатности *Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација* у којој је уз повећање износа дуга забиљежен и мањи број привредних субјеката. Највећи пад просјечне задужености забиљежен је у дјелатности Пословања некретнинама, Пољопривреде и Хотелијерства и угоститељства. Код прве двије дјелатности, смањење просјечне задужености је резултат смањења укупне задужености те раста броја привредних субјеката. У дјелатности хотелијерства, нижа просјечна задуженост је искључиво посљедица повећања броја привредних субјеката. Графикон 5.3 приказује просјечну задуженост по предузећу по појединим дјелатностима[12].

Графикон 5.3: Просјечна задуженост по дјелатностима у 2016. и 2017.

Извор: ЦРК, БХАС, калкулација ЦББиХ

У 2017. години забиљежена је и повећана потражња сектора предузећа за финансирањем обртних средстава путем револвинг кредита. Према подацима из ЦРК-а, у 2017. регистровано је повећање како одобреног тако и искоришћеног износа по основу револвинг кредита. Стопа раста задужености по основу револвинг кредита износи 7,5%, док укупан дуг сектора предузећа по овој категорији кредита износи 2,35 милијарди КМ. Расту задужености по овом основу, највише су допринијела предузећа из дјелатности *Трговине, Прерађивачке индустрије, Превоза и складиштења и Финансијских дјелатности и дјелатности осигурања*. У дјелатности

Трговина, стопа раста задужености износи 7,1%, што уз чињеницу да је дуг по основу класичних кредита стагнирао, сугерише да су предузећа из ове дјелатности

[12]Подаци о броју предузећа су преузети од Агенције за статистику БиХ из Информације *Јединице Статистичког пословног регистра 30.06.2017.*, а односе се на број предузећа на дан 30.06.2016. и 30.06.2017. године.

током 2017. године имала веће потребе за финансирањем обртних, а не сталних средстава. У већини дјелатности у којима је забиљежен раст дуга по основу револвинг кредита, забиљежен је истовремено и раст класичних кредита, што упућује на закључак да се кредитна потражња у овим дјелатностима полако опоравља. Изузетак су предузећа која спадају у групу *Стручне, научне и техничке дјелатности,* код којих је већи искоришteни износ по основу револвинг кредита праћен значајнијим смањењем дуга по основу класичних кредита. У дјелатности *Пољопривреде* уз смањења дуга по основу класичних кредита забиљежено је и смањење дуга по основу револвинг кредита те је пад економске активности у овој дјелатности у 2017. праћен и падом кредитне активности. Значајније смањење остатка дуга по основу револвинг кредита забиљежено је и у дјелатностима: *Снабдијевање водом, уклањање отпадних вода, управљање отпадом и санација околиша, Рударство* и *Грађевинарство*, у којима је регистровано смањење дуга по основу револвинг кредита од 4,5%, 2,9% и 1,3% респективно.

Задуженост привредних субјеката у БиХ према иностранству током 2017. године благо је смањена. Један дио привредних субјеката у БиХ потребе за финансирањем свог пословања реализује и путем директног задуживања у иностранству, а у 2017. години, према прелиминарним подацима, регистрована је појава њиховог раздуживања према иностраним кредиторима. Према подацима ЦББиХ, задуженост привредних субјеката према иностранству, укључујући и дјелатност финансијског посредовања, на крају 2017. године износи 7,77 милијарди КМ, што је за 102,1 милион КМ (1,3%) мање у односу на претходну годину. Када се искључи дјелатност финансијског посредовања, задуженост привредних субјеката износи 4,67 милијарди КМ и у односу на претходну годину такође је мања за 1,3%. Детаљан преглед невладиног спољног дуга према NACE 2 класификацији дјелатности дужника дат је у табели А8. у Статистичком додатку[13]. Посматрано према дјелатностима, најзначајнији допринос раздуживању домаћих привредних субјеката према иностранству, регистрован је у дјелатностима: *Трговина на велико, Производња осталих неметалних производа* и *Архитектонске и инжењерске дјелатности.* Значајнији раст иностраног дуга током 2017. године забиљежен је у дјелатностима: *Производња базних метала, Производња кокса и рафинираних нафтних производа и Производња моторних возила, приколица и полуприколица.*

Захваљујући опоравку економске активности, нижим трошковима кредитирања и смањењу кредитног ризика, забиљежен је већи износ новоодобрених кредитних пласмана сектору нефинансијских предузећа. Током 2017. године, сектору нефинансијских предузећа од стране комерцијалних банака у БиХ одобрено је 4,18 милијарди КМ класичних кредита, што у односу на претходну годину представља раст од 17,6% односно у апсолутном износу раст од 625,2 милиона КМ. Ово повећање износа новоодобрених кредита резултат је готово подједнаког раста вриједности новоодобрених краткорочних и дугорочних кредита у 2017. години. Уједно, ово је и прва година од 2012. у којој је, уз раст дугорочних, забиљежен и раст новоодобрених краткорочних кредита. У 2017. години одобрено је 2,52 милијарде КМ дугорочних кредита, што је за 316,4 милиона КМ (14,4%) више у односу на претходну годину. Истовремено, одобрено је и 1,67 милијарди краткорочних кредита, што представља раст од 308,8 милиона КМ (22,7%) у односу на годину раније. Код већине банака у систему забиљежен је раст новоодобрених пласмана, а изузетак је девет банака које су имале нижи обим пласираних кредита у 2017. у односу на претходну годину. Код већине банака које су имале нижи обим пласмана у 2017. години, узрок је смањење пласираних дугорочних кредита. Највећи допринос расту, као и претходних година, дали су новоодобрени дугорочни кредити у категорији преко један милион евра, и који су у односу на претходну годину већи за 30,2%. Посматрано по валутној структури, у 2017. години 55,3% кредита пласирано је у домицилној валути, односно 2,32 милијарде КМ. Ово је у највећој мјери резултат промјена у структури пасиве комерцијалних банака у којој се смањује учешће страних извора у корист извора у домицилној валути.

Посматрајући структуру класичних кредита у сектору предузећа према уговореној рочности и даље превладавају дугорочни кредити с учешћем од 90,5%. Према подацима из ЦРК-а, у 2017. години настављен је тренд смањења учешћа кредита с уговореном рочношћу преко десет година, као и кредита с уговореном рочношћу до једне године. Учешће кредита с уговореном рочношћу до једне године износи 9,5% и мање је за 1,2 процентна поена, односно у апсолутном износу за 61,9 милиона КМ у односу на 2016. (табела 5.1). Ово је једина категорија кредита, посматрано према уговореној рочности, у којој је регистровано смањење остатка дуга у номиналном износу у односу на претходну годину. У структури

[13]Подаци су резултат анкетног истраживања о страним улагањима које ЦББиХ проводи редовно на кварталној и годишњој основи. Ови подаци обухватају само оне пословне субјекте за које ЦББиХ располаже информацијом да имају износ директног страног улагања већи од 100.000 КМ и микрокредитне организације у БиХ.

дугорочних кредита, највеће учешће и даље имају кредити с уговореном рочношћу од 5 до 10 година (41,8%) и у односу на претходну годину њихово учешће је веће за 0,8 процентних поена. Као и претходних година, настављен је тренд смањења учешће кредита с уговореном рочношћу преко 10 година, иако је у 2017. години дошло до незнатног повећања у апсолутном износу ове категорије кредита.

Табела 5.1 : Кредити предузећима, рочна и валутна структура остатка дуга

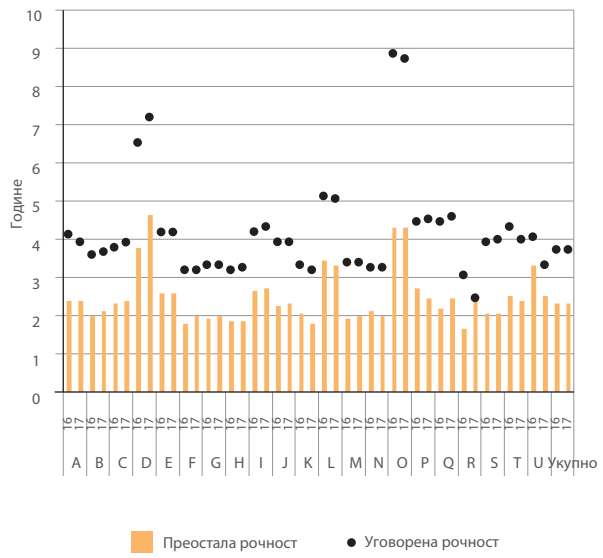
у хиљадама КМ

Рочност	Остатак дуга и доспјела ненаплаћена главница					
	BAM	Кредити у страној валути и кредити с валутом клаузулом				
		EUR	CHF	USD	KWD	УКУПНО
до 1 године	467.299	145.727	0	89.570	0	702.596
1 - 3 године	534.586	564.223	0	0	2.199	1.101.007
3 - 5 године	521.478	842.227	622	0	507	1.364.834
5 - 10 године	824.563	2.280.765	264	0	1.162	3.106.754
преко 10 година	286.838	865.077	997	551	47	1.153.510
УКУПНО	**2.634.765**	**4.698.018**	**1.882**	**90.121**	**3.915**	**7.428.701**

Извор: ЦРК

Просјечна уговорена рочност класичних кредита, према подацима ЦРК-а, у 2017. износи 3,7 година, док просјечно доспијеће кредита на крају 2017. износи 2,3 године (графикон 5.4).

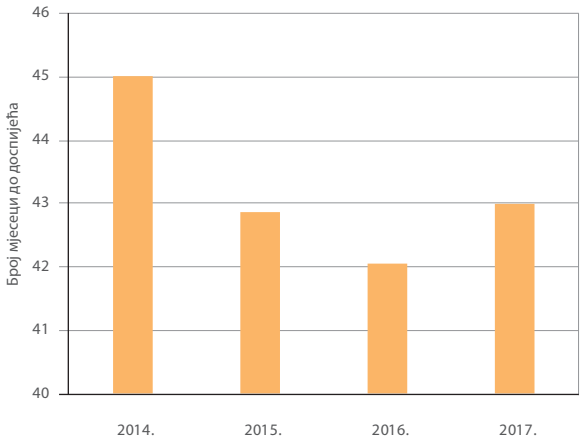
Графикон 5.4: Уговорена и преостала рочност класичних кредита по дјелатностима у 2016. и 2017.

Извор: ЦРК, калкулација ЦББиХ

У односу на претходну годину просјечна рочност класичних кредита у сектору предузећа је продужена. Уговорена рочност класичних кредита у 2017. дужа је за 0,04 године, а преостало доспијеће за 0,01 годину. Посматрајући просјечну рочност према економским дјелатностима, најдужа уговорена као и преостала рочност на крају 2017. године забиљежена је у дјелатностима: *Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација* и *Јавна управа и одбрана, обавезно социјално осигурање*. У 2017. години, у дјелатности *Производње и снабдијевања електричном енергијом* забиљежено је и највеће продужење у односу на претходну годину како уговорене рочности тако и просјечног рока до доспијећа. У овој дјелатности уговорена рочност је дужа за 0,63 године, а преостало доспијеће за 0,81 годину. Најзначајније смањење уговорене и преостале рочности регистровано је у дјелатности *Финансијског посредовања* (К) и *Пословања с некретнинама* (Л). У дјелатности *Финансијског посредовања* уговорена рочност краћа је за 0,14 година, а преостало доспијеће за 0,29 година, док су у случају дјелатности *Пословања с некретнинама* и уговорено и преостало доспијеће краће за 0,12 година.

Графикон 5.5: Просјечно доспијеће по кредитима

Извор: ЦРК, калкулација ЦББиХ

У дјелатности *Пољопривреде* уговорена рочност је смањена за 0,14 година, док се преостало доспијеће није промијенило. У осталим дјелатностима није било значајнијих промјена у погледу просјечног доспијећа. Просјечно пондерисано доспијеће кредита[14] у сектору предузећа израчунато према преосталој рочности на крају 2017. године износи 42,98 мјесеци и у односу на претходну

[14]Приликом рачунања просјечног доспијећа кредита кориштени су подаци о кредитима које комерцијалне банке достављају у Централни регистар кредита код ЦББиХ на крају године. Просјечно доспијеће кредита на крају сваке године израчунато је као пондерисани просјек преосталог доспијећа, гдје је као пондер кориштен остатак дуга по сваком појединачном кредиту.

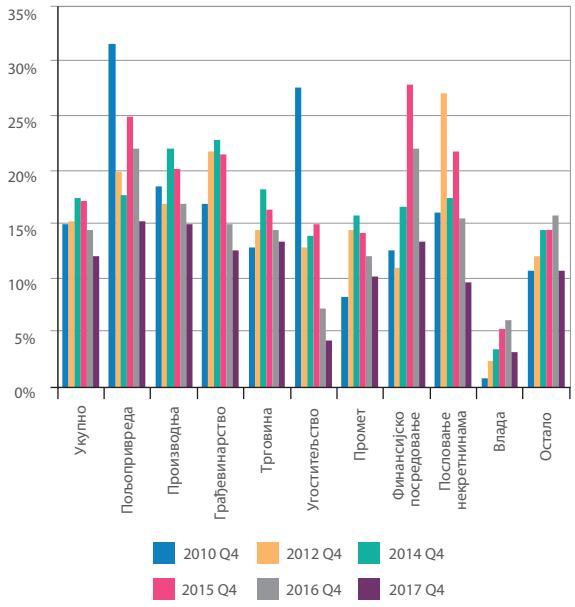
годину дуже је за 9,3 мјесеци. Пондерисано преостало доспијеће дуже је од преосталог доспијећа израчунатог као једноставни просјек доспијећа по свим кредитима, потврђујући претпоставку да кредити с већим остатком дуга имају и дуже преостало доспијеће.

У 2017. години у валутној структури потраживања бх. банака од сектора предузећа повећало се учешће кредита у домицилној валути те је у односу на претходну годину изложеност валутном ризику смањена. Узимајући у обзир да је највећи дио дуга корпоративног сектора деноминован у домицилној валути и евру као сидреној валути у аранжману валутног одбора, валутни ризик у постојећим околностима не представља значајан извор ризика који би могао довести до већих поремећаја у пословању бх. предузећа или угрозити значајније стабилност финансијског система. Међутим, не треба занемарити чињеницу, као што је раније речено, да се дио предузећа директно задужује у иностранству, али како не постоје подаци о валутној структури овог дијела дуга, валутни ризик за овај дио дуга није могуће проценити. Уколико је и овај дио дуга у највећој мјери деноминован у евро валути, изложеност валутном ризику не би требала бити значајније промијењена. С друге стране, уколико постоји значајнији дио дуга који је деноминован у другим валутама осим евра, тада је валутни ризик у сектору предузећа потцијењен. Највећи дио дуга предузећа по основу класичних кредита и даље је деноминован у евру те је на крају 2017. године 63,2% укупних потраживања банака од сектора предузећа пласирано или индексирано у евро валути. У односу на претходну годину, њихово учешће је смањено за 92 базна поена. Истовремено, повећано је учешће кредита одобрених у домицилној валути за 45 базних поена те је на крају 2017. остатак дуга по основу ових кредита чинио 35,5% укупне задужености сектора предузећа. Учешће дуга деноминованог у осталим валутама готово је занемариво (испод 1,3%) и не може представљати озбиљнију пријетњу по финансијску стабилност. Повећање учешћа кредита у домицилној валути посљедица је благог смањења остатка дуга у оним дјелатностима које имају значајну изложеност према евро валути, као и интензивнијег пласирања кредита у КМ током 2017. године. Посматрано по категоријама рочности, и даље је у категорији рочности до једне године највећи дио дуга деноминован у домицилној валути, док у свим осталим категоријама рочности највећи дио дуга је деноминован у евру. Посматрано по дјелатностима, смањење валутног ризика регистровано је у дјелатностима: *Пољопривреда; Снабдијевање водом, уклањање отпадних вода, управљање отпадом* те дјелатности *санације околиша; Хотелијерство и угоститељство* и *Стручне, научне и техничке дјелатности,* у којима је у 2017. години забиљежено повећање учешћа кредита у домицилној валути. Повећање валутне изложености у односу на претходну годину забиљежено је у дјелатностима: *Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација; Информације и комуникације; Финансијско посредовање; Рударство и Административне и помоћне услужне дјелатности.* У осталим дјелатностима није било значајнијих промјена у погледу валутне изложености. Табела А.6 у Статистичком додатку приказује валутну структуру дуга по економским дјелатностима.

Кредитни ризик корпоративног сектора у 2017. години је смањен, иако и даље постоји релативно висок ниво неквалитетних кредита овог сектора у билансима банака. Учешће неквалитетних кредита у укупним кредитима сектору предузећа на крају 2017. године износило је 12,3%. Тренд смањења неквалитетних кредита у сектору предузећа присутан је у посљедње двије године, а у 2017. години забиљежено је значајно смањење учешћа неквалитетних кредита од 2,3 процентна поена у односу на претходну годину. У номиналном износу неквалитетни кредити мањи су за 122,9 милиона КМ. Неколико је фактора који су утицали на смањење нивоа неквалитетних кредита у сектору предузећа. Опоравак економске активности и повољна структура раста, односно номинални раст бруто додане вриједности забиљежен у већини економских дјелатности, један је од фактора који су довели до смањења неквалитетних кредита у сектору предузећа. Такође, и опоравак кредитне активности у сектору предузећа и ниже каматне стопе утицали су на смањење учешће неквалитетних кредита у кредитном портфељу сектора предузећа. Поред тога, и индивидуалне активности већине банака на тржишту у погледу ефикаснијег управљања неквалитетним кредитима, односно активности усмјерене ка ефикаснијој наплати, реструктурисању те дјелимичном отпису дугова резултирали су нижом вриједношћу неквалитетних кредита на крају 2017. године. Као посљедица претходно наведеног, код већине банака у систему забиљежен је нижи ниво кредитног ризика повезаног са сектором предузећа. Само код шест банака забиљежено је повећање учешћа неквалитетних кредита у укупним кредитима одобреним корпоративном сектору, али се јачање кредитног ризика не може сматрати системским. Посматрајући квалитет кредитног портфеља по дјелатностима, у свим групама економских дјелатности регистровано је смањење

неквалитетних кредита током 2017. године и у номиналном и у процентуалном износу (графикон 5.6).

Графикон 5.6: Учешће неквалитетних у укупним кредитима предузећима, по дјелатностима

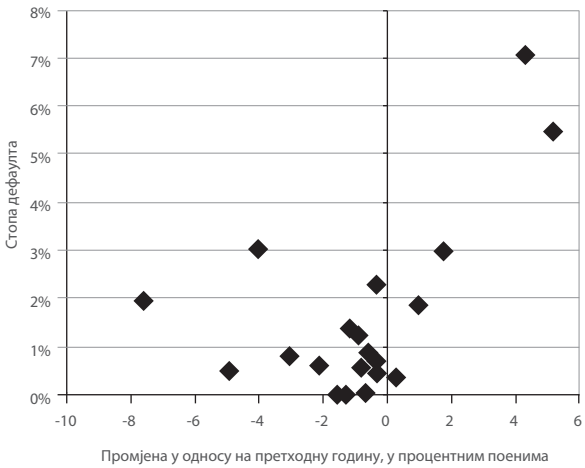

Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

Иако је у 2017. у дјелатности *Пољопривреде* регистрован и номинални и реални пад бруто додане вриједности, то се није рефлектовало на повећање кредитног ризика у овој дјелатности, односно на раст неквалитетних кредита. Омјер неквалитетних према укупним кредитима мањи је за 6,7 процентних поена у односу на претходну годину, што је уз дјелатност *Финансијског посредовања* (8,5 п.п.) и *Пословања некретнинама* (5,9 п.п.) уједно и највеће процентуално смањење учешћа неквалитетних у укупним кредитима у сектору предузећа. Значајно смањење учешћа NPL-ova (-2,7%) регистровано је и у дјелатности *Грађевинарства*, иако је реални раст бруто додане вриједности остварен у овој дјелатности готово занемарив. У дјелатностима које имају највеће учешће у генерисању бруто додане вриједности, *Трговина* и *Прерађивачка индустрија*, такође је регистрован пад учешћа неквалитетних кредита услијед јачања домаће потрошње и убрзања привредне активности и раста производње. Будући да висок ниво неквалитетних кредита отежава кредитирање сектора предузећа, јер подразумијева њихову смањену способност за отплату дугова, а истовремено ограничава капиталне и оперативне способности банака за пласман кредитних средстава, њиховим даљним падом стварају се претпоставке за даљи опоравак кредитне активности као и убрзање привредног и економског раста.

Поред нижег учешћа неквалитетних кредита у укупним кредитима, у сектору предузећа у 2017. години је регистрована и нижа стопа defaulta у односу на претходну годину. На нивоу банкарског система, у сектору предузећа стопа defaulta у 2017. години износила је 1,28%, што је за 1,1 процентни поен мање у односу на претходну годину. Стопа се кретала у распону од готово занемаривих 0,003% до максималних 7,1%. Већина банака у систему имала је нижу стопу defaulta у односу на претходну годину, а изузетак је пет банака које су у 2017. години имале вишу стопу defaulta. Код двије банке већа стопа defaulta одразила се и на повећање учешћа NPL-а у укупним кредитима, док код остале три банке повећање стопе defaulta није утицало на повећање нивоа неквалитетних кредита.

Графикон 5.7: Стопа defaulta по банкама у 2017.

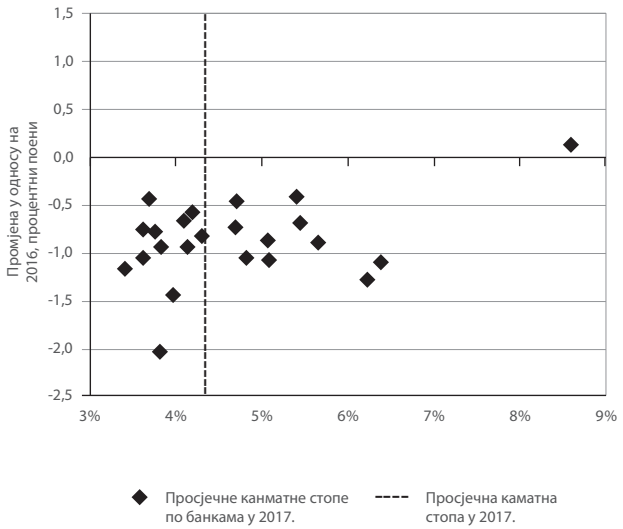
Извор: ЦРК, калкулација ЦББиХ

Тренд снижавања каматних стопа на новоодобрене кредите у сектору нефинансијских предузећа настављен је и током 2017. године. Према подацима ЦББиХ, цијена финансирања нефинансијских предузећа на домаћем банкарском тржишту током 2017. године просјечно је износила 4,39%. У односу на крај 2016. године, просјечна пондерисана каматна стопа у сектору нефинансијских предузећа током 2017. године нижа је за 79 базних поена. Изузев једне банке, код свих осталих у систему, регистрован је пад просјечне каматне стопе по којој су одобравани кредити нефинансијским предузећима. Просјечна каматна стопа кретала се у распону од 3,4% до 8,6%, при чему је доња граница овог распона нижа у односу на 2016. годину за 70 базних поена, док је горња граница

у односу на претходну годину виша за 13 базних поена. Најзначајније смањење каматних стопа забиљежено је углавном код оних банака које су у претходним годинама имале више каматне стопе у односу на просјек система. Уз то, значајно смањење каматних стопа регистровано је и код банака које претендирају да уђу у групу тржишних лидера у корпоративном сегменту, односно код банака које настоје задржати позиције тржишних лидера. Раст просјечне каматне стопе забиљежен је само код једне мање банке која својом политиком каматних стопа не може утицати на промјену доминирајућег тренда на бх. банкарском тржишту. Пад каматних стопа на домаћем банкарском тржишту рефлексија је неколико фактора, првенствено повољних финансијских услова на међународним тржиштима и пада трошкова финансирања банака, услијед још увијек ниских каматних стопа на међународним тржиштима новца. Пад каматних стопа, такође, може се приписати и јачој конкуренцији између банака на домаћем банкарском тржишту као и њиховој високој ликвидности. Такође, и константни раст домаћих депозита, уз континуирано ниже пасивне каматне стопе, повољно се рефлектује на кретање каматних стопа. Уз све наведено, и наставак тренда смањења неквалитетних кредита у сектору предузећа позитивно је дјеловао на пад каматних стопа. Просјечне пондерисане каматне стопе на новоодобрене кредите у КМ и кредите индексиране у страној валути у сектору нефинансијских предузећа током 2017. године биле су на најнижем нивоу од 2012. године[15]. Током 2017. године, просјечна каматна стопа на новоодобрене кредите у КМ износила је 4,32%, што представља пад од 90 базних поена у односу на претходну годину. Просјечна каматна стопа на новоодобрене кредите индексиране у страној валути (најчешће у EUR валути), такође је смањена у односу на претходну годину са 5,17% на 4,48%. Већина банака у систему има нешто више просјечне каматне стопе на кредите одобрене у домицилној валути, што импликује да, без обзира на фиксни течај КМ према евру, банке у својим пословним политика перципирају постојање валутног ризика.

Изложеност каматном ризику сектора нефинансијских предузећа и даље је врло висока, а током 2017. године додатно је и повећана, будући да је у односу на претходну годину повећано учешће кредита с варијабилном каматном стопом. Имајући у виду актуелна кретања на међународним финансијским тржиштима и промјене у монетарним политикама водећих централних банака, могућност материјализације каматног ризика услијед раста каматних стопа у сектору нефинансијских предузећа и даље је веома висока.

Графикон 5.8: Каматне стопе на кредите предузећима, по банкама

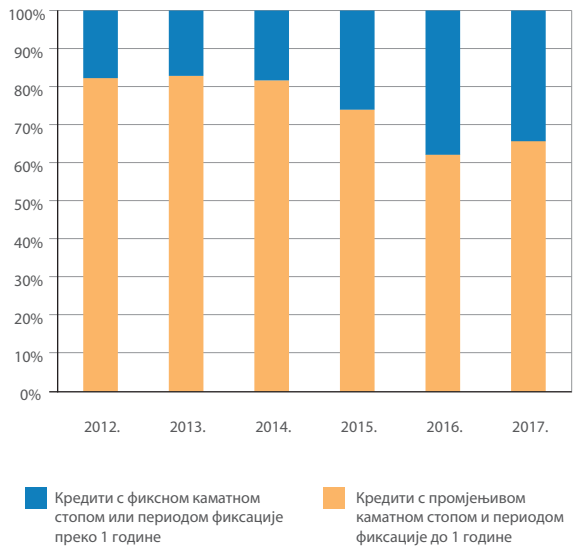
Извор: ЦББиХ, калкулација аутора

Током 2017. године заустављен је вишегодишњи тренд пада учешћа новоодбрених кредита с промјењивом каматном стопом, односно иницијалним периодом фиксације каматне стопе до једне године и у односу на претходну годину, њихово учешће у укупним новоодобреним кредитима веће је за 3,9%. У структури новоодобрених кредита у 2017. години, учешће кредита с промјењивом каматном стопом, односно иницијалним периодом фиксације каматне стопе до једне године износи 66% (графикон 5.8). Упоредо с тим, смањено је учешће новоодобрених кредита с иницијалним периодом фиксације каматне стопе у периоду од 1 до 5 година са 20,6% на 18,9%, као и учешће новоодобрених кредита с иницијалним периодом фиксације каматне стопе у периоду преко 5 година са 17,3% на 15,2%. Код новоодобрених кредита у домицилној валути, највећи износ (70,6%), одобрен је с промјењивом каматном стопом, односно иницијалним периодом фиксације каматне стопе до 1 године, док учешће новоодобрених кредита с промјењивом каматном стопом у периоду од 1 до 5 година износи 19,4% и учешће кредита с промјењивом каматном

[15]ЦББиХ од 2012. године податке о активним каматним стопама компилује у складу с методологијом каматних стопа коју примјењују земље еврозоне, засноване на регулативама Европске централне банке. Статистика каматних стопа ЦББиХ служи као извор података за калкулацију просјечне пондерисане каматне стопе на новоодобрене кредите у КМ и кредите индексиране у страној валути у сектору нефинансијских предузећа, а за потребе анализа у овом поглављу, израчун просјечне пондерисане каматне урађен је само за период у коме се примјењује важећа статистика каматних стопа.

стопом у периоду преко 5 година са 9,9%. Слично је и код кредита с валутном клаузулом, гдје је током 2017. године 60,2% кредита одобрено с иницијалним периодом фиксације каматне стопе до једне године.

Графикон 5.9: Новоодобрени кредити према периоду фиксације каматне стопе

Извор: ЦББиХ, калкулација ЦББиХ

6. Финансијски посредници

Снажнији економски опоравак у међународном окружењу и умјерени раст економске активности у земљи повољно су утицали на јачање стабилности и опоравак пословања финансијског система у БиХ. Укупна актива финансијских посредника током 2017. године наставила је биљежити раст, при чему и даље доминантан утицај на пораст активе има банкарски сектор (табела 6.1). Као резултат благог опоравка пословања у појединим сегментима, сектор небанкарских финансијских институција такође биљежи раст активе, али је и даље слабо развијен, због чега континуирано биљежи смањење учешћа у укупној активи финансијских посредника. Највећи и најзначајнији сегмент небанкарског финансијског сектора јесу друштва за осигурање и реосигурање, која су и у 2017. години наставила постепено повећавати учешће у укупној активи финансијских посредника. Као резултат благог смањења ризика, забиљежена су позитивна кретања у микрокредитном сектору те је након дужег временског периода и овај сектор повећао учешће у укупној активи финансијских посредника. Такође, током 2017. године забиљежено је повећању укупне вриједности нето имовине инвестиционих фондова. Истовремено, као резултат смањења броја друштава која послују у лизинг сектору забиљежена је снажнија контракције билансне суме лизинг сектора те се може закључити да овај сектор све више губи на значају. На тржишту капитала забиљежен је пад промета другу годину заредом. Највећи обим промета на домаћем тржишту капитала још увијек се остварује у сегменту инструмената дуга на примарном тржишту. Осим комерцијалних банака, које су већином оријентисане ка тржишту владиног дуга, већи институционални инвеститори готово и да нису присутни на тржишту капитала.

Табела 6.1: Вриједност имовине финансијских посрердника

	2015.		2016.		2017.	
	Вриједност, милиони КМ	Учешће, %	Вриједност, милиони КМ	Учешће, %	Вриједност, милиони КМ	Учешће, %
Банке [1)]	23.737	87,5	25.014	87,8	27.249	88,3
Лизинг компаније [1)]	475	1,75	423	1,48	260	0,84
Микрокредитне организације [1)]	637	2,35	663	2,33	789	2,56
Инвестициони фондови [2)]	824	3,04	802	2,81	847	2,74
Друштва за осигурање и реосигурање [3)]	1.465	5,40	1.578	5,54	1.717	5,56
Укупно	27.138		28.479		30.862	

1 - ФБА и АБРС
2 - Комисија за вриједносне папире ФБиХ и Комисија за хартије од вриједности РС
3 - Ентитетске агенције за надзор осигуравајућих друштава
Калкулација ЦББиХ

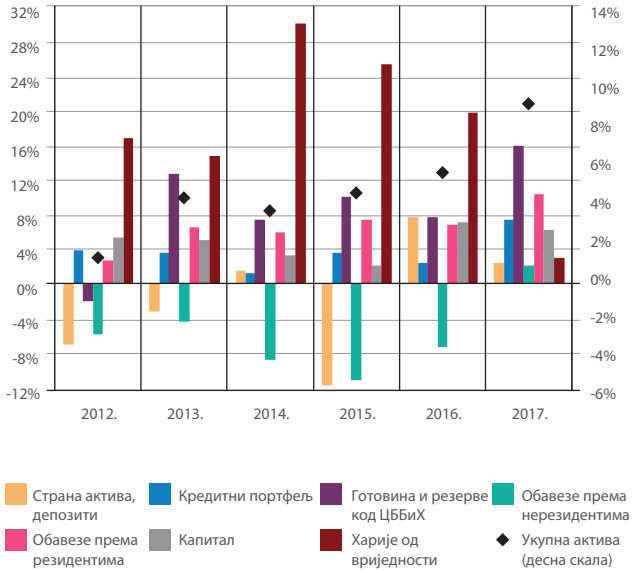
6.1 Банкарски сектор

Повољни трендови који су забиљежени у банкарском сектору у претходној години настављени су и у 2017. и у првој половини 2018. године. Банкарски сектор је добро капитализован и све банке испуњавају регулаторне захтјеве што се тиче адекватности капитала. Истовремено, забиљежено је побољшање квалитета активе, раст профитабилности и висока ликвидност. Услијед наставка позитивних трендова у макроекономском окружењу, забиљежено је јачање кредитне активности, нарочито у сектору нефинансијских приватних предузећа. У 2017. години усвојен је свеобухватан сет подзаконских аката у складу с новим законским оквирима и критеријумима Базела II/III, чиме се домаћа регулатива у области пословања и надзора банкарског сектора наставила усклађивати с регулаторним оквиром Европске уније. Поред тога, банке су од почетка 2018. године имплементирале нови рачуноводствени стандард финансијског извјештавања (МСФИ 9), који подразумијева да банке приликом вредновања финансијских инструмената морају у обзир узимати и будуће очекиване губитке, што би такође требало допринијети већој отпорности банкарског сектора. И поред слабљења ризика који произлазе из реалне економије и банкарског сектора, ниво неквалитетних кредита још увијек је

висок, нарочито у сектору нефинансијских предузећа, а прекомјеран кредитни раст у појединим банкама могао би резултирати акумулацијом и материјализацијом кредитног ризика у наредним периодима. Раније идентификовани ризик у сектору становништва по основу појачаног раста дугорочних ненамјенских кредита са слабијим квалитетом инструмената осигурања требао би бити ублажен мјерама регулатора којима се ограничава износ и рочност ове врсте кредита. Услијед високог нивоа каматног ризика којем су изложена нефинансијска предузећа и становништво, банке су и даље изложене потенцијалном кредитном ризику који може настати уколико дође до материјализације каматног ризика у ова два сектора. Ипак, већи опрез клијената у вези с преузимањем каматног ризика, који се огледа у све већој заступљености кредита с фиксном каматном стопом, у одређеној мјери ублажује притисак на пораст кредитног ризика који долази из сектора становништва. У условима ниских каматних стопа, банке и даље настоје компензовати ниске каматне марже ослањањем на изворе прихода по основу накнада и провизија, из чега још увијек произлази ризик одрживости стабилног нивоа добити из основне дјелатности банака.

Билансна сума банкарског сектора на крају 2017. године износила је 27,3 милијарде КМ и забиљежила је годишњи пораст од 8,9%. Позитивни трендови у макроекономском окружењу који су забиљежени нарочито у другом дијелу године утицали на динамизирање раста билансне суме банкарског сектора. У 2017. години забиљежено је интензивирање кредитне активности, нарочито у сектору нефинансијских предузећа. Такође, настављен је снажан раст депозита домаћих резидентних сектора, а истовремено након дужег временског периода забиљежен је и пораст обавеза према нерезидентима. Ефекат на раст билансне суме имало је и припајање једног лизинг друштва матичној банци почетком трећег квартала 2017. године[16]. Усљед значајног раста депозита краће рочности, настављен је раст свих ликвидних ставки активе, укључујући готовину и средства на рачуну резерви код ЦББиХ, као и пораст депозитних пласмана код иностраних банака. У 2017. години није дошло до значајнијег повећања портфеља хартија од вриједности банака, на шта је у највећој мјери утицао мањи обим задуживања ентитетских влада на домаћим тржиштима капитала, који је био главни генератор раста портфеља у претходним годинама (графикон 6.1).

Графикон 6.1: Промјене најважнијих ставки биланса банкарског сектора

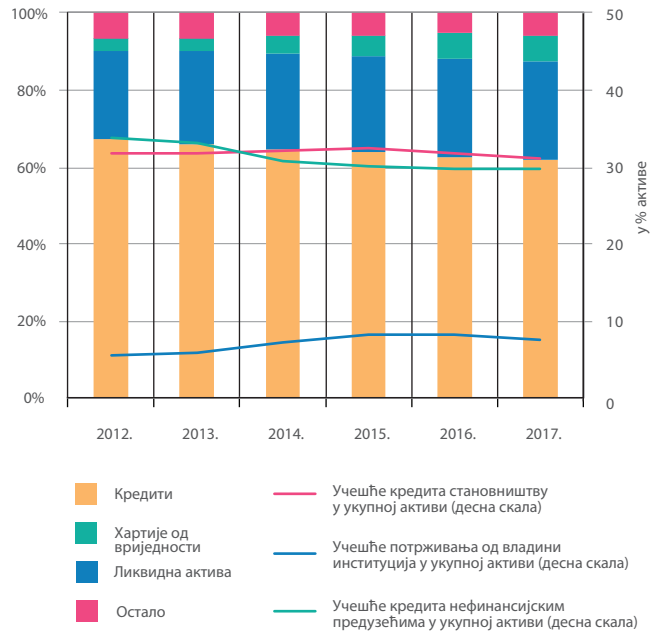
Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

Кредитна активност у 2017. години наставила се опорављати и то јачим интензитетом у односу на раније године, а кредитни раст значајно већи у односу на претходних пет година. У току 2017. године банке су забиљежиле раст кредитног портфеља у износу од 1,2 милијарде КМ, односно 7,2% на годишњем нивоу. Иако укупни кредити биљеже највећи раст у номиналном износу, у структури активе смањено је њихово учешће, чему је у највећој мјери допринио раст ликвидних и осталих ставки активе банкарског сектора. Тако је на крају 2017. године учешће укупних кредита у активи банкарског сектора износило је 66,2% и забиљежило смањење од једног процентног поена у односу на претходну годину (графикон 6.2). Стање укупних кредита на крају године износило је 18 милијарди КМ, а од укупних кредита 8,5 милијарди КМ или 47,3% односи се на кредите становништву, 8,1 милијарда КМ или 45% чине кредити приватним нефинансијским предузећима, док се на кредите владиним институцијама односи 820,4 милиона КМ или 4,5%. У 2017. години кредитна активност у сектору нефинансијских предузећа је интензивирана у односу на претходну годину и остварена је годишња стопа кредитног раста од 8,5%. У току године приватним нефинансијским предузећима је одобрено 4,2 милијарде КМ кредита, а износ новоодобрених пласмана овом сектору већи је за 625,1 милион КМ или 17,6% у односу на претходну годину.

[16]Билансна сума друштва UniCredit Leasing д.о.о. Сарајево на крају другог квартала 2017. године износила је 142,6 милиона КМ, а припајање лизинг друштва UniCredit banci д.д. Мостар највише се одразило на повећање стања кредита пласираних приватним предузећима за око 140 милиона КМ те на повећање кредита од нерезидената у износу преко 120 милиона КМ.

Сектор становништва биљежи кредитни раст од 6,7% на годишњем нивоу, али је учешће пласмана овом сектору у укупној активи благо смањено у односу на претходну годину.

Графикон 6.2: Активa банкарског сектора

Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

Захваљујући наставку фискалне консолидације и смањењу јавне задужености, ризици који долазе из сектора владе по финансијску стабилност и банкарски сектор су додатно смањени. Укупна изложеност банкарског сектора према сектору владе на крају 2017. године износила је 2,04 милијарде КМ и забиљежила смањење у износу од 9,4 милиона КМ (0,5%) у односу на претходну годину. Кредитни пласмани владиним институцијама наставили су се смањивати другу годину заредом (-2,6%), док је изложеност банака по основу куповине владиних хартија од вриједностиа повећана за свега 1%, што је резултирало смањењем учешћа потраживања сектора владе у укупној активи банкарског система на нивоу од 7,5% на крају 2017. године.

Ликвидна активa забиљежила је раст у 2017. години који је на годишњем нивоу износио 9,3%. Под утицајем континуираног раста депозита домаћих резидентних сектора краће рочности, који је у посљедњем кварталу додатно био оснажен растом депозита од нерезидената, све ликвидне ставке активе биљежиле су раст укључујући готовину у трезорима, средства на рачунима резерви код ЦББиХ и депозите код иностраних банака. Салдо рачуна резерви забиљежио је повећање у износу од 650,3 милиона КМ или 15,8% у односу на претходну годину[17]. Упркос негативној накнади коју ЦББиХ обрачунава комерцијалним банкама на вишак средстава изнад обавезне резерве, банке су у 2017. години повећавале вишкове средстава на рачуну обавезне резерве те је на крају године забиљежено повећање вишкова средстава на рачуну код ЦББиХ у износу од 445 милиона КМ или 21%. Уз раст средстава на рачуну обавезне резерве, забиљежен је раст готовине у трезорима од 57,8 милиона КМ или 6,3% те повећање средстава на рачунима иностраних банака у износу од 39,3 милиона КМ или 2,4%. Такође, повећани су краткорочни орочени пласмани другим банкама у износу 245,8 милиона КМ.

Табела 6.2: Поједностављени биланс стања комерцијалних банака

у милионима КМ

Активa			Пасива		
	2016.	2017.		2016.	2017.
Новчана средства и депозити код банака	6.737	7.362	Депозити резидената	17.700	19.640
од чега:			Депозити нерезидената	1.487	1.556
рачуни резерви код ЦББиХ	4.193	4.950	Обавезе по кредитима	1.384	1.350
Хартије од вриједности	1.791	1.845	од чега:		
Кредити, потраживања по пословима лизинга и доспјела потраживања	16.830	18.049	кредити од нерезидената	947	924
Остала активa	1.376	1.682	Остала пасива	852	885
Исправка вриједности	-1.720	-1.697	Капитал	3.591	3.817
УКУПНО	25.014	27.249	УКУПНО	25.014	27.249

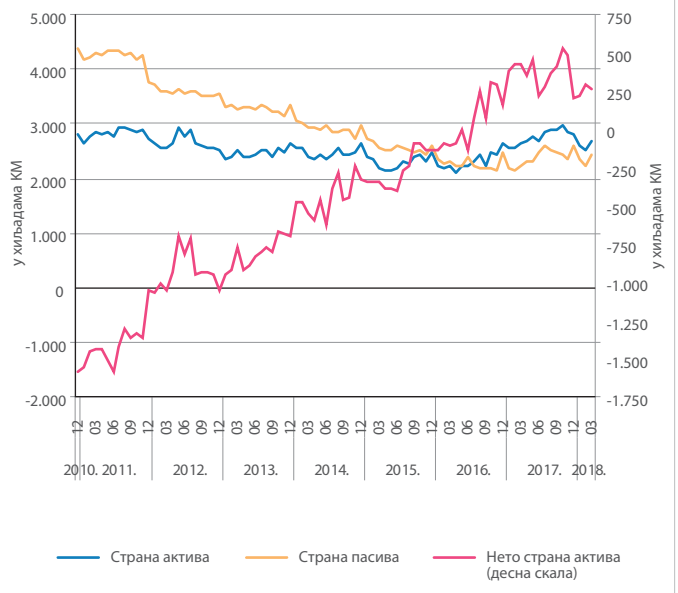
Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

У 2017. години заустављен је тренд раздуживања комерцијалних банака у БиХ према иностранству. Страна пасива банкарског сектора након дужег временског периода забиљежила је пораст у поређењу с крајем претходне године. Према подацима ЦББиХ, обавезе према нерезидентима повећане су за 113,6 милиона КМ или 4,6% у односу на крај претходне године (графикон 6.3). Раст стране пасиве банкарског сектора у највећој мјери остварен је под утицајем раста депозита од већинских страних власника који је забиљежен у неколико банака. Ово би могао бити сигнал да су страни власници банака које послују у БиХ спремни подржати активније финансирање домаћих

[17]Из података је искључена Развојна банка Федерације БиХ.

сектора у условима опоравка економске активности у земљи. Истовремено, страна актива комерцијалних банака у 2017. години наставила је биљежити тренд раста, уз мање осцилације на крају другог и четвртог квартала. Уз раст депозитних пласмана код иностраних банака, који је у највећој мјери утицао на раст стране активе, на нивоу банкарског сектора забиљежен је и раст стране готовине те хартија од вриједности од нерезидената. Услијед вишегодишњег тренда раздуживања банака према већинским страним власницима и повезаним друштвима, страна актива банкарског сектора први пут је забиљежила већу вриједност од стране пасиве средином 2016. године, а нето страна актива наставила је биљежити позитивне вриједности и током 2017. године.

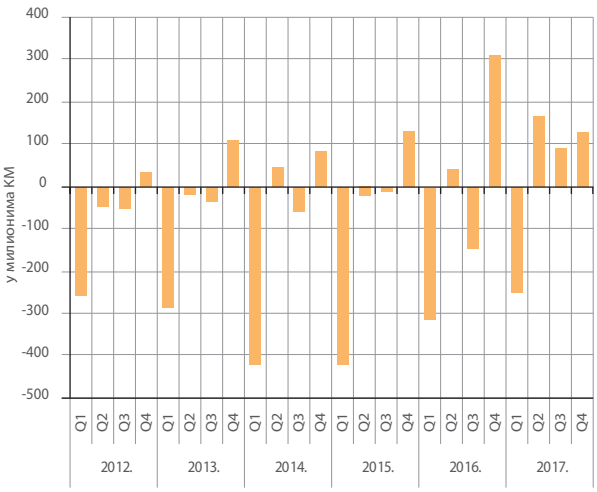
Графикон 6.3: Страна актива и пасива комерцијалних банака

Извор: ЦББиХ

Банкарски сектор је у 2017. години забиљежио нето приливе у износу од 121,5 милиона КМ (графикон 6.4)[18]. Посматрано од почетка 2010. године, када је започео процес раздуживања према иностранству, обавезе према нерезидентима смањиле су се за 2,73 милијарде КМ. Имајући у виду да је просјечно стање стране пасиве комерцијалних банака у овој години веће у односу на претходну годину те да су обавезе према нерезидентима порасле у односу на крај претходне године, може се закључити да је интензиван тренд раздуживања комерцијалних банака у БиХ према иностранству заустављен. Извори средстава који потичу од домаћих резидентних сектора у истом периоду порасли су за 7,65 милијарди КМ, што је готово троструко више у односу на смањење страних извора финансирања те се може закључити да је супституција страних извора домаћим више него адекватна. Ипак, структура домаћих извора са стајалишта њихове стабилности није у толикој мјери повољна те банке и даље морају радити на осигурању квалитетнијих извора у погледу рочности како домаћи извори средстава не би постали лимитирајући фактор будућем кредитном расту.

Графикон 6.4: Токови стране пасиве у банкарском сектору

Извор: ЦББиХ

[18]На графикону су приказани токови стране пасиве у банкарском сектору који се односе на повећање и смањење банкарских обавеза по основу кредита и депозита директних страних улагача, сестринских компанија и осталих нерезидента.

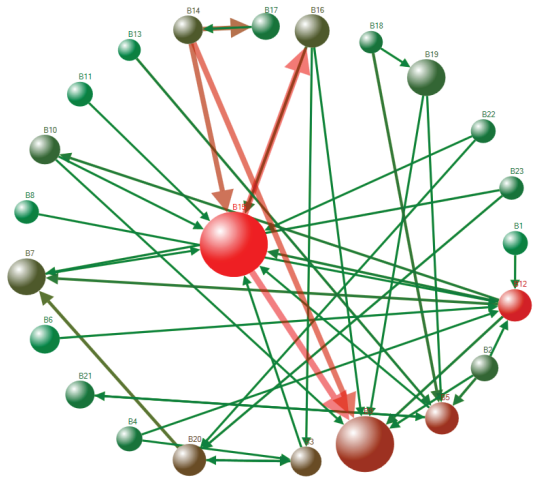
Текстни оквир 3: Мрежна анализа прелијевања системских ризика

Сврха анализе мрежне структуре у банкарском сектору БиХ је процјена интензитета потенцијалних шокова услијед међусобне повезаности, као и прекограничне изложености домаћих комерцијалних банака. Анализа је проведена на основу података на дан 31.12.2017. године и то у два правца, као: анализа међусобних билансних изложености 23 комерцијалне банке, уз симулацију пропасти сваке од њих, и анализа прекограничне изложености домаћих комерцијалних банака према банкарском и јавном сектору 33 земље[19].

У анализи мрежне структуре фокус је на кредитном ризику, а главна претпоставка у погледу кредитног шока је максимални губитак по основу неизмирења обавеза, односно губитак цјелокупног износа потраживања. Као услов постојања међубанкарске заразе узета је ситуација када губици прелазе дио регулаторног капитала изнад износа којим се испуњава регулаторни минимум стопе адекватности капитала. Основни налаз анализе представља број поткапитализираних банака услијед неизмирења обавеза појединачних банака или одређеног страног банкарског система. Банка се сматра поткапитализираном у случају пада стопе адекватности капитала испод минималног регулаторног захтјева.

Налази анализе међубанкарске изложености, уколико се тестира отпорност само на кредитни шок, показују да изложености на нивоу система и ризици финансијске заразе на домаћем међубанкарском тржишту нису велики. Према подацима агенција за банкарство, укупне међубанкарске изложености комерцијалних банака у БиХ су износиле 110,2 милиона КМ, што чини 3,5% укупног регулаторног капитала банкарског сектора, односно свега 0,4% укупне активе. Мрежа међубанкарских изложености у банкарском сектору БиХ, приказана на графикону ТО 6.1, није изразито густа, обзиром да су на графикону приказане само међубанкарске обавезе и потраживања на један одређени дан, док просјечан обим преконоћних трансакција између појединих домаћих банака није било могуће укључити у анализу.

Графикон ТО 6.1: Мрежа међубанкарске изложености, на дан 31.12.2017.

Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

Величина кругова на графикону ТО 6.1., који представљају банке у банкарском сектору БиХ, одређена је износом укупне активе. Износ међубанкарских изложености се приказује кроз дебљину веза, те кроз њихову боју, која је приказана у спектру од зелене до црвене. Што су везе дебље и имају интензивнију црвену боју, то су билатерална потраживања и обавезе између банака веће. Боја кругова указује на број веза банке са другим банкама. Банке означене јачом црвеном бојом повезане су са већим бројем банака у домаћем банкарском сектору.

Резултати анализе су показали да би једна банка имала губитке по основу несолвентности неке од три банке којима је изложена, што би довело до значајног смањења регулаторног капитала, те би њена стопа адекватности капитала пала испод регулаторног минимума. С обзиром на њену велику изложеност[20], банка има изразито висок индекс рањивости[21]. С друге стране, неколико банака се издваја по вишем индексу заразе[22] у односу на друге банке у сектору, што указује на значајнију изложеност других банака према овим банкама (Графикон ТО 6.2).

[19]Од укупно 89 земаља према којима су комерцијалне банке у БиХ биле изложене на дан 31.12.2017., у анализу су уврштени подаци о изложеностима према 33 земље, док су потраживања и обавезе према осталим земљама биле занемариво мале.

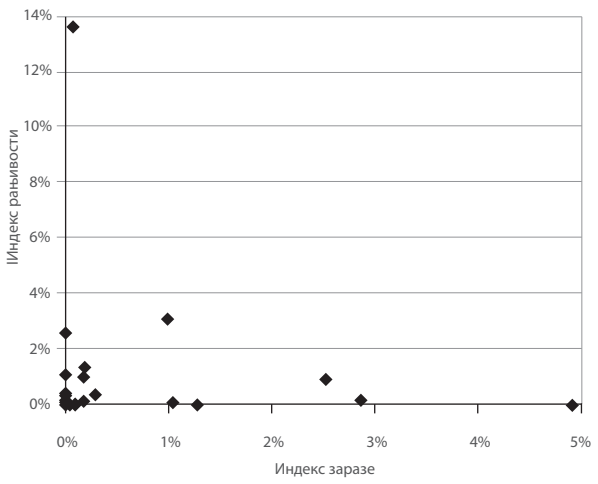
[20]Према подацима са краја 2017. године, укупна изложеност ове банке према три друге банке у сектору је износила чак 52,6% њеног регулаторног капитала.

[21]Индекс рањивости показује колико је банка осјетљива у случају несолвентности других банака, односно представља просјечни проценат губитка услијед пропасти свих других банака у сектору.

[22]Индекс заразе указује на значај једне банке по остале банке у сектору, односно показује колики је просјечни постотак губитка других банака услијед евентуалне пропасти ове банке.

Поменути налази односе се на прву итерацију преношења шока, односно на директни утицај који би несолвентност неке од банака имала на банке које су изложене према тој банци. У другој итерацији у којој се огледају ефекти индиректне изложености, ниједна банка није имала губитке који би довели до пада стопе адекватности капитала испод регулаторног минимума.

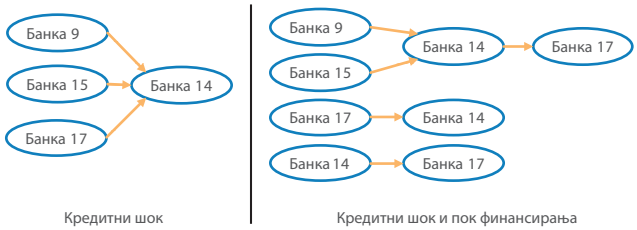
Графикон ТО 6.2: Индекс заразе и индекс рањивости усљед кредитног шока, по банкама, на дан 31.12.2017.

Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

Уколико се, поред кредитног шока, у мрежну анализу укључи и шок финансирања, те се за овај шок као основна претпоставка узме губитак по основу престанка финансирања, које у дијелу од 50% није могуће супституирати, налази анализе указују да би несолвентност банке са високим индексом рањивости приказана на Графикону ТО 6.2, услијед кредитног шока, већ у првој итерацији проузроковала пад стопе адекватности капитала испод регулаторног минимума код једне банке која јој је изложена. Такође, у случају несолвентности двије банке, у другој итерацији би дошло до пада адекватности капитала испод регулаторног минимума код једне банке иако према њима нема директну изложеност (Графикон ТО 6.3).

Графикон ТО 6.3: Резултати мрежне анализе у овисности од врсте претпостављеног шока

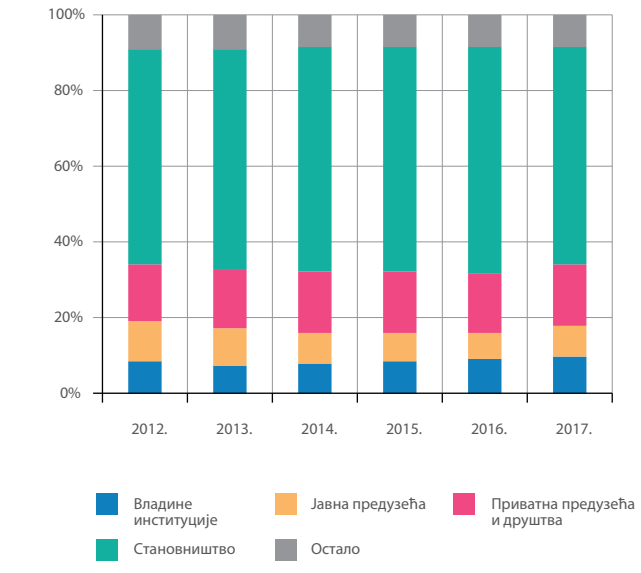
Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

Како би се идентификовали страни банкарски системи од системског значаја за банке у БиХ проведена је и мрежна анализа прекограничне повезаности. Анализа прекограничне повезаности је указала да већи ризик заразе произлази из прекограничних изложености него услијед изложености на домаћем међубанкарском тржишту. У анализу су укључена два шока: кредитни шок и шок финансирања, а претпоставке су идентичне онима које су коришћене у анализи међубанкарских повезаности[23]. Резултати анализе показују да би велики шокови у неколико земаља према којима банке из БиХ имају значајне изложености могли имати директне или индиректне ефекте заразе по банкарски сектор БиХ. Прелијевање ризика из Аустрије и Њемачке кључни је ризик прекограничне финансијске заразе по банке у БиХ, док значајне изложености појединих банака постоје и према Словенији, Италији, Великој Британији и Хрватској.

[23]Губитак по основу неизмирења обавеза у износу од 100% потраживања и губитак по основу престанка финансирања, које у дијелу од 50% није могуће супституирати.

У 2017. години настављен је раст депозита домаћих резидентних сектора, који су на крају године износили 19,64 милијарде КМ и у односу на крај 2016. године забиљежили су пораст од 11%. У структури укупних депозита најзначајнији су депозити становништва (графикон 6.5). За разлику од претходних неколико година када је раст депозита домаћих резидентних сектора доминантно био генерисан растом депозита становништва, у 2017. години расту укупних депозита уз сектор становништва у значајној мјери придонијели су и депозити владиних институција и приватних нефинансијских предузећа. Депозити становништва забиљежили су највећи номинални раст (622,7 милиона КМ или 5,7%), али је у релативном смислу био значајнији раст депозита владиних институција (382,2 милиона КМ или 24%), јавних нефинансијских предузећа (256,8 милиона КМ или 20,3%) и приватних нефинансијских предузећа (492,8 милиона КМ или 17,3%). Према подацима ЦББиХ, на крају 2017. године депозити на трансакционим рачунима и депозити по виђењу учествују са 25,7% и 25,9% у укупним депозитима становништава. Истовремено, смањено је учешће дугорочних депозита у укупним депозитима становништва с нивоа од 45,9%, колико је износило на крају претходне године, на 43,8% на крају 2017. године. Депозити становништва наставили су вишегодишњи тренд раста понајвише захваљујући повећању депозита на трансакционим рачунима (322,1 милион КМ или 12,5%) и депозита по виђењу (282,5 милиона КМ или 10,8%), док је ниво орочених депозита становништва у банкарском сектору готово непромијењен у посљедње двије године. Оваквом кретању депозита значајно доприноси континуирани пад пасивних каматних стопа у претходним периодима.

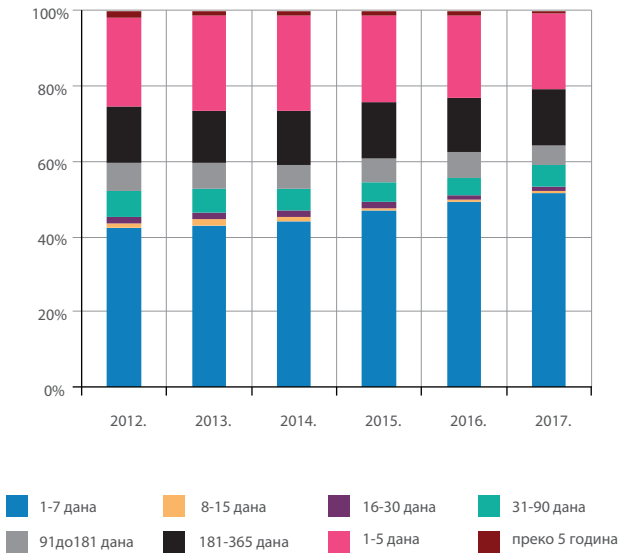
Графикон 6.5: Секторска структура депозита

Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

Узниске каматне стопе и непостојање алтернативних облика за сигурније видове инвестирања, континуирани раст депозита на трансакционим рачунима и депозита по виђењу у значајној мјери доприноси смањењу преостале рочности укупних обавеза банкарског сектора. На крају 2017. године депозити с роком доспијећа од једног до седам дана чине преко половине укупних депозита (51,3%). С друге стране, занемариво је мало учешће депозита с роком доспијећа преко пет година у структури укупних депозита (тек 0,9%). На основу података с краја 2017. године, депозити с преосталом рочности краћом од годину дана чине чак 79,1% укупних депозита (графикон 6.6). Као резултат континуираног смањења преостале рочности обавеза и даље се повећава ризик рочне трансформације краткорочних извора у дугорочне пласмане.

Графикон 6.6: Структура укупних депозита по преосталој рочности

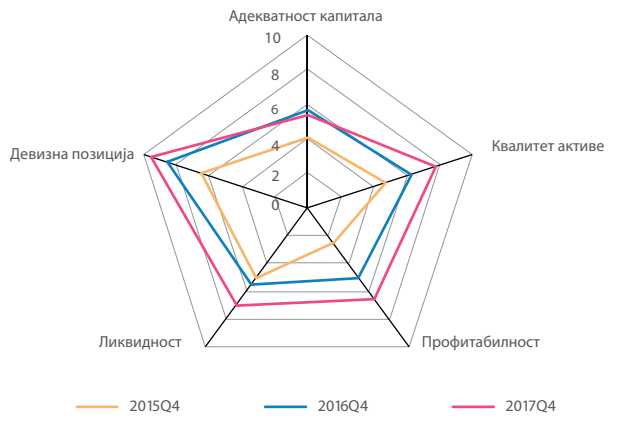

Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

На крају 2017. године забиљежено је побољшање готово свих главних индикатора финансијског здравља те се може оцијенити да је повећана стабилност банкарског сектора у односу на претходну годину. Оцјена стабилности банкарског сектора сажета је на дијаграму индикатора финансијског здравља и приказује промјене главних индикатора на основу којих се оцјењује адекватност капитала, квалитет активе, профитабилност, ликвидност и девизни ризик у банкарском сектору (графикон 6.7). За разлику од 2015. године када су оцјене индикатора указивале су на повећане ризике који су произашли из високог нивоа неквалитетних кредита

у систему, ниске профитабилности, а посљедично и капитализованости, у 2016. и 2017. години повећане су оцјене у свим сегментима пословања банкарског сектора те се може оцијенити да је банкарски сектор повећао отпорност на ризике у посљедње двије године.

Графикон 6.7: Дијаграм индикатора финансијског здравља банкарског сектора

Извор: ЦББиХ

На дијаграму су приказане оцјене за посљедњу годину и њихове вриједности за период с којим се упоређују, односно за претходне двије године. Оцјена стабилности за сваку варијаблу заснована је на поједностављеној стандардизацији неколико индикатора који представљају основу за квантификацију синтетичке оцјене степена стабилности различитих сегмената пословања банкарског сектора. Да би индикатори били упоредиви, потребно их је прво трансформисати односно стандардизовати, након чега се у зависности од добивене вриједности з-сцора сваком индикатору додјељује оцјена у складу с релативним положајем у односу на његову емпиријску дистрибуцију. Повећање удаљености од средишта дијаграма за сваку варијаблу, односно виша оцјена, указује на пораст стабилности у систему, док оцјене које су ближе средишту упозоравају на пораст ризичности или смањење отпорности банкарског сектора и у складу с тим и већу пријетњу стабилности.

Банкарски сектор БиХ на крају 2017. године био је адекватно капитализован, а стопа адекватности капитала банкарског сектора забиљежила је благо смањење вриједности у односу на претходну годину. Иако су основни и регулаторни капитал забиљежили повећање у односу на претходну годину (7,2% и 8,1% респективно), значајнији раст укупних пондерисаних ризика (9,1%) утицао је на благи пад стопе адекватности капитала у односу на крај претходне године (табела 6.3). Највећи позитиван утицај на капитал имало је повећање резерви по основу текућег финансијског резултата те докапитализација коју је у 2017. години провело пет банака у укупном износу од 33,1 милион КМ. Изузимајући четири банке које су у току 2017. године исплатиле дивиденду, све остале банке које су пословале позитивно у 2016. години задржале су добит из претходне године и повећале своје капиталне резерве у 2017. години. Истовремено, укупни пондерисани ризици су забиљежили пораст као резултат раста ризичне активе биланса и ванбиланса за 1,59 милијарди КМ (9,4%), у највећој мјери по основу раста кредитног портфеља.

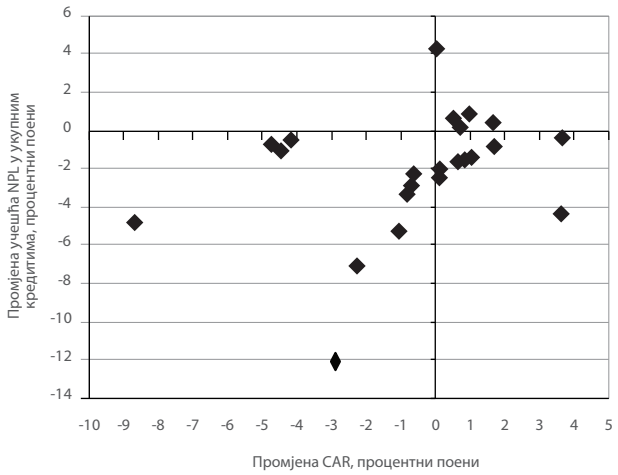
Табела 6.3: Основне карактеристике банкарског сектора

		2016.	2017.
Адекватна капитализованост	Регулаторни капитал, милиони КМ	2.889	3.123
	Укупни пондерисани ризик, милиони КМ	18.255	19.909
	Стопа адекватности капитала	15,8%	15,7%
Бољи квалитет кредитног портфеља	Неквалитетни кредити, милиони КМ	1.982	1.813
	Омјер неквалитетних према укупним кредитима	11,8%	10,0%
	Неквалитетни кредити умањени за резервисања према основном капиталу	18,5%	14,4%
Знатно виши пословни резултат	Нето добит/губитак, милиони КМ	219	336
	Поврат на просјечни капитал	7,3%	10,2%
Висока ликвидност	Ликвидна према укупним средствима	27,2%	28,4%
	Ликвидна средства према краткорочним финансијским обавезама	44,1%	44,3%

Извор: ЦББиХ

Већина банака је адекватно капитализована, с тим да неке од њих и даље имају високо учешће неквалитетних у укупним потраживањима, што ће и у наредним периодима вршити притисак на капитализованост ових банака. Иако је већи број банака забиљежио пад стопе адекватности капитала у односу на претходну годину, свега неколико банака је забиљежило раст неквалитетних у укупним потраживањима, а пад индикатора код већине банака у систему посљедица је значајнијег раста укупних пондерисаних ризика, првенствено као резултат јачања кредитне активности (графикон 6.8).

Графикон 6.8: Промјена CAR и учешћа NPL у укупним кредитима у односу на претходну годину, по банкама

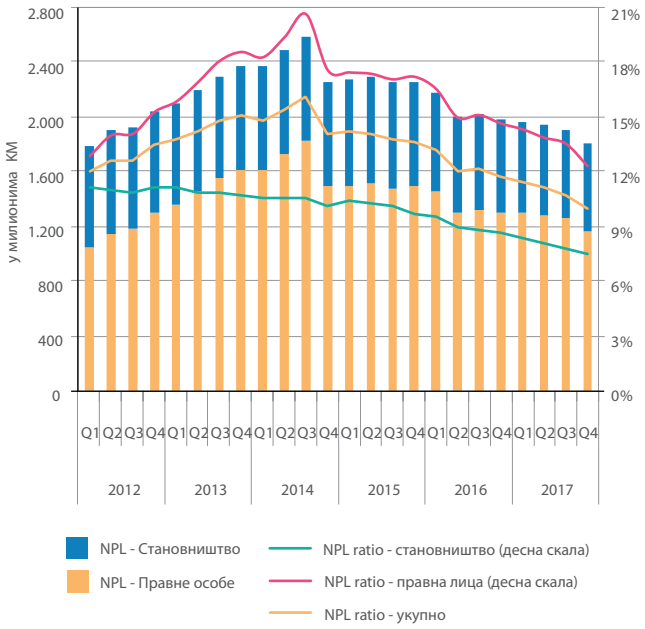

Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

Сви индикатори квалитета активе наставили су тренд побољшања на нивоу банкарског сектора у 2017. години. Учешће неквалитетне у укупној активи на крају 2017. године износило је 7,16%, што представља снижење од 1,27 процентних поена у односу на крај претходне године. Смањење неквалитетне активе у највећој мјери је резултат наставака процеса чишћења биланси банака, односно трајног отписа активе процијењене као губитак. У 2017. години банке су забиљежиле смањење неквалитетне активе у износу од 157,5 милиона КМ, од чега су отписале 136,8 милиона КМ активе и 6,8 милиона КМ камате процијењене као губитак. Највећи дио неквалитетне активе чине неквалитетна потраживања која су у 2017. години забиљежили смањење у износу од 168,9 милиона КМ (8,5%). Уз трајни отпис, позитиван ефекат на квалитет кредитног портфеља имало је јачање кредитне активности у 2017. години. Укупни кредити порасли су за 1,22 милијарде КМ (7,2%). Учешће неквалитетних у укупним кредитима на крају 2017. године износило 10% и забиљежио снижење од 1,73 процентних поена у односу на претходну годину. Такође, банке су забиљежиле и већу покривеност неквалитетних кредита резервисањима у односу на претходну годину[24]. Индикатор неквалитетни кредити умањени за резервисања према основном капиталу на крају 2017. године износио је 14,3% и забиљежио је смањење од 4,13 процентних поена у односу на крај претходне године. Смањење вриједности индикатора резултат је раста основног капитала, али и веће покривености неквалитетних кредита резервисањима, чиме су банке додатно ублажиле притисак на капитал који може произаћи из постојећег неквалитетног портфеља у дијелу који није покривен резервама.

Иако је на нивоу банкарског сектора забиљежен наставак побољшања свих индикатора квалитета активе, кредитни ризик још увијек представља доминантан ризик у банкарском сектору БиХ. Учешће неквалитетних у укупним кредитима и даље је високо, нарочито у сегменту кредита пласираних правним лицима (графикон 6.9). У сегменту правних лица настављен је тренд смањења неквалитетних кредита у апсолутном и релативном износу у току 2017. године, а смањење неквалитетних кредита као и у претходној години у највећој мјери остварено је трајним отписом ненаплативих потраживања. Уз трајни отпис ненаплативих потраживања, и знатно нижа стопа defaulta која је забиљежена у 2017. години указује да је кредитни ризик из овог сектора у паду.

Графикон 6.9: Квалитет кредитног портфеља

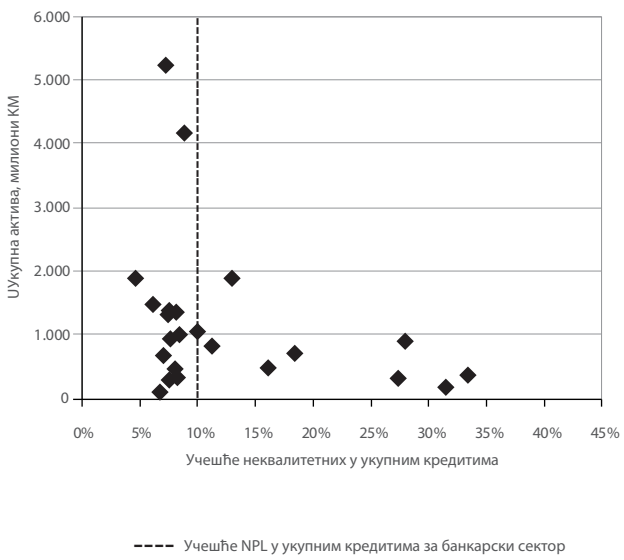
Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

Такође, смањењу учешћа неквалитетних у укупним кредитима у сектору нефинансијских предузећа допринио је раст кредитних пласмана који је био знатно већи него у претходној години. Већина банака је у 2017. години забиљежила повећање пласмана нефинансијским предузећима, а од укупног кредитног раста забиљеженог у овом сектору 55% су реализирале три банке. Вриједи истаћи да су двије од њих банке из групе великих банака по величини активе које су од почетка кризе имале строже захтјеве у погледу процјене кредитне способности дужника те се може закључити да је интензивирање кредитне активности у овим банкама и сигнал реалног оправка пословања приватних нефинансијских предузећа. С друге стране, поједине мање банке биљежиле су стопе кредитног раста веће од 20%, што би могло утицати на бржи раст кредитног ризика у тим банкама. Забринутост произилази из претходних пракси, будући да су у ранијим периодима банке које су остваривале значајан кредитни раст у слабим макроекономским околностима акумулисале висок ниво кредитног ризика којим није било могуће адекватно управљати. Неквалитетни кредити у сектору становништва наставили су тренд смањења као резултат наставака трајног отписа неквалитетних потраживања. Поред тога, бољој квалитети кредитног портфеља доприноси и учестало провођења репрограмирања кредита, а у 2017. години забиљежен је и нешто слабији интензитет рекласификације кредита

[24]Просјечна покривеност неквалитетних кредита резервисањима на крају 2017. године на нивоу банкарског сектора износила је 76,7%, док је на крају претходне године стопа покривености неквалитетних кредита резервисањима за NPL износила 74,4%.

у некvалитетне кредите у односу на претходне године. Побољшању квалитете кредитног портфеља у сектору становништва допринио је и интензивнији раст кредитних пласмана него у претходној години. С обзиром на то да је раније идентификован ризик по основу појачаног раста дугорочних ненамјенских кредита са слабијим квалитетом инструмената осигурања препознат и од стране регулатора, у 2017. години обје агенције за банкарство донијеле су одлуке којима је ограничена дужина и рочност ненамјенских кредита[25]. Учешће некvалитетних у укупним кредитима на крају 2017. године посебно је високо код четири банке у систему, у којима некvалитетни кредити чине више од једне четвртине укупног кредитног портфеља (графикон 6.10).

Графикон 6.10: Учешће некvалитетних у укупним кредитима по банкама, Q4 2017.

Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

Усвајањем сета подзаконских акта у складу с новим законским оквирима довршена је израда нове банкарске регулативе у 2017. години, која између осталог уређује и питање купопродаје пласмана банака. Усвајањем новог закона о стечају у РС и измјенама закона о стечају у ФБиХ[26], омогућено је благовремено покретање стечајног поступка, финансијско и оперативно реструктурисање дужника те скраћивање трајања и смањење трошкова стечајног поступка. Такође, новим законима је уведен предстечајни поступак, чији је циљ реорганизација неликвидних привредних друштава. У циљу успостављања свеобухватног оквира за рјешавање некvалитетних потраживања, потребно је донијети измјене пореског закона како би се успоставио посебан порески третман за откуп некvалитетних потраживања, измјене законског оквира за наплату потраживања и извршења како би се убрзали судски процеси наплате и потраживања те успостављање оквира за рјешавање дуга физичких лица у случајевима када дужник више не може да измирује обавезе према банкама. По успостављању оквира за рјешавање некvалитетних кредита, може се очекивати смањење нивоа системског ризика.

До краја 2017. године завршен је трећи циклус детаљног прегледа квалитета активе (AQR-Asset Quality Review) у појединим банкама. Резултати обављеног AQR-a у 2017. години су показали да су банке које су учествовале у оцјени квалитета активе адекватно капитализоване те да утврђени појединачни недостаци немају значајни утицај на банкарски систем.

Ниво кредитног ризика у банкарском сектору у наредном периоду ће бити и под индиректним утицајем каматног ризика у сектору становништва и нефинансијских приватних предузећа. Анализа структуре кредитног портфеља у погледу фиксације каматне стопе показује да је значајан број кредита уговорен с варијабилном каматном стопом. Подаци о новоодобреним кредитним пласманима сектору становништва и нефинансијских предузећа показују да је од укупних новоодобрених пласмана овим секторима у 2017. години, 61,5% одобрено уз промјенљиву каматну стопу односно иницијални период фиксације каматне стопе до једне године. Учешће кредита с промјенљивом каматном стопом у укупним новоодобреним кредитима становништва на крају 2017. године износило је 55,6% и забиљежио смањење од 6,72 процентна поена у односу на претходну годину. И док се учешће ових кредита у укупним новоодобреним пласманима сектору становништва смањује четврту годину за редом, банке су повећале пласмане нефинансијским предузећима с промјењивом каматном стопом односно иницијалним периодом фиксације каматне стопе до једне године за 25% те учешће ових кредита у укупним новоодобреним кредитима износи 66% на крају 2017. године. Већи опрез

[25]Одлука о укључивању посебних услова за уговарање дугорочних ненамјенских и замјенских кредита физичким лицима у систем управљања ризицима у банци, Службене новине ФБиХ 81/17 и Службени гласник РС 101/17). Према овим одлукама, максимална дужина ненамјенских и замјенских кредита ограничена је на рок трајања до 10 година, док је висина одобреног износа лимитрана на износ до 50.000 КМ.

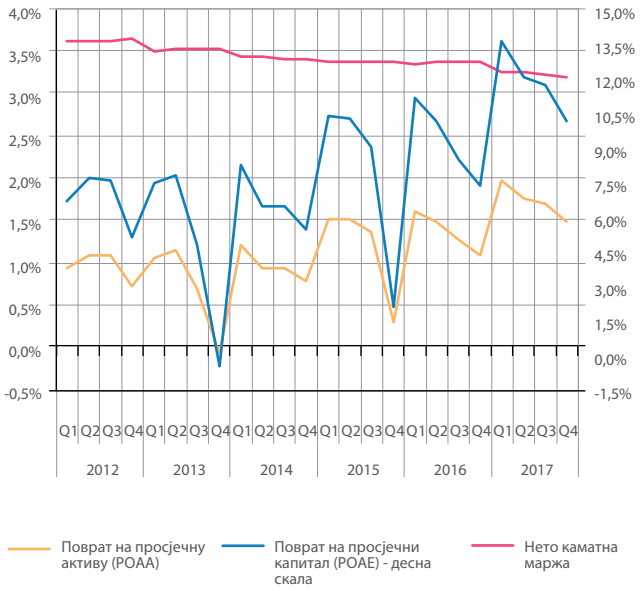
[26]Закон о Стечају РС усвојен је у фебруару 2016. године (Сл. гласник 16/16), а Закон о измјенама Закона о стечајном поступку ФБиХ усвојен је у јуну 2018. године (Службене новине ФБиХ, 52/18).

клијената у вези с преузимањем каматног ризика, који се огледа у све већој заступљености кредита с фиксном каматном стопом, у одређеној мјери ублажује притисак на пораст кредитног ризика који долази из сектора становништва. Иако је дошло до смањења учешћа кредита с промјенљивом каматном стопом у укупним кредитима сектора становништва, и даље се може оцијенити да је изложеност оба сектора каматном ризику врло висока, што индиректно може утицати на трансформацију каматног у кредитни ризик у банкарском сектору. Очекивани раст каматних стопа на међународним тржиштима повећао би трошкове финансирања за дужнике које имају уговорене кредите с варијабилном каматном стопом, што би могло узроковати кашњење у отплати једног дијела потраживања и погоршање квалитета кредитног портфеља у банкарском сектору.

Банкарски сектор БиХ на крају 2017. године исказао је рекордну добит у износу од 336,2 милиона КМ те остварио знатно већи повраћај на просјечну активу и просјечни акцијски капитал у односу на претходну годину. Снажан раст профитабилности банкарског сектора резултат је раста укупног прихода који је у значајној мјери био резултат раста оперативних прихода, благи раст нето каматног прихода те смањење некаматних расхода. Највећи дио добити банкарског сектора и даље је сконцентрисан у неколико највећих банака. Тако су двије банке остариле 48,2% укупне добити у сектору, док су три најпрофитабилније банке генерисале 61,7% укупне нето добити банкарског сектора. За разлику од претходних година када је неколико банака било суочено с већим губицима у пословању, у 2017. години само двије банке су исказале негативан финансијски резултат у укупном износу од 7,3 милиона КМ. Уз раст профитабилности који је забиљежила већина банака у систему, рекордном пословном резултату у значајној мјери допринијела је стабилизација и опоравак пословања у двије банака из исте групације које су протеклих година остваривале високе губитке и представљале значајан извор ризика за бх. банкарски систем.

Кретање индикатора ROAA и ROAE указује да банкарски сектор у посљедње двије године биљежи стабилан растући повраћај на активу и капитал, за разлику од ранијих периода када су услијед високих губитака остварених у појединачним банкама вриједности ових индикатора биле знатно волатилније (графикон 11).

Графикон 6.11: Индикатори профитабилности

Извор: ЦББиХ, калкулација ЦББиХ

На крају 2017. године банкарски сектор је остварио већи повраћај на просјечну активу и просјечни капитал у односу на претходну годину, што је резултат знатно већег раста нето добити у односу на раст просјечне активе и просјечног акцијског капитала. Анализа структуре прихода банкарског сектора показује да је у 2017. години дошло до благог смањења каматних прихода за 4,6 милиона КМ (0,4%), упркос забиљеженом јачању кредитне активности. Смањење каматних прихода прије свега је резултат наставка пада каматних стопа на новоодобрене кредитне пласмане, а забиљежено смањење каматних стопа на кредитне пласмане сектору становништва и нефинансијских предузећа је чак и веће него у претходној години[27].

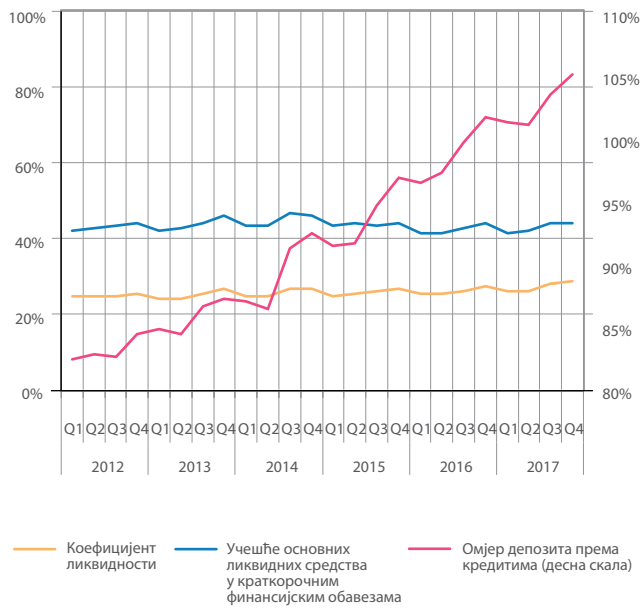
Да би амортизовале пад каматних прихода, банке су наставиле смањивати пасивне каматне стопе, чиме успијевају одржавати стабилну каматну маржу. Иако је на нивоу сектора забиљежен благи раст нето каматних прихода, настављен тренд смањења учешћа нето каматних прихода у укупном приходу као резултат снажнијег раста оперативних прихода. Тако је на крају 2017. године учешће нето каматних прихода у укупном приходу износило 58,3% и забиљежио смањење од 2,1 процентних поена у односу на крај претходне године. Снажан раст оперативних прихода банке су највећим дијелом генерисале по основу накнада за извршене услуге те једнократних ванредних

[27]Просјечна пондерисана каматна стопа на новоодобрене кредитне пласмане сектору становништва у 2017. години износила је 6,64%, док је просјечна пондерисана каматна стопа на новоодобрене кредитне пласмане сектору нефинансијских предузећа износила 4,46%. За детаљнију анализу кретања каматних стопа види поглавља Становништво и Предузећа.

прихода које је остварило неколико банака у 2017. години. На нивоу сектора забиљежено је и благо смањење некаматних расхода за 30,4 милиона КМ (2,8%), што је такође допринијело боље оствареном финансијском резултату. Из наведеног произилази да су банке у 2017. години значајан дио добити остариле услијед повећања оперативних прихода по основу накнада, што указује на ризик одрживости постојећег нивоа профитабилности у наредним периодима.

Ликвидност банкарског сектора у БиХ се у току 2017. године задржала на високом нивоу, што је прије свега узроковано континуираним трендом повећања депозита (графикон 6.12). На крају 2017. године ликвидна средства су чинила 28,4% активе банкарског сектора, док је 44,3% краткорочне пасиве било покривено ликвидним средствима (табела 6.3). Иако је на нивоу система забиљежена задовољавајућа ликвидност, поједине банке које биљеже раст кредита с проблемима у отплати могле би се суочити с растом ризика ликвидности.

Графикон 6.12: Индикатори ликвидности

Извор: ЦББиХ

Тестови на стрес

ЦББиХ на кварталној основи проводи top-down тестове на стрес за банкарски сектор у земљи, који су један од главних алата за оцјену његове отпорности на потенцијалне шокове из макроекономског окружења и банкарског сектора. Тестирањем на стрес се процјењује способност како цјелокупног банкарског сектора тако и појединачних банака да поднесу потенцијалне губитке који би настали у случају материјализације претпостављених шокова.

Тестирање се врши кроз два сценарија, основни и екстремни сценарио. У основном сценарију постављају се претпоставке базиране на макроекономским пројекцијама и пројекцијама кретања у банкарском сектору, чиме се настоји добити вјероватна позиција банкарског сектора за крај наредне двије календарске године. Екстремни сценарио претпоставља догађаје мале вјероватноће који ће, уколико се реализују, имати значајне негативне ефекте по банкарски сектор.

Тест на стрес се базира на два претпостављена шока: успоравању економске активности у земљи и расту каматних стопа. С обзиром на то да кредитни ризик представља најзначајнији ризик у банкарском сектору БиХ, у фокусу тестова на стрес је тестирање отпорности банкарског сектора на погоршање квалитета кредитног портфеља, тако да се оба шока одражавају кроз пораст неквалитетних кредита, што у коначници има негативне ефекте на профитабилност и капитализованост банкарског сектора.

Очекивана економска кретања заснована су на пројекцијама ММФ-а и процјенама ЦББиХ и користе се као претпоставке у основном сценарију теста на стрес. У основном сценарију за 2018. годину претпоставља се опоравак економске активност у земљи, који би се требао наставити и у 2019. години. У екстремном сценарију предвиђа се значајно слабљење домаће потражње, које се јавља као посљедица смањења расположивог дохотка становништва, као и смањене спољне потражње за домаћим производима. Тако се у оба периода екстремног сценарија претпоставља значајније успоравање економске активности у односу на пројекције из основног сценарија. Табела 6.4 даје преглед основних претпоставки које су се користиле приликом тестирања на стрес с подацима за крај 2017. године.

Табела 6.4: Основне претпоставке у тестовима на стрес

у %

	Основни сценарио		Екстремни сценарио	
	2018	2019	2018	2019
Раст реалног БДП-а [1)]	3,2	3,5	-3,8	-1,5
Раст активе	7,0	7,3	-3,5	-3,2
Номинални раст кредита	6,1	6,6	-4,0	-3,5
Раст хартија од вриједности	4,0	4,0	-5,0	0,0
Инфлација[1)]	1,5	1,6	-1,1	-0,8

Извор: ММФ и претпоставке ЦББиХ
1) Пројекције ММФ-а преузете из публикације IMF World Economic Outlook, April 2018

Основни налази тестова на стрес се изражавају у погледу капитализованости банкарског сектора у наредне двије године. Резултати тестова на стрес урађених на основу података с краја 2017. године су показали да би се стопа

адекватности капитала банкарског сектора БиХ у случају материјализације претпостављених шокова задржала изнад регулаторног минимума (табела 6.5). Међутим, и поред задовољавајуће капитализованости на нивоу банкарског сектора, тестови на стрес су показали да постоји значајан број банака које би, у случају да се претпостављени шокови реализују, имале потребе за додатним капиталом. Иако се ради о ризицима идиосинкретичког карактера, недовољна капитализованост већег броја банака или банака од системске важности могла би постати пријетња стабилности цјелокупног банкарског сектора.

Табела 6.5: Резултати тестова на стрес

	Основни сценарио		Екстремни сценарио	
	2018	2019	2018	2019
Стопа адекватности капитала, %	16,1	16,3	14,6	13,7
Укупне докапитализацијске потребе, милиони КМ	3,4	17,4	108,5	224,1
Број банака које требају докапитализацију	2	3	7	11

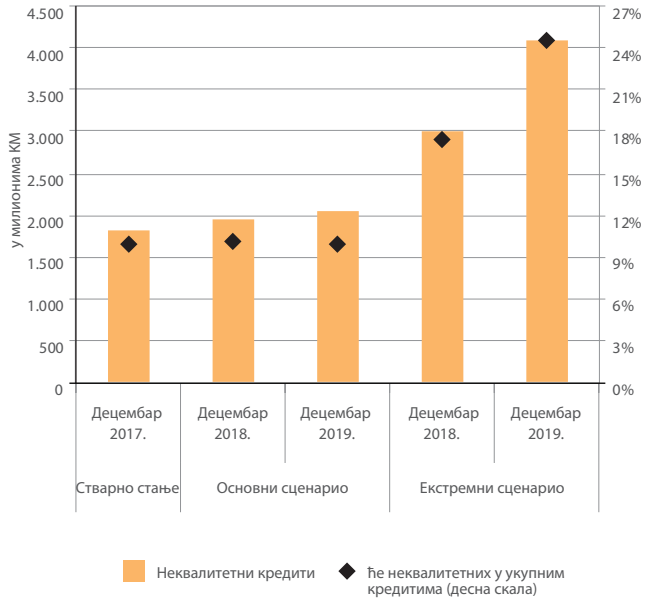
Извор: ЦББиХ

Иако је у основном сценарију банкарски сектор исказао отпорност на актуелне ризике и постојећи низак ниво економске активности, неколико банака, првенствено оне банке које се већ дужи временски период суочавају с проблемима у пословању, исказале су потребе за додатним капиталом. Тако у основном сценарију на крају 2018. године докапитализацијске потребе исказују двије, а на крају 2019. године три банке, од чега двије банке које су већ у првом периоду исказале потребу за додатним капиталом. Ради се о малим банкама које су у протеклим годинама остваривале губитке у пословању или су им биланси оптерећени високим нивоом неквалитетних кредита те би им у претпостављеним условима макроекономског опоравка и повећања билансне суме значајније расли трошкови у односу на повећање прихода. Овакав сценариј би резултирао падом профитабилности код ових банака у толикој мјери да би утицао на смањење стопе адекватности капитала испод регулаторног минимума.

У случају да се остваре претпостављени шокови из екстремног сценарија, потребе за додатним капиталом у 2018. години имало би седам, а у 2019. години једанаест банака. Међу банкама код којих се потребе за додатним капиталом јављају само у екстремном сценарију, већином се налазе банке чији биланси су оптерећени значајним нивоом неквалитетних потраживања или им је структура капитала неповољна у смислу да адекватност капитала не одржавају искључиво најквалитетнијим врстама капитала, тако да су ове банке најосјетљивије на постављене јаке шокове. Поред наведеног, и поједине банке с добрим индикаторима финансијског здравља у случају претпостављеног раста неквалитетних кредита и трошкова финансирања те уз пад кредитне активности, остварили би губитке које не би биле способне апсорбовати уз постојећи ниво капитала, тако да би исказале потребе за додатним капиталом у једном или у оба периода екстремног сценарија.

Резултати тестова на стрес у екстремном сценарију су показали да је капитализованост банака првенствено осјетљива на квалитет кредитног портфеља, који услијед претпостављених шокова биљежи значајно погоршање. Значајни пораст трошкова резервисања, услијед погоршања квалитета кредитног портфеља, као и трошкова финансирања банака у екстремном сценарију резултирао би негативним финансијским резултатом код великог броја банака у систему, што би утицало на погоршање њихове капитализованости. Битно је напоменути да се у тестовима на стрес не претпоставља да су банке које су исказале докапитализацијске потребе у првом периоду надомјестиле недостајући капитал, већ долази до акумулисања докапитализацијских потреба у оба периода теста на стрес. Из овог разлога су резултати у другом периоду оба сценарија лошији у односу на први период. Такође, тестови на стрес не садрже претпоставку отписа неквалитетних кредита, односно продаје овог дијела активе другом правном лицу, при чему долази до акумулисања неквалитетних кредита у периодима за које се врши тестирање на стрес (графикон 6.13).

Графикон 6.13: Неквалитетни кредити и учешће неквалитетних кредита у укупним кредитима

Извор: ЦББиХ

6.2 Небанкарски финансијски сектор

Услијед опоравка економске активности у 2017. години забиљежени су благи позитивни трендови у појединим сегментима небанкарског финансијског сектора. Раст вриједности имовине остварен је у микрокредитном организацијама, сектору осигурања и инвестиционим фондовима. С друге стране, у лизинг сектору забиљежена је контракција билансне суме лизинг друштава као резултат смањења броја друштва која послују у лизинг сектору (табела 6.1). Иако је опоравак пословања дијела небанкарских финансијских посредника утицао на раст активе небанкарског финансијског сектора у 2017. години, тај раст није био довољно снажан да би резултирао растом учешћа овог сектора у укупној активи финансијских посредника. У односу на 2016. годину актива небанкарског финансијског сектора забиљежила раст од 147,5 милиона КМ, али њено учешће у финансијском сектору смањено је с 12,2% на 11,7%. На тржишту капитала забиљежен је пад промета другу годину заредом.

Позитивна кретања забиљежена у микрокредитном сектору у 2017. години која се огледају у оснивању нови компанија, расту кредитне активности и билансне суме те већој профитабилности, индикатори су опоравака пословања овог дијела финансијског сектора. На крају 2017. године у БиХ је пословало 25 МКО, од чега 15 микрокредитних фондација и 10 микрокредитних друштава. У току 2017. године основана су три нова микрокредитна друштва и једна микрокредитна фондација. Укупна актива микрокредитног сектора на крају 2017. године већа је за 125,9 милиона КМ или 19% у односу на 2016. годину (табела 6.6). У структури активе највеће учешће имају кредити (624 милиона КМ или 79,1%), с годишњом стопом раста од 11,3%. Опоравак кредитне активности забиљежен је у већини микрокредитних организација, али поједине мање МКО и даље се суочавају с недостатком извора финансирања те биљеже контракцију билансне суме и остварују негативне пословне резултате. Од укупног износа микрокредита, 97,7% је пласирано физичким лицима, од чега је највећи дио одобрен за финансирање сектора пољопривреде (37,5%). На пласмане за услужне дјелатности отпада 17,9% микрокредита физичким лицима, након чега слиједе кредити за стамбене потребе (14,5%).

Табела 6.6: Поједностављени биланс стања микрокредитних организација

у милионима КМ

Актива			Пасива		
	2016.	2017.		2016.	2017.
Новчана средства и пласмани другим банкама	35,9	60,0			
Кредити	560,8	624,0	Обавезе по узетим кредитима	334,9	397,8
Резерве за кредитне губитке	-4,8	-5,0	Капитал	293,1	352,8
Остала актива	70,8	109,6	Остале обавезе	34,7	38,1
УКУПНО	662,7	788,7	УКУПНО	662,7	788,7

Извор: ФБА и АБРС, калкулација ЦББиХ

У МКО сектору у 2017. години забиљежен је пораст ризичног портфеља, али је захваљујући значајнијем расту кредитних пласмана, учешће ризичног портфеља у укупном портфељу нешто ниже у односу на претходну годину. Од укупног кредитног портфеља 2,24% или 14 милиона КМ кредита имало је кашњење у отплати, што представља повећање ризичног портфеља за 695 хиљада КМ или 5,2% у односу на претходну годину. Такође, забиљежено је повећање резервисања за кредитне губитке са 4,8 милиона КМ на крају 2016. године на 5 милиона КМ на крају 2017. године. Стопа резерви за кредитне губитке на нивоу сектора износила је 0,8% и забиљежила је смањење од 5 базних поена у односу на претходну годину. Ванбилансна евиденција, коју у највећем дијелу чине отписана потраживања на крају 2017. године износила је 150,1 милион КМ и нижа је за 2,5% у односу на претходну годину те чини 24% кредитног портфеља.

У структури пасиве, обавезе по узетим кредитима које представљају основни извор средстава МКО износе 397,8 милиона КМ те биљеже раст од 18,8% у односу на претходну годину. Иако су обавезе по узетим краткорочним и дугорочним кредитима забиљежиле раст први пут након 2008. године, домаће комерцијалне банке и међународни кредитори и даље су у одређеној мјери уздржани код кредитирања микрокредитног сектора, услијед чега су поједине МКО ускраћене за повољнија финансијска средства којим би финансирале своју активност. Укупни капитал сектора на крају 2017. године износи 352,8 милиона КМ и биљежи повећање за 59,7 милиона КМ (20,4%) у односу на претходну годину. На повећање укупног капитала микрокредитног сектора најзначајнији утицај имало је повећање основног капитала, као резултат докапитализације два микрокредитна друштва у 2017. години, те уплата оснивачког капитала код три новооснована микрокредитна друштва. У структури

капитала микрокредитних фондација најзначајнији је вишак прихода над расходима који износи 169,8 милиона КМ, док код микрокредитних друштава значајан извор капитала представља нераспоређена добит која је на крају 2017. године износила 45 милиона КМ.

Микрокредитни сектор је на крају 2017. године остварио позитиван финансијски резултат у висини од 26,9 милиона КМ и забиљежио пораст профитабилности у износу од 1,1 милион КМ у односу на претходну годину. Четири микрокредитна друштва исказала су губитак у пословању у износу од 1,06 милиона КМ, док су четири микрокредитне фондације исказале мањак прихода над расходима у износу од 199 хиљада КМ. Укупни приходи на крају 2017. године износили су 124 милиона КМ и забиљежили су повећање од 9,2% у односу на претходну годину. У структури укупних прихода највеће учешће имају приходи од камата, који на крају 2017. године чине 92% укупних прихода. Приходи од камата износе 114 милиона КМ и биљеже повећање за 9,3 милиона КМ (8,9%). Оперативни приходи износе 10 милиона КМ и биљеже повећање у износу од 1,2 милиона КМ (13%) у односу на претходну годину.

Просјечна пондерисана ефективна каматна стопа на укупне кредите у ФБиХ у четвртом кварталу 2017. године је износила 24,73%, при чему су ефективне каматне стопе на краткорочне и дугорочне микрокредите у ФБиХ нешто ниже у односу на претходну годину, док је иста стопа на укупне кредите у РС износила 23,9%, с тим да је у РС забиљежено повећање каматних стопа на краткорочне и дугорочне микрокредите у току 2017. године.

Укупни расходи МКО сектора износили су 106,8 милиона КМ и забиљежили су повећање од 8,4% у односу на претходну годину. Оперативни трошкови сектора, које у највећем дијелу чине трошкови плата и доприноса, већи су за 10,4% у односу на 2016. годину, што је резултат повећања броја запослених у микрокредитном сектору[28]. Трошкови резервисања за кредитне и друге губитке износили су 4,7 милиона КМ и забиљежили су повећање од 2,4% у односу на претходну годину. Пораст профитабилности микрокредитног сектора у 2017. години у највећој мјери резултат је раста прихода остварених по основу камата и сличних прихода. Иако индикатори пословања микрокредитног сектора указују на раст и стабилизацију пословања, за даљње јачање микрокредитног сектора потребно је створити мањи број јачих и здравијих МКО, чиме би се у фондацијама које имају мањи износ капитала и висок степен отписаних потраживања очувала донирана средства и вратило повјерење инвеститора који овај сектор и даље перципирају ризичним.

На крају 2017. године дозволу за рад имало је шест лизинг друштава, а број друштава даваоца лизинга смањен је за два друштва, што је резултирало контракцијом билансне суме лизинг сектора. Средином 2017. године одузета дозвола за рад друштву Hypo Alpe Adria Leasing д.о.о. Бања Лука, а почетком трећег квартала проведен процес припајања друштва UniCredit Leasing д.о.о Сарајево банци UniCredit д.д. Мостар. Поред тога, потребно је напоменути да у 2017. години три лизинг друштва нису била тржишно активна у процесу закључивања нових уговора. Укупна актива лизинг сектора износила је 260,2 милиона КМ и забиљежила је смањење за 162,5 милиона КМ (38,4%) у односу на претходну годину. Два лизинг друштва биљеже раст билансне суме у износу од 26,1 милион КМ, док четири друштва, од којих три нису била тржишно активна биљеже пад билансне суме у износу од 41,3 милиона КМ у односу на претходну годину[29]. У структури укупне активе најзначајнија ставка биланса стања друштава за лизинг су финансијски пласмани. На финансијски лизинг односи се 89,3% вриједности уговора о лизингу, а на послове оперативног лизинга преосталих 10,7%. Вриједност новозакључених уговора финансијског и оперативног лизинга у 2017. износила је 145,8 милиона КМ, што је за 1,5% више у односу на исти период претходне године. Укупна нето потраживања по основу финансијског лизинга износе 176 милиона КМ и чине 67,6% укупне активе у 2017. години. Формиране резерве за губитке по финансијском лизингу на крају 2017. године износиле су 2,1 милион КМ и мање су за 2,4 милиона КМ или 53,8% у односу на претходну годину. Изузимајући једно лизинг друштво које је забиљежило повећање формираних резерви за губитке, остала лизинг друштва биљежила су смањење формираних резерве за губитке по финансијском лизингу.

Сектор лизинга је на крају 2017. години остварио позитиван финансијски резултат у износу од пет милиона КМ, за разлику од претходне године када је услијед исказних губитака неактивних лизинг друштава остварен негативан финансијски резултат на нивоу сектора. Позитиван финансијски резултат остварила су четири лизниг друштва у износу од шест милиона КМ, док су два друштва исказала негативан финансијски резултат у износу

[28]Укупан број запослених у 2017. години већи је за 12,3% у односу на претходну годину, с тим што је у ФБиХ повећање броја запоселних резултат чињенице да 114 радника који су запосленици једне МКФ, ангажовани на пола радног времена и као запосленици једног МКД те су исти евидентирани у извјештајима о квалификационој структури запослених и МКФ и МКД.

[29]Највећи износ смањења билансне суме односи се на једно неактивно лизинг друштво.

од једног милион КМ. Иако су преостала активна друштва забиљежила побољшање индикатора пословања, које се огледа у повећању укупног волумена финансирања и броја новозакључених уговора те оствареном позитивном финансијском резултату, евидентно је да овај сектор све више губи на значају.

Тржиште осигурања наставило је биљежити раст премијских прихода и билансне суме у 2017. години. На тржишту осигурања у БиХ у 2017. години пословало је 27 друштава за осигурање и једно друштво за реосигурање. Укупна обрачуната премија у 2017. години износила је 683,2 милиона КМ и у односу на исти период прошле године биљежи повећање од 7,8%. Иако је забиљежен раст премије и у 2017. години, учешће премије у укупном БДП-у и даље је на изразито ниском нивоу као и претходне године (2,17% БДП-а). Од укупне обрачунате премије, на неживотна осигурања се односи 79,6%, односно 544 милиона КМ. Најзначајније учешће у укупној премији осигурања и даље има осигурање од аутомобилске одговорности (преко 50%), што представља индикатор велике неразвијености тржишта осигурања у БиХ. Обрачуната премија на животна осигурања је износила 139,2 милиона КМ, чиме је у 2017. години учешће у укупној премији остало на прошлогодишњем нивоу од 20,4%. Иако се и у 2017. биљежи раст премије животног осигурања (7,7%) и даље је слаба заступљеност добровољних врста осигурања, што представља један од индикатора слабе развијености тржишта осигурања у БиХ. Укупне бруто исплаћене штете износе 265,7 милиона КМ и чине 38,9% укупне обрачунате премије.

Према подацима ЦББиХ, осигуравајућа друштва су на крају 2017. године држала на рачунима комерцијалних банака, у различитим формама депозита 33,9% укупне активе. И док депозити код комерцијалних банака биљеже благо смањење учешћа у активи осигуравајућих друштава, примјетан је тренд раста учешћа владиних хартија од вриједности у структури активе овог сектора. Инвестиције сектора осигурања у владине хартије од вриједности на крају 2017. године износиле су 301 милиона КМ и забиљежиле раст од 37,8% у односу на претходну годину, а учешће владиних хартија од вриједности у укупној активи осигуравајућих друштва на крају године износило је 16,6%.

Раст премије и билансне суме осигуравајућих друштава указује на наставак позитивних трендова у сектору осигурања. Међутим, даљњи развој тржишта осигурања у БиХ у великој мјери је лимитиран општим економским условима, попут ниског нивоа плата и континуирано високе стопе незапослености те непостојањем довољног нивоа знања становништва о улози и значају осигурања. Све наведено резултира још увијек слабом заступљености добровољних врста осигурања, што у коначници представља ограничавајући фактор јачању инвестиционог потенцијала сектора осигурања.

У 2017. години дозволу за рад имало је 36 инвестиционa фондa, од чега 17 у ФБиХ и 19 у РС. Од укупно 36 инвестиционa фондa, 25 су затворени инвестициони фондови, док су 11 фондова отворени инвестициони фондови. У току 2017. године дозволу за рад добила су три отворена инвестициона фонда[30]. Дио имовине затвореног мјешовитог инвестиционог фонда (ЗМИФ) у преобликовању "Кристал инвест фонд" Бања Лука пренесен је у отворени акцијски инвестициони фонд "Oportunity fund", док је дио имовине ЗМИФ у преобликовању "Zepter fund" Бања Лука пренесен је у отворени мјешовити инвестициони фонд "Future fund" и Отворени мјешовити инвестициони фонд "Maximus fund". Нето вриједност имовине инвестиционих фондова на крају 2017. године износила је 846,9 милиона КМ и забиљежила је повећање за 45,3 милиона КМ (5,6%) у односу на крај претходне године. Повећању укупне вриједности нето имовине инвестицоних фондова у 2017. години највише је допринијело значајније повећање нето имовине једног фонда. С друге стране, већи број фондова биљежи смањење нето имовине као резултат смањења тржишне вриједности хартија од вриједности из портфеља фондова. У структури портфеља инвестиционих фондова још увијек доминирају власнички инструменти, односно акције као најзначајнија врста имовине код готово свих инвестиционих фондова.

Укупан промет на бх. берзама у 2017. години наставио је биљежити смањење другу годину заредом, а вриједност промета износи 1,02 милијарде КМ. Од укупног промета на Сарајевској берзи (SASE) остварено је 532,6 милиона КМ, односно 52,2%, а на Бањалучкој берзи (BLSE) 486,9 милиона КМ или 47,8%. Вриједност укупно оствареног промета на бх. берзама у 2017. мања је за 26,1%, док су годишње стопе пада промета на SASE и BLSE износиле 29,5% и 22,1% респективно. Као и претходних неколико година највећи обим промета остварен је на примарном тржишту у сегменту инструмената дуга, а с обзиром на то да су ентитетске владе смањиле интензитет задуживања на домаћем тржишту капитала у односу на

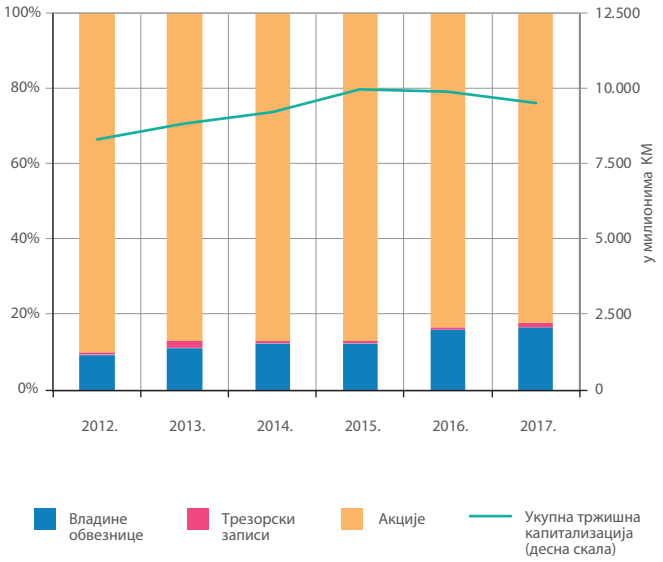
[30]У складу са Законом о инвестиционим фондовима у РС ("Службени гласник Републике Српске", број 92/06) друштво за управљање које управља затвореним инвестиционим фондом и које је организовано у затворени инвестициони фонд, дужно је да најкасније у року од три године од дана 14.10.2015. године, затворени инвестициони фонд преобликује у отворени инвестициони фонд.

раније године, забиљежен је пад промета на обје бх. берзе. На котацијама привредних друштава, фондова и обвезница такође је забиљежен пад промета у износу од 51,4 милиона КМ, док је на слободном тржишту забиљежен благи пораст промета у износу од 10 милиона КМ и то у највећој мјери као резултат пораста промета на тржишту емитената у стечају. Уз смањење јавне понуде на примарном тржишту, на BLSE је забиљежен и пад редовног промета акција, фондова, обвезница и трезорских записа у износу од 68,4 милиона КМ.

Укупна тржишна капитализација у БиХ на крају 2017. године мања је у односу на претходну годину, што је резултат забиљеженог смањења тржишне капитализације на SASE у износу од 383,8 милиона КМ (7%). Истовремено тржишна капитализација на BLSE виша је за 61,7 милиона КМ (1,6%) у односу на крај 2016. године. Смањење тржишне капитализације које је забиљежено на SASE у 2017. години резултат је значајног смањења вриједности акција компанија којима се тргује на овој берзи. На годишњем нивоу једино је вриједност индекса SASX 30 забиљежила благи раст (0,53%), док су вриједности индекса BIFX, SASX 10 и SASX-BBI умањене за 25,1, 18,5 и 8,7% респективно. Вриједност берзанског индекса BIRS на бањалучкој берзи забиљежила је пад од 0,6%, вриједност индекса предузећа Електропривреде Републике Српске (EPC) нижа је за 14,7%, док је вриједност индекса обвезница Републике Српске (OPC) забиљежила повећање од 13,4% у односу на крај претходне године.

Иако су ентитетске владе смањиле интензитет задуживања на домаћем тржишту капитала у 2017. години учешће владиних хартија од вриједности у укупној тржишној капитализацији наставило се повећавати, у највећој мјери као резултат смањења укупне тржишне капитализације[31]. Тако је на крају 2017. године учешће владиних хартија од вриједности у укупној тржишној капитализацији достигало ниво од 17,6% (графикон 6.14)[32].

Графикон 6.14: Учешће владиних хартија од вриједности у укупној тржишној капитализацији

Извор: SASE и BLSE, калкулација ЦББиХ

Пад промета на тржишту капитала, релативно мала улога микрокредитних организација и лизинг друштава у финансијском посредовању те недовољан раст осигуравајућих друштава указују на неспремност домаћих улагача ка алтернативним облицима улагања. Домаћа тржишта капитала у погледу инвестиционе активности и потенцијала још увијек нису на нивоима које би подржале бржи развој привредне активности у БиХ. Већи институционални улагачи још увијек нису присутни на тржишту капитала. Уз развој институционалних улагача, једна од нужних претпоставки за развој тржишта капитала јесте јачање приватног сектора и стварање услова за развој снажних приватних компанија које би могле користити бх. берзе као додатни извор финансирања и у одређеној мјери као алтернативу банкарском сектору.

[31]У циљу анализе, вриједност укупне тржишне капитализације на SASE увећана је за вриједност прометованих обвезница у току извјештајног периода. Од укупних прометованих обвезница на SASE у 2017. години 98,82% се односило на ентитетске владине обвезнице.

[32]На графикону нису приказане корпоративне обвезнице, будући да њихово учешће у укупној тржишној капитализацији износио свега 0,1% те трезорски записи Влада ФБиХ, јер се њима не тргује на секундарном тржишту.

7. Финансијска инфраструктура

7.1 Платни системи

Законску обавезу одржавања одговарајућих платних и обрачунских система ЦББиХ испунила је и у 2017. години: платни промет у земљи се одвијао неометано кроз системе жироклиринга и бруто поравнања у реалном времену (RTGS); одржавани су Централни регистар кредита (ЦРК) и Јединствени регистар трансакционих рачуна (JPTP) те је вршен међународни клиринг плаћања с иностранством.

У току 2017. године, у платним системима ЦББиХ забиљежен је раст броја трансакција као и њихове вриједности кроз системе жироклиринга и RTGS-а. У марту 2017. године ЦББиХ је у жироклиринг систему, умјесто дотадашњих три, увела четири поравнања, чиме је правним и физичким лицима омогућено чешће процесуирање њихових платних налога у току дана. Укупан број трансакција у међубанкарском платном промету је повећан за 2,8%, док је укупна вриједност трансакција повећана за 8,9% у односу на претходну годину.

Повећање вриједности трансакција у 2017. години резултирало је бржом циркулацијом новца у економији, па је тако смањен број дана потребан да би се извршиле трансакције у вриједности годишњег номиналног БДП-а (табела 7.1.). И поред континуираног повећања броја међубанкарских трансакција, већи дио платног промета се и даље одвија унутар самих банака. У 2017. години, 62% од укупног броја трансакција односило на унутарбанкарске трансакције, док се осталих 38% односило на међубанкарске трансакције.

Концентрација укупног броја и вриједности међубанкарских трансакција у платном промету, илустрована је Herfindahl-Hirschmanovim индексом (HHI)[33]. У табели 7.2. приказане су вриједности индекса израчунате на основу података о укупном броју и износу међубанкарских трансакција за све банке учеснице платног промета, у оба платна система (RTGS и жироклиринг). Концентрација трансакција мјерена HHI индексом, када се у израчун укључе све банке у систему, већа је у односу на претходну годину, али вриједности не указују на постојање системских ризика у платним системима. Вриједности HHI индекса указују на умјерену концентрацију међубанкарских платних трансакција, односно на чињеницу да се већина међубанкарског платног промета одвија између мањег броја великих банака.

Табела 7.1: Трансакције у међународном платном промету

Година	Укупан број трансакција, у милионима	Укупан промет, милиони КМ	Просјечни дневни промет, милиони КМ	БДП/ просјечан дневни промет
2005.	22,9	36.195	140,3	122
2006.	24,9	47.728	185,0	104
2007.	28,4	60.193	234,2	93
2008.	29,6	70.345	272,7	91
2009.	29,0	64.458	251,8	95
2010.	31,8	67.779	263,7	94
2011.	32,5	76.653	298,3	87
2012.	33,8	81.533	318,5	81
2013.	35,8	76.605	298,1	88
2014.	37,9	87.859	341,9	79
2015.	39,1	85.106	326,1	87
2016.	40,0	88.380	338,6	86
2017.	41,1	96.243	370,2	85

Извор: ЦББиХ, БХАС, калкулација ЦББиХ

Табела 7.2. Концентрација трансакција у међубанкарском платном промету (HHI)

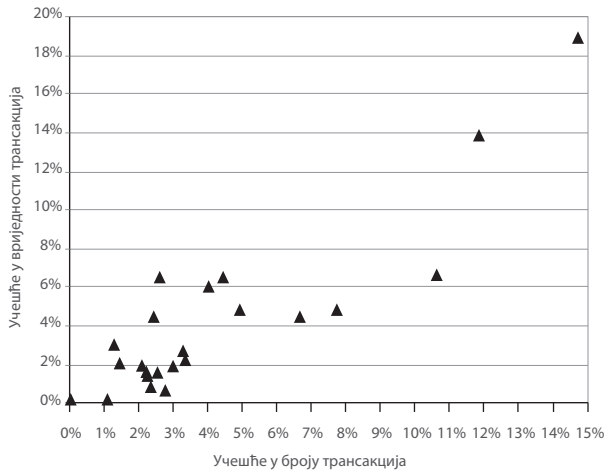
Период	Све банке		10 банака с највећим учешћем	
	Број трансакција	Вриједност трансакција	Број трансакција	Број трансакција
Децембар 2008.	693	908	1.271	1.381
Децембар 2009.	651	989	1.233	1.413
Децембар 2010.	651	903	1.256	1.346
Децембар 2011.	626	836	1.230	1.287
Децембар 2012.	638	844	1.278	1.295
Децембар 2013.	654	810	1.337	1.378
Децембар 2014.	660	778	1.350	1.310
Децембар 2015.	689	810	1.314	1.305
Децембар 2016.	690	822	1.307	1.322
Децембар 2017.	723	852	1.320	1.349

Извор: ЦББиХ, калкулација ЦББиХ

На графикону 7.1. приказано је учешће банака у укупном броју и вриједности међубанкарских трансакција за 2017. годину. Банка с највећим учешћем у међубанкарском платном промету у 2017. години чини 18,98% укупне вриједности трансакција, а првих пет банака с највећим учешћем чине 52,53% укупне вриједности трансакција.

[33]HHI је мјера концентрације и рачуна се као сума квадрата појединачних учешћа у посматраном сегменту. Индекс испод 1.000 поена указује на неконцентрисаност, 1.000 до 1.800 поена умјерену, а преко 1.800 поена на високу концентрацију.

Графикон 7.1: Учешће банака у међубанкарском платном промету у 2017.

Извор: ЦББиХ, калкуалција ЦББиХ

У 2017. години ЦББиХ је наставила одржавати Централни регистар кредита (ЦРК). Подаци у ЦРК-у ажурирају се на дневној основи од стране пословних банака, микрокредитних организација, лизинг компанија и осталих институција које извјештавају податке у ЦРК, чиме се финансијским институцијама корисницима ове базе података обезбјеђују подаци о кредитној историји и тренутној задужености њихових постојећих или потенцијалних клијената и на тај начин омогућава да квалитетније процијене ризике приликом доношења одлука о одобравању пласмана. Коришћење ЦРК-а је у току 2017. године било нешто интензивније у односу на претходну годину, што указује да финансијски посредници податке из овог регистра сматрају релевантним у оцјени бонитета клијената.

ЦББиХ је у 2017. години наставила одржавати Јединствени регистар трансакционих рачуна као и јединствену базу података свих блокираних рачуна пословних субјеката у БиХ. Попис блокираних рачуна пословних субјеката се једном мјесечно ажурира и објављује на веб страници ЦББиХ. Објављивањем листе блокираних рачуна, ЦББиХ омогућава свим пословним субјектима увид у статус рачуна постојећих или потенцијалних пословних партнера.

ЦББиХ је у 2017. години наставила вршити међународни клиринг плаћања између банака из БиХ и Републике Србије те је реализовано 10.602 налога укупне вриједности 172,1 милион евра. Иако је вриједност трансакција благо смањена у односу на претходну годину, број трансакција је повећан, што указује да банке и даље активно користе ову платформу за поравнање платних трансакција.

7.2 Регулаторни оквир

У 2017. години проведене су реформе у финансијском сектору усвајањем сета закона којима се регулира пословање банака у БиХ. Након што је Народна скупштина РС у децембру 2016. године усвојила Закон о банкама Републике Српске[34], и Парламент ФБиХ је у марту 2017. године усвојио Закон о банкама[35]. Одредбе нових закона о банкама у најбољој могућој мјери усклађене су с директивама Европске уније и базелским принципима и односе се на проширење овласти агенција за банкарство у супервизији банака, јачање пруденцијалних захтјева и захтјева у вези с управљањем банака, систем управљања ризицима, обавезу сачињавања планова опоравка те реструктурисање банака. Парламент ФБиХ је у октобру 2017. године усвојио Закон о измјенама и допунама Закона о Агенцији за банкарство ФБиХ[36], док је Народна скупштина РС овај Закон[37] усвојила у јануару 2017. године. Измјенама и допунама наведених закона, проширена су овлашћења и надлежности агенција за банкарство у супервизији банака те им је додијељена надлежност за реструктурисање банака, што представља потпуно нову функцију агенција за банкарство.

У циљу даљње хармонизације законског оквира за пословање банака, нарочито је важно усвајање новог Закона о осигурању депозита у банкама у БиХ. Приједлог Закона је сачињен и налази се у парламентарној процедури за усвајање. Нови Закон о осигурању депозита у БиХ требао би осигурати бољу заштиту депонената и везати чланство банака у систему осигураних депозита уз добијање дозволе за рад.

Како би се осигурала благовремена и досљедна примјена нових закона о банкама, агенције за банкарство су у току 2017. усвојиле сет подзаконских аката који се односе на издавање дозвола, надзор банака, управљање

[34]Закон о банкама РС (Службени гласник РС, 3/17)

[35]Закон о банкама ФБиХ (Службене новине ФБиХ, 27/17)

[36]Закон о Агенцији за банкарство ФБиХ (Службене новине ФБиХ, 75/17)

[37]Закон о Агенцији за банкарство РС (Службени гласник РС, 4/17)

ризицима, ликвидност, капитал, сачињавање планова опоравка, управљање банком и слично.

Од почетка 2018. године, ступила је на снагу примјена међународног стандарда за финансијско извјештавање 9 (МСФИ 9) који је замијенио МРС 39 и по коме ће банке и остали правни субјекти бити у обавези сачинити финансијске извјештаје за пословну годину која завршава 31.12.2018. године.

Парламент ФБиХ је у новембру 2016. године усвојио Нацрт Закона о стечају. Међутим, два члана овог Закона сматрана су спорним те је Парламент ФБиХ усвојио Закон о измјенама Закона о стечајном поступку[38] у јуну 2018. године. Закон о стечају[39] примјењује се у Републици Српској од марта 2016. године.

Народна Скупштина РС је у априлу 2018. године, усвојила Закон о роковима измирења новчаних обавеза у пословним трансакцијама[40]. Закон дефинише рокове измирења новчаних обавеза у пословним трансакцијама, као и правне посљедице у случају кашњења у измирењу тих обавеза, што би требало допринијети бољој ликвидности привредних субјеката. Примјена Закона о финансијском пословању ФБиХ[41], којим се прописују рокови извршења новчаних обавеза, почела је од јануара 2017. године.

У оквиру обавеза преузетих Споразумом о стабилизацији и придруживању, Влада ФБиХ је у јулу 2017. године утврдила Приједлог Закона о регистру Регистра финансијских извјештаја и заштита и чување документације и података из регистра, чиме се наставља финансијских извјештаја, којим се уређују успостава, садржај и вођење провођење реформе у области рачуноводства и ревизије и даљње усаглашавање са законодавством ЕУ.

У фебруару 2017. године усвојен је и нови Закон о осигурању у ФБиХ[42]. Законом се уређује оснивање, пословање, надзор и престанак друштава за осигурање основаних у ФБиХ, као и филијала друштава која послују у ФБиХ. Доношењем овог закона као и Закона о допуни Закона о друштвима за осигурање у РС[43] у априлу 2017. године испуњен је још један од захтјева MONEYVAL комитета и FATF-е у области спречавања прања новца и финансирања терористичких активности.

Према Извјештају GRECO-а, Босна и Херцеговина је остварила напредак у испуњавању препорука овог највишег европског тијела које надгледа провођење мјера борбе против корупције. У фебруару 2018. године, у Паризу је одржано засједање FATF-а, на којем је потврђено да је Босна и Херцеговина скинута с листе земаља високог ризика, несигурних за финансијска улагања. Такав резултат постигнут је усвајањем сета Закона за отклањање недостатака у борби против прања новца и хармонизовањем система спречавања прања новца, као и спречавања финансирања тероризма са стандардима и препорукама FATF-а и MONEYVAL-а.

[38]Закон о измјенама Закона о стечајном поступку ФБиХ (Службене новине ФБиХ, 52/18)

[39]Закон о стечају РС (Службени гласник РС, 16/16)

[40]Закон о роковима измирења новчаних обавеза у пословним трансакцијама (Службени гласник РС, 31/18)

[41]Закон о финансијском пословању ФБиХ (Службене новине ФБиХ, 48/16)

[42]Закон о осигурању ФБиХ ("Службене новине Федерације БиХ" бр. 23/17)

[43]Закон о допуни Закона о друштвима за осигурање (Службени гласник РС, 47/17)

Статистички додатак

Табела А1: Промјене суверених рејтинга

		Standard & Poor's рејтинг		
Држава	Датум промјене	Дугорочни	Изглед	Краткорочни
Грчка	до 2009	А	Стабилан	А-1
	09.01.2009	А	Негативан, посматрање	А-1
	14.01.2009	А	Стабилан	А-2
	07.12.2009	А	Негативан, посматрање	А-2
	16.12.2009	ББББ+	Негативан, посматрање	А-2
	16.03.2010	ББББ+	Негативан	А-2
	27.04.2010	ББ+	Негативан	Б
	02.12.2010	ББ+	Негативан, посматрање	ББ+
	29.03.2011	ББ-	Негативан, посматрање	Б
	09.05.2011	Б	Негативан, посматрање	Ц
	13.06.2011	ЦЦЦ	Негативан	Ц
	27.07.2011	ЦЦ	Негативан	Ц
	05.02.2012	ЦЦЦ	Стабилан	Ц
	27.02.2012	СД	НМ	СД
	02.05.2012	ЦЦЦ	Стабилан	Ц
	07.08.2012	ЦЦЦ	Негативан	Ц
	05.12.2012	СД	-	СД
	18.12.2012	Б-	Стабилан	Б
	28.01.2015	Б-	Негативан, посматрање	Б
	15.04.2015	ЦЦЦ+	Негативан	Ц
	22.01.2016	Б-	Стабилан	Б
	19.01.2018	Б	Позитиван	Б
Ирска	до 2009	ААА	Стабилан	А-1+
	09.01.2009	ААА	Негативан	А-1+
	30.03.2009	АА+	Негативан	А-1+
	08.06.2009	АА	Негативан	А-1+
	24.08.2010	АА-	Негативан	А-1+
	23.11.2010	А	Негативан, посматрање	А-1
	02.02.2011	А-	Негативан, посматрање	А-2
	01.04.2011	ББББ+	Стабилан	А-2
	05.12.2011	ББББ+	Негативан, посматрање	А-2
	13.01.2012	ББББ+	Негативан	А-2
	11.02.2013	ББББ+	Стабилан	А-2
	07.12.2013	ББББ+	Позитиван	А-2
	06.06.2014	А-	Позитиван	А-2
	05.12.2014	А	Стабилан	А-1
	05.06.2015	А+	Стабилан	А-1
Португал	до 2009	АА-	Стабилан	А-1+
	13.01.2009	АА-	Негативан, посматрање	А-1+
	21.01.2009	А+	Стабилан	А-1
	07.10.2009	А+	Негативан	А-1
	27.04.2010	А-	Негативан	А-2
	30.11.2010	А-	Негативан, посматрање	А-2
	24.03.2011	ББББ	Негативан, посматрање	А-2
	29.03.2011	ББББ-	Негативан	А-3
	05.12.2011	ББББ-	Негативан, посматрање	А-3
	13.01.2012	ББ	Негативан	Б
	06.03.2013	ББ	Стабилан	Б
	05.07.2013	ББ	Негативан	Б
	09.05.2014	ББ	Стабилан	Б
	20.03.2015	ББ	Позитиван	Б
	18.09.2015	ББ+	Стабилан	Б
	15.09.2017	ББББ-	Стабилан	А-3

Шпанија	do 2009	ААА	Стабилан	А-1+
	12.01.2009	ААА	Негативан, посматрање	А-1+
	19.01.2009	АА+	Стабилан	А-1+
	09.12.2009	АА+	Негативан	А-1+
	28.04.2010	АА	Негативан	А-1+
	05.12.2011	АА-	Негативан, посматрање	А-1+
	13.01.2012	А	Негативан	А-1
	26.04.2012	ББББ+	Негативан	А-2
	10.10.2012	ББББ-	Негативан	А-3
	23.05.2014	ББББ	Стабилан	А-2
	02.10.2015	ББББ+	Стабилан	А-2
	01.04.2017	ББББ+	Позитиван	А-2
	23.03.2018	А-	Позитиван	А-2
Италија	do 2009	А+	Стабилан	А-1+
	20.05.2011	А+	Негативан	А-1+
	20.09.2011	А	Негативан	А-1
	05.12.2011	А	Негативан, посматрање	А-1
	13.01.2012	ББББ+	Негативан	А-2
	09.07.2013	ББББ	Негативан	А-2
	05.12.2014	ББББ-	Стабилан	А-3
	27.10.2017	ББББ	Стабилан	А-2
Кипар	do 2009	А+	Стабилан	А-1
	21.07.2010	А+	Негативан, посматрање	А-1
	16.11.2010	А	Негативан	А-1
	30.03.2011	А-	Негативан	А-2
	29.07.2011	ББББ	Негативан, посматрање	А-2
	12.08.2011	ББББ+	Негативан, посматрање	А-2
	27.10.2011	ББББ	Негативан, посматрање	А-3
	13.01.2012	ББ+	Негативан	Б
	01.08.2012	ББ	Негативан, посматрање	Б
	17.10.2012	Б	Негативан, посматрање	Б
	20.12.2012	ЦЦЦ+	Негативан	Ц
	21.03.2013	ЦЦЦ	Негативан	Ц
	10.04.2013	ЦЦЦ	Стабилан	Ц
	28.06.2013	СД	-	СД
	03.07.2013	ЦЦЦ+	Стабилан	Ц
	29.11.2013	ЦЦЦ+	Стабилан	Б
	25.04.2014	Б	Позитиван	Б
	24.10.2014	Б+	Стабилан	Б
	27.03.2015	Б+	Позитиван	Б
	25.09.2015	ББ-	Позитиван	Б
	18.03.2017	ББ+	Стабилан	Б
		ББ+	Позитиван	Б

Извор: Standard & Poor's

Табела А2: Индекс цијена некретнина

		Сарајево	Мостар	Зеница	Тузла	УКУПНО
2004.	Q1	47	84	60		52
	Q2	47	81	59		51
	Q3	47	82	60		51
	Q4	48	80	59		52
2005.	Q1	49	79	61		53
	Q2	49	81	60		52
	Q3	50	79	60		53
	Q4	52	82	64		56
2006.	Q1	54	84	67		59
	Q2	59	84	63		62
	Q3	58	82	66		62
	Q4	63	71	71		65
2007.	Q1	69	85	72		71
	Q2	77	90	88		79
	Q3	85	86	92		86
	Q4	94	92	95		94
2008.	Q1	100	100	100	100	100
	Q2	105	99	107	104	105
	Q3	103	102	113	114	105
	Q4	109	104	126	117	110
2009.	Q1	99	120	129	102	102
	Q2	96	125	127	105	101
	Q3	91	124	128	114	99
	Q4	89	127	119	121	97
2010.	Q1	88	119	130	119	96
	Q2	86	128	129	126	98
	Q3	85	120	126	112	94
	Q4	84	126	143	120	94
2011.	Q1	83	125	138	113	93
	Q2	84	121	140	93	92
	Q3	82	118	132	102	92
	Q4	83	124	131	107	92
2012.	Q1	84	132	130	111	94
	Q2	82	117	139	105	93
	Q3	80	124	122	103	89
	Q4	78	120	133	104	88
2013.	Q1	81	128	135	113	91
	Q2	78	127	134	113	90
	Q3	79	124	124	116	90
	Q4	76	130	136	101	88
2014.	Q1	78	121	126	104	88
	Q2	77	119	124	104	86
	Q3	77	111	126	106	86
	Q4	77	113	129	103	85
2015.	Q1	79	118	127	103	87
	Q2	80	117	127	106	89
	Q3	78	118	131	107	88
	Q4	81	114	126	106	89
2016.	Q1	78	112	125	104	87
	Q2	80	115	134	104	88
	Q3	82	131	133	108	93
	Q4	81	128	134	106	93
2017.	Q1	83	128	134	102	93
	Q2	84	113	134	102	91
	Q3	83	124	138	109	92
	Q4	86	110	135	118	94

Извор: ЦББиХ

Табела А3: Преглед највећих задужености по класичним кредитима према КД БиХ 2010, 31.12.2017. **у хиљадама КМ**

Подручје	Кредити, остатак дуга	Учешће у подручју	Учешће у укупним потраживањима
A: Пољопривреда, шумарство и риболов	**165.514**		**2,2%**
Узгој вишегодишњих усјева			
Узгој осталих вишегодишњих усјева	25.608	15,5%	0,3%
Биљна и сточарска производња, ловство и услужне дјелатности повезане с њима, од чега:			
Узгој перади	16.061	9,7%	0,2%
B: Вађење руда и камена	**201.111**		**2,7%**
Вађење угљена и лигнита, од чега:			
Вађење лигнита	37.542	18,7%	0,5%
C: Прерађивачка индустрија	**1.849.237**		**24,9%**
Производња пића, од чега:			
Производња пива	32.585	1,8%	0,4%
Производња прехрамбених производа од чега:			
Производња хљеба; свјежих пецива и колача	66.473	3,6%	0,9%
Прерада и конзервирање меса	30.451	1,6%	0,4%
Остала прерада и конзервирање воћа и поврћа	24.621	1,3%	0,3%
Прерада дрвета и производа од дрвета и плута, осим намјештаја; производња предмета од сламе и плетарских материјала, од чега:			
Пиљење и блањање дрвета (производња резане грађе); импрегнација дрвета	52.841	2,9%	0,7%
Производња готових металних производа, осим машина и опреме, од чега:			
Производња металних конструкција и њихових дијелова	35.734	1,9%	0,5%
Производња електричне опреме	*28.484*	*1,5%*	*0,4%*
Производња уређаја за дистрибуцију и контролу електричне енергије			
Производња рафинираних нафтних производа			
Производња рафинираних нафтних производа	84.508	4,6%	1,1%
D: Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	**236.111**		**3,2%**
Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом,паром и климатизација, од чега:			
Производња електричне енергије	92.911	39,4%	1,3%
E: Снабдијевање водом; уклањање отпадних вода, управљање отпадом те дјелатности санације околиша	**83.675**		**1,1%**
Скупљање, прочишћавање и снабдијевање водом, од чега:			
Скупљање, прочишћавање и снабдијевање водом	49.380	59,0%	0,7%
F: Грађевинарство	**507.418**		**6,8%**
Градња грађевина високоградње, од чега:			
Градња стамбених и нестамбених зграда	126.383	24,9%	1,7%
G: Трговина на велико и на мало, поправак моторних возила и мотоцикала	**2.035.454**		**27,4%**
Трговина на велико, осим трговине моторним возилима и мотоциклима, од чега:			
Неспецијализована трговина на велико	255.110	12,5%	3,4%
Трговина на велико чврстим, течним и гасовитим горивима и сличним производима	67.920	3,3%	0,9%
Трговина на велико фармацеутским производима	61.568	3,0%	0,8%
Трговина на велико дрвом, грађевинским материјалом и санитарном опремом	48.937	2,4%	0,7%
Трговина на велико осталим производима за домаћинство	35.199	1,7%	0,5%
Неспецијализована трговина на велико храном, пићима и дуванским производима	38.319	1,9%	0,5%
Трговина на велико металном робом, инсталацијским материјалом, уређајима и опремом за водовод и грijање	37.414	1,8%	0,5%
Трговина на мало, осим трговине моторним возилима и мотоциклима, од чега:			
Трговина на мало у неспецијализованим продавницама претежно храном, пићима и дуванским производима	282.080	13,9%	3,8%
Остала трговина на мало у неспецијализованим продавницама	79.400	3,9%	1,1%
Трговина на мало моторним горивима у специјализованим продавницама	80.670	4,0%	1,1%
H: Превоз и складиштење	**301.766**		**4,1%**
Копнени превоз и цјевоводни транспорт			
Друмски превоз робе	93.126	30,9%	1,3%
Жељезнички превоз путника и робе	27.126	9,0%	0,4%

I: Дјелатности пружања смјештаја те припреме и услуживање хране (хотелијерство и угоститељство)	**274.086**		**3,7%**
Смјештај, од чега:			
Хотели и сличан смјештај	104.177	38,0%	1,4%
J: Информације и комуникације	**196.042**		**2,6%**
Издавачке дјелатности, од чега:			
Издавање књига	46.413	23,7%	0,6%
K: Финансијске дјелатности и дјелатности осигурања	**250.400**		**3,4%**
Остале финансијске услужне дјелатности, осим осигурања и пензионих фондова, од чега:			
Остало кредитно посредовање	42.443	16,9%	0,6%
L: Пословање некретнинама	**155.999**		**2,1%**
Пословање некретнинама, од чега:			
Изнајмљивање и управљање властитим некретнинама или некретнинама узетим у закуп (лизинг)	77.925	50,0%	1,0%
Агенције за пословање некретнинама	34.494	22,1%	0,5%
M: Стручне, научне и техничке дјелатности	**175.598**		**2,4%**
Архитектонске и инжењерске дјелатности; техничко испитивање и анализа, од чега:			
Архитектонске и инжењерске дјелатности и с њима повезано техничко савјетовање	39.834	22,7%	0,5%
N: Административне и помоћне услужне дјелатности	**43.979**		**0,6%**
Путничке агенције, организатори путовања, туроператори и остале резервацијске услуге, те дјелатности повезане с њима, од чега:			
Дјелатности путничких агенција	10.269	23,3%	0,1%
Заштитне и истражне дјелатности			
Дјелатности приватне заштите	10.401	23,6%	0,1%
O: Јавна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање	**804.493**		**10,8%**
Јавна управа те економска и социјална политика заједнице, од чега:			
Опште дјелатности јавне управе	632.001	78,6%	8,5%
Дјелатности обавезног социјалног осигурања, од чега:			
Дјелатности обвезнога социјалног осигурања	78.608	9,8%	1,1%
P: Образовање	**18.625**		**0,3%**
Високо образовање			
Високо образовање	7.038	37,8%	0,1%
Q: Дјелатности здравствене и социјалне заштите	**97.086**		**1,3%**
Дјелатности здравствене заштите			
Дјелатности болница	36.272	37,4%	0,5%
R: Умјетност, забава и рекреација	**794**		**0,0%**
Библиотеке, архиви, музеји и остале културне дјелатности			
Рад историјских мјеста и грађевина те сличних знаменитости за посјетиоце	400	50,4%	0,0%
S: Остале услужне дјелатности	**9.057**		**0,1%**
Остале личне услужне дјелатности			
Погребне и сродне дјелатности	943	10,4%	0,0%
T: Дјелатности домаћинстава као послодаваца; дјелатности домаћинстава која производе различита добра и обављају различите услуге за властите потребе	**644**		**0,0%**
Дјелатности приватних домаћинстава која производе различита добра за властите потребе			
Дјелатности приватних домаћинстава која производе различита добра за властите потребе	407	63,3%	0,0%
U: Дјелатности вантериторијалних организација и тијела	**21.610**		**0,3%**
Дјелатности вантериторијалних организација и тијела			
Дјелатности вантериторијалних организација и тијела	13.224	61,2%	0,2%

Извор: ЦРК

Табела А4: Главне ставке спољнотрговинске размјене роба

	Назив	Вриједност извоза, милиони КМ 2016	Вриједност извоза, милиони КМ 2017	Индекс извозних цијена I - XII 2017 / I - XII 2016	Номинални раст извоза, у %	Промјена вриједности извоза (у процентним поенима)	
						цјеновни ефекат	ефекат обима извоза
		1	2	3	4 = 2/1	5	6
Главне групе извозних производа	**Базни метали и производи од базних метала**	**1.512,6**	**1.916,3**		**26,7**		
	Од чега: Гвожђе и челик	452,8	519,0	114,6	14,6	14,6	0,0
	Производи од гвожђа и челика	448,8	584,6	106,4	30,2	7,9	22,4
	Алуминијум и производи од алуминијума	490,7	652,3	111,9	32,9	14,1	18,8
	Производи минералног поријекла	**748,9**	**1.049,3**		**40,1**		
	Од чега: Минерална горива, минерална уља и производи њихове дестилације; електрична енергија; битуменске твари; минерални воскови	643,6	923,4	140,5	43,5	41,3	2,1
	Разни производи	**1.125,2**	**1.226,7**		**9,0**		
	Од чега: Намјештај; носачи мадраца; опрема за кревете и слични производи; свјетиљке и друга расвјетна тијела која нису споменута нити укључена на другом мјесту; свијетлећи знакови, осивијетљене плочице с натписом; монтажне зграде	1.065,2	1.149,6	96,9	7,9	-3,3	11,2
	Машине, апарати, механички и електрични уређаји	**1.046,3**	**1.290,1**		**23,3**		
	Машине, апарати и механички уређаји, котлови; њихови дијелови	618,5	707,8	100,7	14,4	0,8	13,6
	Електричне машине и опрема и њихови дијелови; апарати за снимање или репродукцију звука, телевизијски апарати за снимање или репродукцију слике и звука и дијелови и прибор за те производе	427,7	582,3	123,9	36,1	26,3	9,9
	Производи хемијске индустрије или сродних индустрија	**772,3**	**958,3**		**24,1**		
	Анорганski хемијски производи; органски и анорганski једињења племенитих метала, метала који се ријетко налазе, радиоактивних елемената и изотопа	493,6	604,0	109,8	22,4	10,9	11,5
	Дрво и производи од дрвета	**729,1**	**783,8**		**7,5**		
	Дрво и производи од дрвета; дрвени угаљ	724,4	779,5	104,3	7,6	4,4	3,2

	Назив	Вриједност увоза, милиони КМ 2016	Вриједност увоза, милиони КМ 2017	Индекс увозних цијена I - XII 2017 / I - XII 2016	Номинални раст увоза, у %	Промјена вриједности увоза (у процентним поенима)	
						цјеновни ефекат	ефекат обима увоза
Главне групе увозних производа	**Производи минералног поријекла**	**2.036,4**	**2.697,8**		**32,5**		
	Од чега: Минерална горива, минерална уља и производи њихове дестилације; електрична енергија; битуменске твари; минерални воскови	1.934,6	2.590,5	130,2	33,9	31,1	2,8
	Машине, апарати, механички и електрични уређаји	**2.243,9**	**2.526,0**		**12,6**		
	Машине, апарати и механички уређаји, котлови; њихови дијелови	1.284,1	1.409,3	101,5	9,8	1,6	8,2
	Електричне машине и опрема и њихови дијелови; апарати за снимање или репродукцију звука, телевизијски апарати за снимање или репродукцију слике и звука и дијелови и прибор за те производе	959,8	1.116,7	96,2	16,3	-4,6	20,9
	Производи хемијске индустрије или сродних индустрија	**1.594,0**	**1.680,9**		**5,4**		
	Анорганski хемијски производи; органски и анорганski једињења племенитих метала, метала који се ријетко налазе, радиоактивних елемената и изотопа	162,7	210,6	120,4	29,5	21,9	7,5
	Од чега: Фармацеутски производи	541,7	544,7	99,3	0,6	-0,7	1,3
	Етерична уља и смоле; парфимеријски, козметички или тоалетни производи	216,2	220,7	102,0	2,1	2,0	0,1
	Разни производи хемијске индустрије	159,8	162,9	110,7	2,0	9,8	-7,9
	Базни метали и производи од базних метала	**1.416,1**	**1.785,3**		**26,1**		
	Од чега: Производи од гвожђа и челика	441,9	559,7	118,3	26,7	19,6	7,0
	Гвожђе и челик	459,8	515,9	105,3	12,2	5,6	6,6
	Алуминијум и производи од алуминијума	196,3	295,0	93,3	50,3	-10,8	61,2
	Прехрамбене прерађевине	**1.489,8**	**1.536,7**		**3,1**		
	Производи од житарица, брашна, скроба или млијека; посластичарски производи	181,3	196,9	103,2	8,6	3,4	5,2
	Разни прехрамбени производи	231,4	249,1	102,5	7,6	2,6	5,0
	Пића, алкохоли и сирће	322,5	327,6	97,4	1,6	-2,7	4,3
	Остаци и отпаци од прехрамбене индустрије; припремљена животињска храна	183,0	179,7	100,8	-1,8	0,8	-2,6

Извор: БХАС, калкулација ЦББиХ

Табела А5: Преглед потраживања од предузећа по типу и дјелатности

2017	Кредити		Потенцијални дуг							
		од чега Оквирни кредити	Комисиони кредити	Револвинг кредити	Акредитиви	Факторинг	Гаранције	Гаранције	Револвинг кредити	Оквирни кредити
A	165.514	*55.396*	7.698	40.391	214	0	294	3.469	14.335	9.925
B	201.111	*142.992*	3.809	51.954	0	0	167	17.960	18.472	40.300
C	1.849.237	*1.271.477*	36.782	618.077	16.735	0	13.132	232.107	233.831	425.003
D	236.111	*30.136*	14.781	19.124	5.091	0	-2	12.538	24.523	26.197
E	83.675	*65.261*	101	18.912	0	0	0	5.320	5.550	32.723
F	507.418	*516.422*	23.956	190.721	275	1.896	88.230	284.719	64.399	279.962
G	2.035.454	*2.078.189*	9.728	1.085.045	40.513	2.355	33.561	566.345	432.602	665.200
H	301.766	*279.658*	1.119	86.592	113	0	3.431	216.409	38.751	77.293
I	274.086	*116.876*	6.291	11.697	0	0	408	2.474	4.826	22.397
J	196.042	*63.275*	956	27.136	0	0	2.350	34.311	21.131	37.163
K	250.400	*37.488*	3.077	31.678	0	4.153	4.863	94.190	21.015	23.665
L	155.999	*27.747*	1.337	10.364	0	0	0	1.611	2.357	10.392
M	175.598	*189.157*	1.415	129.569	0	0	991	114.034	20.516	72.210
N	43.979	*24.741*	86	8.071	0	0	94	8.138	3.749	15.140
O	804.493	*434*	1.454	4.392	0	380	449	10.854	31.528	60
P	18.625	*1.773*	35	2.642	0	0	0	881	1.761	2.248
Q	97.086	*34.982*	310	11.099	0	90	26	11.511	6.996	5.210
R	794	*249*	14	88	0	0	0	1.442	104	0
S	9.057	*4.487*	35	993	0	0	62	627	981	1.540
T	644	*0*	0	38	0	0	0	287	189	0
U	21.610	*5.895*	718	600	0	0	0	0	1.834	0
УКУПНО:	**7.428.701**	***4.946.634***	**113.699**	**2.349.186**	**62.941**	**8.875**	**148.055**	**1.619.227**	**949.450**	**1.746.627**
Стварни дуг:	**10.111.457**									
Потенцијални дуг:	**4.315.304**									

Извор: ЦРК
Напомена: Износ потраживања по основу Кредита и Комисионих кредита укључује остатак дуга и доспјелу ненаплаћену главницу.

Табела А.6 : Кредити предузећима, валутна структура дуга по дјелатностима на крају 2017. **у хиљадама КМ**

Дјелатност	Остатак дуга и доспјела ненаплаћена главница				
		Кредити у страној валути и кредити с валутном клаузулом			
	BAM		CHF	USD	KWD
A	37.082	125.948	200	0	125
B	67.270	132.875	0	0	0
C	691.790	1.150.942	288	0	2.490
D	47.868	184.829	0	0	0
E	44.779	39.214	475	0	0
F	226.500	282.193	0	0	416
G	713.319	1.313.525	605	0	522
H	90.751	208.409	264	0	119
I	61.203	209.017	51	0	243
J	39.447	153.739	0	0	0
K	40.381	142.133	0	88.076	0
L	27.445	125.992	0	0	0
M	82.233	94.243	0	0	0
N	13.783	29.917	0	0	0
O	395.085	414.774	0	0	0
P	8.264	10.420	0	0	0
Q	37.505	59.483	0	0	0
R	88	690	0	0	0
S	3.443	5.601	0	0	0
T	57	572	0	0	0
U	6.473	13.503	0	2.045	0
УКУПНО:	**2.634.765**	**4.698.018**	**1.882**	**90.121**	**3.915**

Извор: ЦРК

Табела А7: Статусне промјене у банкама у периоду од 2001.-2017. године

Број	Банка	Врста промјене	Датум промјене
1	Sparkasse Bank д.д. Босна и Херцеговина Сарајево	Sparkasse Bank д.д. Сарајево промијенила име у Sparkasse Bank д.д. БиХ Сарајево	Q3 2014
	Sparkasse Bank д.д. Сарајево	АБС банка д.д. Сарајево промијенила име у Sparkasse Bank д.д. Сарајево	Q3 2009
	АБС банка д.д. Сарајево	Постала чланица Steiermaerkische Bank und Sparkassen AG, Erste Group	Q4 2006
	Шех-ин банка д.д. Зеница	Припојена АБС банци д.д. Сарајево	Q2 2002
2	Bosna Bank International (BBI) д.д. Сарајево		
3	Привредна банка Сарајево д.д. Сарајево	БОР банка д.д. Сарајево промијенила име у Привредна банка Сарајево д.д. Сарајево	Q1 2017
	БОР банка д.д. Сарајево	БОР банци д.д. Сарајево припојена Привредна банка Сарајево д.д. Сарајево	Q4 2016
	Првиредна банка Сарајево д.д. Сарајево	Привредна банка Сарајево д.д. Сарајево припојена БОР банци д.д. Сарајево	Q4 2016
4	UniCredit Bank д.д. Мостар		
	UniCredit Zagrebačka banka BiH д.д. Мостар	UniCredit Zagrebačka banka BiH промијенила име у UniCredit Bank д.д. Мостар	Q1 2008
	Zagrebačka banka БХ д.д. Мостар	Спајање са Универзал банком д.д. Сарајево у UniCredit Zagrebačku banku BiH	Q3 2004
	Универзал банка д.д. Сарајево	Спајање са Загребачком банком БХ д.д. Мостар у UniCredit Zagrebačku banku BiH	Q3 2004
	HVB Central Profit banka д.д. Сарајево	HVB Central profit banka Сарајево припојена UniCredit Zagrebačkoj banci BiH	Q1 2008
	HVB banka д.д. Сарајево	Спајање са Central Profit bankom у HVB Central Profit banku д.д. Сарајево	Q4 2004
	Central Profit banka д.д. Сарајево	Спајање са HVB bankom д.д. Сарајево у HVB Central Profit banku д.д. Сарајево	Q4 2004
	Травничка банка д.д. Травник	Припојена Central Profit banci д.д. Сарајево	Q4 2002
5	UniCredit Bank а.д. Бања Лука	Нова Бањалучка банка а.д. Бања Лука промијенила име	Q2 2008
	Nova Вањалучка банка а.д. Бања Лука	Припојена HVB групацији, наставила пословање као засебно правно лице	Q4 2005
	Бањалучка банка а.д. Бања Лука	Приватизована и промијенила име у Нова Бањалучка банка а.д. Баља Лука	Q1 2002
6	Addiko Bank д.д. Сарајево		
	Hypo Alpe Adria Bank д.д. Мостар	Hypo Alpe Adria Bank д.д. Мостар промијенила име и сједиште	Q4 2016
7	Addiko Bank а.д. Бања Лука		
	Hypo Alpe Adria Bank а.д. Бања Лука	Hypo Alpe Adria Bank а.д. Бања Лука промијенила име	Q4 2016
	Кристал банка а.д. Бања Лука	Кристал банка а.д. Бања Лука промијенила име	Q3 2003
8	АСА банка д.д.Сарајево		
	Инвестиционо комерцијална банка (ИКБ) д.д. Зеница	ИКБ д.д. Зеница промијенила сједиште и назив у АСА банка д.д. Сарајево	Q4 2016
	МОЈА банка д.д. Сарајево	МОЈА банка д.д. Сарајево припојена Инвестиционо комерцијалној банци д.д. Зеница	Q3 2016
	ФИМА банка д.д. Сарајево	Промијенила име у МОЈА банка д.д. Сарајево	Q4 2010
	ВАБА банка д.д. Сарајево	Промијенила име у ФИМА банка д.д. Сарајево	Q3 2007
	Валидус банка д.д. Сарајево	Промијенила име у ВАБА банка д.д. Сарајево	Q1 2007
	Љубљанска банка д.д. Сарајево	Основана Валидус банка преузела дио активе и пасиве Љубљанске банке д.д. Сарајево	Q3 2006
9	Комерционално инвестициона банка (КИБ) д.д. Велика Кладуша		
10	НЛБ Банка д.д. Сарајево		
	НЛБ Тузланска банка д.д. Тузла	НЛБ Тузланска банка д.д. Тузла промијенила сједиште и име у НЛБ Банка д.д. Сарајево	Q1 2012
	Тузланска банка д.д. Тузла	Тузланска банка д.д. Тузла промијенила име у НЛБ Тузланска банка д.д Тузла	Q3 2006
	Comercebank банчна скупина НЛБ д.д. Сарајево	Припојена Тузланској банци д.д. Тузла	Q3 2006
11	НЛБ Банка а.д. Бања Лука		
	НЛБ Развојна банка а.д. Бања Лука	НЛБ Развојна банка а.д. Бања Лука промијенила име у НЛБ а.д. Бања Лука	Q4 2015
	ЛХБ банка а.д. Бања Лука	Спајање са Развојном банком југоисточне Европе у НЛБ Развојна банка а.д. БЛ	Q2 2006
	Развојна банка југоисточне Европе а.д. Бања Лука	Спајање са LЛХБ банком а.д. Бања Лука у НЛБ Развојну банку а.д. Бања Лука	Q2 2006

12	Raiffeisen Bank д.д. БиХ, Сарајево		
	Raiffeisen Bank HPB д.д. Мостар	Припојена Raiffeisen banci д.д. Сарајево	Q1 2003
13	ProCredit Bank д.д. Сарајево	Microenterprise bank д.д. Сарајево промијенила име у ProCredit Bank	Q4 2003
14	ZiraatBank BH д.д. Сарајево	Turkish Ziraat Bank Bosnia д.д. Сарајево промијенила име у Ziraat Bank BH	Q1 2013
15	Union banka д.д. Сарајево		
16	Sberbank д.д. Сарајево	Volksbank д.д. Сарајево промијенила име у Sberbank д.д. Сарајево	Q1 2013
	Volksbank д.д. Сарајево	Sberbank групација преузела Volksbank д.д. Сарајево	Q1 2012
17	Sberbank а.д. Бања Лука	Volksbank а.д. Бања Лука промијенила име	Q1 2013
	Volksbank а.д. Бања Лука	Sberbank групација преузела Volksbank а.д. Бања Лука	Q1 2012
	Zepter Komerc banka а.д. Бања Лука	Постала чланица Volksbank International AG, промијенила име у Volksbank a.d. БЛ	Q3 2007
18	Intesa Sanpaolo banka д.д. БиХ		
	УПИ банка д.д. Сарајево	Промијенила име у Intesa Sanpaolo банка д.д. БиХ	Q3 2008
	ЛТ Господарска банка д.д. Сарајево	Припојена УПИ банци д.д. Сарајево	Q3 2007
	Господарска банка д.д. Сарајево	Спајање са ЛТ Комерцијалном банком Ливно у ЛТ Господарску банку д.д. Сарајево	Q1 2003
	ЛТ Комерцијална банка д.д. Ливно	Спајање са Господарском банком Сарајево у ЛТ Господарску банку д.д. Сарајево	Q1 2003
19	Вакуфска банка д.д. Сарајево		
	Депозитна банка д.д. Сарајево	Припојена Вакуфској банци д.д. Сарајево	Q2 2002
20	Нова банка а.д. Бања Лука	Нова банка а.д. Бијељина промијенила сједиште	Q3 2007
	Агропром банка а.д. Бања Лука	Припојена Новој банци а.д. Бијељина	Q1 2003
21	Pavlović International Banka а.д. Слободомир Бијељина		
	Привредна банка а.д. Добој	Припојена Pavlović International банци	Q2 2003
	Привредна банка а.д. Брчко	Припојена Pavlović International банци	Q4 2002
	Семберска банка а.д. Бијељина	Припојена Pavlović International банци	Q4 2001
22	Комерцијална банка а.д. Бања Лука		
23	МФ банка а.д. Бања Лука		
	ИЕФК банка а.д. Бања Лука	Промијенила име у МФ банка а.д. Бања Лука	Q3 2010

Банке којима су одузете дозволе за рад од 2002. године:		**Датум промјене**
1	Camelia bankад.д. Бихаћ	Q1 2002
2	Привредна банка а.д. Градишка	Q1 2002
3	Екватор банка а.д. Бања Лука	Q1 2002
4	International Commercial Bank Bosnia д.д. Сарајево	Q3 2002
5	Банка за југоисточну Европу Бања Лука	Q4 2002
6	Привредна банка а.д. Српско Сарајево	Q4 2004
7	Господарска банка д.д. Мостар	Q4 2004
8	Љубљанска банка д.д. Сарајево	Q3 2006
9	Херцеговачка банка д.д. Мостар	Q3 2012
10	Postbank BH Poštanska banka BiH д.д. Сарајево	Q2 2013
11	Бобар банка а.д. Бијељина	Q4 2014
12	Banka Srpske а.д. Бања Лука	Q2 2016

Извор: ЦББиХ

Табела А8: Стање невладиног спољног дуга по NACE Rev 2 класификацији дјелатности дужника у хиљадама КМ

ШИФРА NACE	NACE ДЈЕЛАТНОСТ	31.12.2012.	31.12.2013.	31.12.2014.	31.12.2015.	31.12.2016.	31.12.2017.
01	*Биљна и сточарска производња, ловство и услужне дјелатности у вези с њима*	10.465	14.569	14.692	18.348	21.960	22.077
05	*Вађење угљена и лигнита*	...	...	540.526	623.551	666.938	-
07	*Вађење металних руда*	1.333	1.640	2.232	4.874	6.824	11.373
08	*Вађење осталих руда и камена*	41.890	39.506	30.916	36.687	25.570	22.627
10	*Производња прехрамбених производа*	54.187	40.610	22.804	111.580	90.609	81.607
11	*Производња пића*	21.965	15.692	16.546	16.557	16.278	7.419
12	*Производња дуванских производа*	...	...	32.076	27.925	10.500	7.066
13	*Производња текстила*	9.395	14.386	12.852	13.681	11.420	12.241
14	*Производња одјеће*	1.280	1.187	520	-	-	-
15	*Производња коже и сродних производа*	6.673	6.292	5.686	5.686	4.430	9.662
16	*Прерада дрва и производа од дрва и плута, осим намјештаја; производња предмета од сламе и плетарских материјала*	39.858	46.760	48.034	52.028	54.874	52.259
17	*Производња папира и производа од папира*	56.274	60.722	46.042	36.999	29.524	20.722
18	*Штампање и умножавање снимљених записа*	-	-	-	9.438	2.837	-
19	*Производња кокса и рафинираних нафтних производа*	1.191.300	1.123.315	1.454.498	1.402.330	1.536.503	1.554.246
20	*Производња хемикалија и хемијских производа*	74.000	110.178	99.910	111.058	74.561	67.551
22	*Производња производа од гуме и пластичних маса*	7.855	9.484	14.753	18.459	24.574	19.547
23	*Производња осталих неметалних минералних производа*	89.663	87.732	129.311	87.213	75.305	52.881
24	*Производња базних метала*	161.457	185.656	200.888	194.455	173.121	233.456
25	*Производња готових металних производа, осим машина и опреме*	9.197	11.822	18.143	21.009	22.075	12.020
26	*Производња компјутера те електроничких и оптичких производа*	7.237	8.664	10.620	10.656	10.799	10.565
27	*Производња електричне опреме*	9.826	8.886	8.635	13.221	13.322	12.564
28	*Производња машина и уређаја, д. н.*	12.658	12.112	12.942	8.068	14.767	14.085
29	*Производња моторних возила, приколица и полуприколица*	43.224	39.173	28.316	28.189	28.189	50.979
31	*Производња намјештаја*	2.638	2.609	2.609	1.076	1.512	1.708
35	*Производња и снабдијевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација*	51.327	65.622	111.612	138.953	155.634	810.226
38	*Сакупљање отпада, дјелатности обраде и збрињавања отпада; рециклажа материјала*	664	664	664	664	664	664
41	*Градња грађевина високоградње*	3.197	2.796	2.894	2.894	2.918	2.918
42	*Градња грађевина нискоградње*	39.136	42.644	43.176	45.709	46.170	41.398
43	*Специјализоване грађевинске дјелатности*		-	-	-	5.357	7.709
45	*Трговина на велико и на мало моторним возилима и мотоциклима; поправак моторних возила и мотоцикала*	8.582	7.615	11.494	8.740	11.013	13.415
46	*Трговина на велико, осим трговине моторним возилима и мотоциклима*	265.164	253.776	244.239	256.932	239.262	166.918
47	*Трговина на мало, осим трговине моторним возилима и мотоциклима*	324.596	426.891	366.168	334.617	345.692	357.668
49	*Копнени превоз и цјевоводни транспорт*	978	978	782	-	2.350	2.350
52	*Складиштење и помоћне дјелатности у превозу*	2.721	2.291	2.174	2.067	1.851	1.447
55	*Смјештај*	70.624	80.126	90.651	37.931	32.160	28.323
56	*Дјелатности припреме и услуживања хране и пића*	-	-	-	2.167	3.316	4.782
59	*Производња филмова, видеофилмова и телевизијског програма, дјелатности снимања звучних записа и издавања музичких записа*	...	2.473	3.744	3.744	2.209	2.209
61	*Телекомуникације*	66.827	96.284	90.910	169.014	200.749	198.280
62	*Компјутерско програмирање, савјетовање и дјелатности у вези с њима*	1.772	1.007	1.007	2.043	1	1

63	*Информационе услужне дјелатности*	...	...	1.280	1.276	3.166	1.381
64	*Финансијске услужне дјелатности, осим осигурања и пензијских фондова*	4.977.555	4.629.082	4.206.982	3.341.072	3.144.333	3.102.785
66	*Помоћне дјелатности код финансијских услуга и дјелатности осигурања*	10.708	11.472	10.855	10.855	10.732	10.734
68	*Пословање некретнинама*	452.112	542.753	691.732	309.406	193.539	182.019
70	*Управљачке дјелатности; савјетовање у вези с управљањем*	89.034	73.099	68.662	76.929	77.961	83.021
71	*Архитектонске и инжињерске дјелатности; техничко испитивање и анализа*	220.363	148.835	163.642	177.945	183.987	170.503
73	*Промоција (реклама и пропаганда) и истраживање тржишта*	6.001	5.481	26.991	26.995	26.017	25.431
79	*Путничке агенције, организатори путовања, туроператори и остале резервацијске услуге те дјелатности у вези с њима*		...	...	137	175	261
82	*Канцеларијске административне и помоћне дјелатности те остале пословне помоћне дјелатности*	-	-	-	1.514	1.514	1.514
86	*Дјелатности здравствене заштите*	12.436	10.532	5.574	6.113	5.450	4.433
92	*Дјелатности коцкања и клађења*	1.708	3.073	622	622	622	622
93	*Спортске, забавне и рекреацијске дјелатности*	8.741	8.827	8.696	9.161	10.663	14.379
	Нераспоређено	321.856	384.767	150.682	256.266	248.080	257.953
	УКУПНО	8.788.477	8.642.083	9.058.784	8.076.854	7.872.077	7.769.999

Извор: ЦББиХНАПОМЕНА: Подаци су резултат анкетног истраживања о страним улагањима које ЦББиХ проводи редовно на кварталној и годишњој основи. Ови подаци обухватају само оне пословне субјекте за које ЦББиХ располаже информацијом да имају износ директног страног улагања већи од 100.000 КМ и микрокредитне организације у БиХ.

ISSN 1840-4111